

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU NA LATA 2023-2027

Busko – Zdrój, marzec 2023

Spis treści

WPROWADZENIE.....	3
I. CHARAKTERYSTYKA PARTNERSTWA LOKALNEGO	4
I.1. NAZWA LGD I FORMA PRAWNA	4
I.2. OPIS PROCESU TWORZENIA	4
I.3. OPIS STRUKTURY LGD	5
I.4. SKŁAD ORGANU DECYZYJNEGO	6
I.5 DOKUMENTY REGULUJĄCE FUNKCJONOWANIE LGD	7
II. CHARAKTERYSTYKA OBSZARU I LUDNOŚCI OBJĘTEJ WDRAŻANIEM LSR	7
II.1. OBSZAR	7
II.2. STRUKTURA LUDNOŚCI	9
III. PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU	13
IV. ANALIZA POTRZEB I POTENCJAŁU LSR.....	18
IV.1 ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE	19
IV.2 CHARAKTERYSTYKA GOSPODARKI	19
IV.3 RYNEK PRACY	22
IV. 4 AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA.....	24
IV.5 PROBLEMY SPOŁECZNE.....	25
IV.6 INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA.....	27
IV.7. ROLNICTWO	29
IV.8. DZIEDZICTWO HISTORYCZNE I ZABYTKI.	30
IV.9 TURYSTYKA, KULTURA I FUNKCJA UZDROWISKOWA OBSZARU.....	35
IV.10. FORMY OCHRONY PRZYRODY NA OBSZARZE OBJĘTYM LSR.....	39
V. SPÓJNOŚĆ KOMPLEMENTARNOŚĆ I SYNERGIA.....	41
VI. CELE I WSKAŹNIKI	44
VII. SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU	51
VIII. PLAN DZIAŁANIA.....	53
IX. PLAN FINANSOWY LSR.....	54
X. MONITORING I EWALUACJA	55

WPROWADZENIE

Lokalna Strategia Rozwoju została przygotowana przez członków Stowarzyszenia „Królewskie Ponidzie” - Lokalnej Grupy Działania dla wykorzystania potencjałów rozwojowych i aktywizacji społeczności lokalnej, dzięki możliwościom, jakie daje Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2023-2027 w działaniu Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER w poddziałaniu Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność. Niniejszy dokument przygotowano zgodnie z wymogami Ustawy z 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (DZ.U z 2015 r. poz. 378).

LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA

Dokument powstał dzięki zaangażowaniu i pracy zespołowej pracowników LGD „Królewskie Ponidzie” w składzie:

Renata Nasieniak – specjalista ds. wdrażania LSR;

Ewa Satora- dyrektor;

Za merytoryczny wkład w pracę nad strategią zespół opracowujący składa podziękowania Zarządowi LGD „Królewskie Ponidzie” w składzie:

Artur Cygan – Prezes Zarządu

Małgorzata Donoch – Wiceprezes Zarządu

Mirosław Rajtar – Członek Zarządu

Kazimierz Zdziebko – Członek Zarządu

Piotr Strach – Członek Zarządu

Anna Kafara – Członek Zarządu

Aneta Palmąka – Członek Zarządu

Stanisław Wcisło - Członek Zarządu

oraz wszystkim mieszkańcom, liderom i aktywnym obywatelom zaangażowanym w proces konsultacji społecznych niniejszego opracowania.

I. CHARAKTERYSTYKA PARTNERSTWA LOKALNEGO

I.1. NAZWA LGD I FORMA PRAWNA

LGD „Królewskie Ponidzie” jest partnerstwem trójsektorowym zarejestrowanym w dniu 27 lipca 2007 r. w rejestrze stowarzyszeń Krajowego Rejestru Sądowego pod nr 0000285456 jako Lokalna Grupa Działania, czyli stowarzyszenie, którego szczególną formę prawną określają ustawy: z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855 z późn. zm.) ustawy z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz. U. Nr 64, poz. 427 z 2007 r.) oraz ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 2015 r. poz. 378). Stowarzyszenie „Królewskie Ponidzie” posługuje się numerem NIP 655-19-24-559 oraz REGON 260183826. Jest partnerstwem trójsektorowym skupiającym partnerów publicznych, społecznych i gospodarczych, działającym na rzecz obszarów wiejskich objętych jego zasięgiem. Nadzór nad działalnością Stowarzyszenia prowadzi Marszałek Województwa Świętokrzyskiego. Siedziba LGD znajduje się w Busku-Zdroju na ul. Grotta 3

I.2. OPIS PROCESU TWORZENIA

Lokalna Grupa Działania „Królewskie Ponidzie” powstała w wyniku fuzji dwóch LGD funkcjonujących w okresie programowania 2007-2013: Stowarzyszenie „G5” z siedzibą w Pacanowie oraz Buskiej Lokalnej Grupy Działania „Słoneczny Lider” z siedzibą w Zbludowicach przy jednoczesnym akcesie Gminy Tuczępy i Gnojno. W okresie programowania 2014-2022 LGD skupia w swoich strukturach samorządy, przedstawicieli biznesu, organizacji pozarządowych oraz mieszkańców powiatu buskiego tj. gmin: Busko – Zdrój, Gnojno, Nowy Korczyn, Pacanów, Solec – Zdrój, Stopnica, Tuczępy i Wiślica. Lokalna Grupa Działania ma 114 członków reprezentujących mieszkańców, 8 samorządów i 4 GCK reprezentujących sektor publiczny, 41 organizacji pozarządowych reprezentujących sektor społecznych i 24 firmy reprezentujące sektor gospodarczy.

Lokalna Grupa Działania „Królewskie Ponidzie” – powstała celem inspirowania do zrównoważonego i wszechstronnego rozwoju regionu oraz poprawy jakości życia poprzez budowanie partnerstwa lokalnego i pobudzenie aktywności i samodzielności mieszkańców, organizacji oraz instytucji. Przygotowując się do kolejnej edycji Programu w perspektywie finansowej 2023-2027 LGD rozpoczęła akcję włączania społeczności lokalnej w proces budowy Lokalnej Strategii Rozwoju i aktywnego udziału mieszkańców w procesie identyfikacji problemów w obszarze, a także formułowania celów do realizacji w kolejnych latach. Bardzo ważnym aspektem i oddolną potrzebą wg osób uczestniczących w procesie tworzenia Strategii okazało się trwałe i sukcesywne budowanie partnerstw lokalnych i tworzenie jednolitej marki obszaru, a wspieranie kapitału społecznego obszaru niezwykle potrzebnym elementem w zrównoważonym rozwoju regionu. W procesie tworzenia strategii brali udział mieszkańcy poszczególnych gmin na każdym kluczowym etapie budowania dokumentu uczestnicząc w spotkaniach grup fokusowych, procesie ankietyzacji, w warsztatach rozwoju lokalnego. Obecna strategia jest sumą wszystkich analiz stanu rzeczywistego terenu oraz oczekiwań społecznych prowadzonych przy udziale merytorycznym konsultantów, pracowników różnych urzędów oraz firm działających na przestrzeni lat. Przez ten okres prowadzono szereg działań przy wykorzystaniu różnorodnych metod partycypacyjnych. Partnerskie relacje są fundamentalną i niezaprzeczalną cechą charakterystyczną dla LGD. Różne podmioty wdrażające RLKS efektywnie ze sobą współpracują. Każdy podmiot w LGD ma do odegrania inną rolę, ale dążymy do tego, by wszystkie ze sobą współpracowały i podejmowały właściwe decyzje dla osiągnięcia przyjętych celów. Od lat realizowany jest plan komunikacji, który zachęca mieszkańców do aktywnego udziału w podejmowanych przez LGD działaniach. Plan komunikacji przewiduje szereg działań, podczas których podmioty z obszaru mogą zgłaszać pomysły na realizację nowych projektów, również tych, które w swej istocie opierają się na relacjach partnerskich. W planie ujęto działania nie tylko informacyjne, ale również aktywizacyjne i integrujące różne podmioty, by wspólnie budować silną markę obszaru. Statut i procedury wewnętrzne gwarantują, że przynależność do LGD jest dostępna dla każdego, kto chce aktywnie zaangażować się poprawę warunków życia na obszarach wiejskich. Proces planowania, podejmowania decyzji i organizacji partnerstwa opiera się na niedyskryminujących zasadach, otwartości, transparentności, wiarygodności i dążeniu do osiągnięcia celów ze szczególnym uwzględnieniem osób w niekorzystnej sytuacji.

LGD „Królewskie Ponidzie” nie jest nowym podmiotem w obszarze, a ekipą współpracujących ze sobą od lat władz stowarzyszenia, samorządów, pracowników i członków o znacznym potencjale. W dwóch poprzednich perspektywach finansowych realizowane były cele związane z rozwojem turystyki w obszarze, wzmocnieniem kapitału społecznego, zachowaniu dziedzictwa oraz budowie infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej. Z punktu widzenia LGD bardzo istotne jest podniesienie jakości życia mieszkańców obszaru (w skali mikro) głównie w celu przeciwdziałania migracjom mieszkańców. Takie postrzeganie rozwoju obszaru będzie kontynuowane przez LGD „Królewskie Ponidzie”.

Z uwagi na fakt, że obszar LGD obejmuje gminy uzdrowskie Busko i Solec – Zdrój oraz turystyczne, z prastarą Wiślicą, szlakiem królewskim i dziecięcą stolicą bajki w Pacanowie – nie sposób zaprzestać wspierania rozwoju sektora turystyki i rekreacji oraz rozwijania i tworzenia infrastruktury okołoturystycznej i rekreacyjnej. Również w tym obszarze LGD będzie kontynuować swoją politykę i projektuje odpowiadający jej cel działania w perspektywie finansowej 2023-2027, gdyż potrzeby w tym zakresie wciąż są duże a mieszkańcy żywo zainteresowani kontynuacją rozwoju obszaru w oparciu o turystykę uzdrowską, pielgrzymkową, krajoznawczą, przyrodniczą i edukacyjną.

Każda w gmin tworzących LGD „Królewskie Ponidzie” posiada cenne zasoby – czy to przyrodnicze, czy kulturowe czy historyczne i we wzajemnej współpracy dostrzega szansę na zrównoważony rozwój. Zadaniem LGD w tej kwestii – jako innowacyjny sposób podejścia - będzie budowanie i wspieranie lokalnych partnerstw celem uzyskania efektu synergii, nawiązywania i umacniania współpracy międzysektorowej oraz zwiększenia zasięgu oddziaływania projektów. Zamiarem „Królewskiego Ponidzia” jest wykreowanie rozpoznawalnej marki obszaru objętego LSR.

Realizując strategię działania w kolejnym okresie programowania LGD „Królewskie Ponidzie” będzie wykorzystywać i rozwijać zbudowany dotychczas potencjał – zarówno ludzki jak i infrastrukturalny. Szeroko podjęte konsultacje społeczne przy opracowaniu niniejszej Strategii pozwoliły wypracować przyjazne dla odbiorców formy komunikacji, oraz były zachętą do zgłaszania nowych pomysłów w przyszłości.

Kapitał społeczny obszaru to bezcenny efekt wdrażania PROW 2007-2022, który gwarantuje powodzenie misji założonej do realizacji w ramach LSR. W LGD liderzy społeczności są przygotowani do działania, organizacje i ich liderzy współpracują ze sobą realizując wspólne przedsięwzięcia. LGD posiada dobrze wyposażone biuro oraz wykształconą i doświadczoną kadrę pracowniczą zatrudnioną na umowy o pracę, posiadającą umiejętności w zakresie wdrażania i realizacji działań podejściem LEADER. Realizacja dwóch LSR od 2009 r. dała realizatorom doskonale rozpoznanie w zakresie potrzeb i działań na obszarze LGD przyczyniając się do powstania silnych relacji partnerskich. Obszar jest zorganizowanym partnerstwem trójsektorowym posiadającym ukształtowaną strukturę organizacyjną, wiarygodnych i zaufanych partnerów.

Niniejsza strategia jest zatem kontynuacją partnerskiego poszukiwania odpowiedzi na problemy obszaru LGD „Królewskie Ponidzie”. Chcemy wskazać mieszkańcom możliwe drogi rozwoju, poprawy swojej sytuacji w coraz bardziej konkurencyjnej rzeczywistości. W toku prac nad LSR zdiagnozowaliśmy szereg problemów, do których zaliczyć można m.in. małą konkurencyjność zewnętrzną obszaru LGD poza strefą uzdrowską, czy też znacznie mniejszą niż przed pandemią aktywność kapitału społecznego. Z drugiej strony obszar LGD posiada niezaprzeczalne atuty w postaci czystego, cennego środowiska przyrodniczego, tradycji uzdrowskich oraz historyczno-kulturowych, bardzo dobrego położenia w pobliżu dużych aglomeracji i dobrego skomunikowania.

Problemy z jakimi borykają się mieszkańcy wynikają z jednej strony z przyczyn ekonomicznych rzutujących na braki w infrastrukturze, czy kondycję lokalnego biznesu. Z drugiej strony są to negatywne zjawiska społeczne, wynikające z osłabionej popandemicznie aktywności i uczestnictwa mieszkańców obszaru w życiu społecznym swoich „małych ojczyzn” i niewystarczającej wciąż współpracy leżącej u podstaw społeczeństwa obywatelskiego. Wszystko to składa się na słabość kapitału ekonomicznego i społecznego.

Mieszkańcy obszarów wiejskich są bardzo narażeni na negatywne procesy społeczne jakie towarzyszą przemianom ostatnich dwóch dekad. Na terenie Lokalnej Grupy Działania „Królewskie Ponidzie” mamy do czynienia z niekorzystnym trendem demograficznym – starzejące się społeczeństwo i odpływ ludzi młodych – a także tradycyjnym modelem aktywności rolniczej, co w dzisiejszych czasach, przy słabych glebach i rozdrobnionej własności rolnej, często prowadzi do uwidocznienia problemów ekonomicznych i społecznych.

Oddolna inicjatywa powołania w roku 2015 Lokalnej Grupy Działania „Królewskie Ponidzie” (z dotychczasowych dwóch) ma od swego początku założenie przeciwdziałania negatywnym zjawiskom społeczno-ekonomicznym na obszarze swego działania. Celem ogólnym LGD jest zintegrowanie i aktywizacja społeczności lokalnych wokół wspólnej idei realizacji Strategii, do opracowania której włączyliśmy całą społeczność, a dzięki temu wypromowanie silnego i konkurencyjnego obszaru. Doświadczenie w realizacji LSR w okresie 2007-2013 oraz 2014-2022 oraz znajomość środowiska sprawia, że osiągnięcie zakładanych celów jest możliwe do zrealizowania w planowanym czasookresie.

I.3. OPIS STRUKTURY LGD

LGD „Królewskie Ponidzie”

- **sektor gospodarczy** liczy 24 podmioty tj. 12,56%
- **sektor publiczny** liczy 12 podmiotów (8 gmin i 4 GOK) tj. 6,28%
- **sektor społeczny** (organizacje pozarządowe) liczy 41 organizacji tj. 21,47%

- **grupę mieszkańców** (osób fizycznych) reprezentuje 114 członków tj. 59,69%

Reprezentatywność sektorowa w LGD jest więc zachowana, a Stowarzyszenie ma charakter otwarty. Zasady nabycia bądź utraty członkostwa regulują zapisy § 8 Statutu Stowarzyszenia.

Wielu spośród członków LGD było Beneficjentami działań PROW 2007-2013 i 2014-2020 i posiada doświadczenie w realizacji projektów, zna zasady i obowiązki związane z wnioskowaniem oraz żywo interesuje się podejmowanymi przez LGD działaniami aktywizacyjnymi, animacyjnymi i informacyjnymi. Szczególnie liczną grupą podmiotów w strukturze LGD stanowią organizacje pozarządowe, dla których funkcjonowanie we współpracy z LGD jest szansą na rozwój i umocnienie pozycji III sektora w powiecie buskim. Przez wiele lat organizacje te funkcjonowały nie mając wsparcia merytorycznego i edukacyjnego w prowadzeniu swej – jakże ważnej – działalności w sferze pożytku publicznego i zaspakajania potrzeb w lokalnych społecznościach. Wiele z nich nie potrafiło współpracować z samorządami, a pozostawione sami sobie tracili zapał i aktywność. Działania LGD w okresie 2014-2020 skupiły się na wsparciu tego sektora – wnioskodawcami we wszystkich niemal konkursach poza przedsiębiorczością były właśnie organizacje pozarządowe. Jako Beneficjenci wykazali się dużą wiedzą merytoryczną i przy realizacji celów społecznych stali się poważnymi partnerami dla samorządów, które rzadko wnioskowały w ogłaszanych konkursach.

W zamyśle LGD jest dalsze wspieranie współpracy międzysektorowej przez organizacje pozarządowe, samorządy i przedsiębiorców funkcjonujących na rynku. Podmioty gospodarcze będące członkami LGD to w większości małe, często jednoosobowe firmy osób fizycznych, które świadczą usługi na lokalnym rynku. Jednakże obok nich wyraźnie zaznaczają się hotele, pensjonaty, restauracje oraz uzdrowisko – słowem branża turystyczna i medical spa & wellness. Mając na uwadze, iż obszar „Królewskiego Ponidzia” jest stricte związany z turystyką, w tym turystyką uzdrowską LSR przewiduje wspieranie rozwoju infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i sportowej a także tworzenie atrakcyjnej oferty kulturalnej. Najważniejsze obecnie, z punktu widzenia mieszkańców biorących udział w konsultacjach społecznych, jest przeciwdziałanie migracjom ludzi młodych oraz wspieranie osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji (osoby do 25 roku życia, seniorzy, kobiety, niepełnosprawni). Mieszkańcy i instytucje publiczne również żywo włączają się w działania LGD, toteż partnerstwo powstałe w jej ramach i doświadczenia wdrażania PROW w okresie 2007-2023 sprawiają, że jest ono zdolne zmierzyć się z działaniami na rzecz zmiany osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji. Przedstawiciele wszystkich sektorów tworzących Lokalną Grupę Działania „Królewskie Ponidzie” zgodni są co do przyjętych w LSR kierunków działania w okresie programowania 2023-2027 i uważają je za adekwatne do potrzeb dając tym samym społeczną akceptację celom.

Metody i narzędzia komunikacji z grupami określonymi w diagnozie jako szczególnie ważne z punktu widzenia wdrażania LSR zawiera Plan komunikacyjny a działania do nich skierowane i środki finansowe opisuje Plan działania

I.4. SKŁAD ORGANU DECYZYJNEGO

Lokalna Grupa Działania „Królewskie Ponidzie” ma powołaną Radę LGD, do kompetencji której należy wybór operacji oraz ustalanie kwoty wsparcia zgodnie z art. 34 ust. 3 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. Rada wykonuje swe zadania w oparciu o Regulamin Pracy Rady, a przy dokonywaniu oceny i wyboru operacji do dofinansowania kieruje się zasadami określonymi w stosownych procedurach. Skład osobowy rady LGD „Królewskie Ponidzie” przedstawia Tabela nr 2 i kształtuje się on następująco:

Tabela 1. Skład osobowy Rady LGD „Królewskie Ponidzie”

Lp.	Imię i nazwisko	Reprezentowany sektor
1	Jacek Balicki	publiczny
2	Tomasz Mierzwa	publiczny
3	Mariusz Szcześniak	społeczny
4	Monika Kulczyk- Szymczyk	społeczny
5	Artur Patrzalek	gospodarczy
6	Robert Jamroży	gospodarczy
7	Hubert Sowula	społeczny
8	Małgorzata Zaród	gospodarczy

Źródło: Opracowanie własne

Z powyższego wynika, że w 8 osobowej Radzie LGD sektor publiczny reprezentuje 2 osoby co stanowi 25%, mieszkańców - 3 osoby co stanowi 37,5%, sektor gospodarczy reprezentuje 3 osoby co stanowi 37,5%. Skład Rady gwarantuje reprezentatywność sektorową przy uwzględnieniu zasady, że żaden sektor ani żadna grupa interesu nie ma więcej jak 49% praw głosu w podejmowaniu decyzji. Zasada ta jest spełniona w odniesieniu do składu Rady jako całości, a procedura oceny i wyboru operacji zapewnia również parytet sektorowy na poziomie podejmowania poszczególnych decyzji.

Członkowie Rady wykonują swe obowiązki osobiście i nie mogą upoważnić osób trzecich do udziału w podejmowaniu decyzji. LGD zapewnia również działania dyscyplinujące wobec członków Rady, którzy systematycznie nie biorą udziału w posiedzeniach organu decyzyjnego lub też podczas dokonywania oceny nie stosują kryteriów (dokonują oceny w sposób niezgodny z treścią kryteriów oceny). Stosowne zapisy regulujące te kwestie zawiera Regulamin Pracy Rady.

Walne Zebranie Członków wybierając kandydatów do Rady LGD kierowało się ich doświadczeniem, kompetencjami oraz reprezentatywnością sektorową. W większości są to osoby, które pracowały w organie decyzyjnym w poprzednim okresie programowania i znają specyfikę tej pracy oraz odpowiedzialność, która idzie w ślad za tym. Niemniej jednak, by wciąż podnosić kompetencje i wiedzę tego organu, LGD przygotowała plan szkoleń dla członków Rady w zakresie oceny wniosków, opracowywania lokalnych kryteriów wyboru operacji, które nie powinny budzić wątpliwości w sposobie oceny i ilości przyznawanych punktów.

I.5 DOKUMENTY REGULUJĄCE FUNKCJONOWANIE LGD

Podstawowym dokumentem regulującym zasady funkcjonowania LGD „Królewskie Ponidzie” jest statut, który dosyć precyzyjnie określa prawa i obowiązki członków oraz kompetencje organów LGD.

Walne Zebranie Członków uchwała i aktualizuje następujące dokumenty:

1. Regulamin Pracy Zarządu określający kompetencje i obowiązki członków Zarządu

Zarząd uchwała i aktualizuje :

1. Regulamin Pracy Rady określający kompetencje i obowiązki członków Rady.

Zadania oraz zasady funkcjonowania biura LGD zostały określone w następujących dokumentach:

1. Regulamin Pracy Biura wskazujący sposób organizacji pracy biura, strukturę organizacyjną, zakresy obowiązków pracowników, zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD oraz opisujący metody oceny efektywności doradztwa świadczonego przez pracowników LGD.
2. Regulamin Zatrudniania Pracowników
3. Procedury postępowania w sytuacji wystąpienia trudności w zatrudnieniu pracowników „Królewskiego Ponidzia” o określonych wymaganiach
4. Regulamin premiowania pracowników
5. Polityka bezpieczeństwa danych osobowych

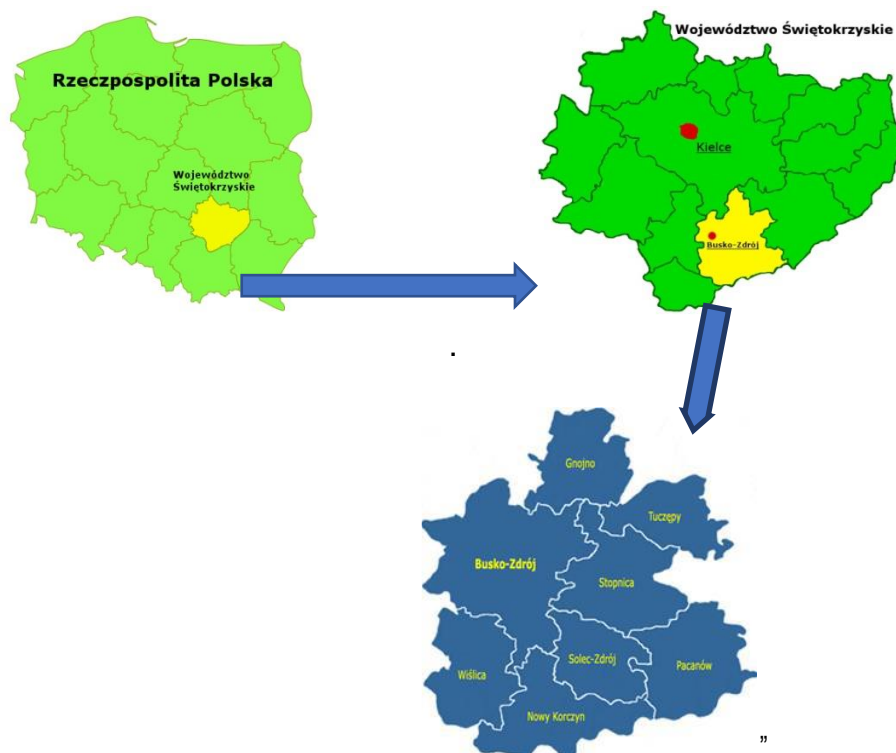
Biuro LGD odpowiada przed Zarządem w ramach uchwalonego przez niego Regulaminu Pracy Biura oraz innych procedur, a także w ramach zakresów obowiązków pracowników zatrudnionych na poszczególnych stanowiskach pracy.

Przyjęte przez LGD regulacje dotyczące funkcjonowania organów oraz biura „Królewskiego Ponidzia” zapewniają rzetelne i przejrzyste funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania oraz wprowadzają mechanizmy reagowania na nieprzewidziane i konfliktowe sytuacje. Aktualizacja powyższych dokumentów dokonywana jest w miarę potrzeb i w odpowiedzi na zmieniające się otoczenie. Uchwały Walnego Zebrania Członków, Rady i Zarządu odbywają się zwykłą większością głosów przy udziale przynajmniej połowy składu (wyjątek stanowi WZC, które w sytuacji braku quorum w pierwszym terminie przywodzi odbycie zebrania w drugim terminie i podejmowanie uchwał większością obecną na WZC).

II. CHARAKTERYSTYKA OBSZARU I LUDNOŚCI OBJĘTEJ WDRAŻANIEM LSR

II.1. OBSZAR

Polem działania LGD „Królewskie Ponidzie” jest obszar 8 gmin: Busko-Zdrój, Stopnicę, Pacanów, Nowy Korczyn, Wiślicę, Solec-Zdrój, Gnojno i Tuczepy i pokrywa się administracyjnie z obszarem powiatu buskiego w województwie świętokrzyskim.

Rysunek 1 Obszar LGD „Królewskie Ponidzie”

Obszar „Królewskiego Ponidzia” znajduje się w Niece Nidziańskiej, która oddziela dwa makroregiony geograficzne Polski – Wyżynę Kielecko-Sandomierską od Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej (na przecięciu 2 dróg krajowych 79 i 73). Niecka Nidziańska to obszerne zapadlisko tektoniczne, w którym wysokości bezwzględne sięgają od 150 do 415 m. n.p.m., co sprawia że ma ono charakter wyżynny. Osią obszaru jest rzeka Nida. Jej rozległa dolina jest ograniczona z obu stron pasmem garbów i płaskowyżów, ciągnących się z pewnymi odchyleniami równolegle do biegu rzeki. Znaczna część obszaru LGD znajduje się rozległym obszarze, stanowiącej część Niecki Nadnidziańskiej, Niecce Soleckiej. Są to tereny równinne, lekko pofałdowane. Niezwyklej malowniczości przydają im wyżłobione w lessach płytkie wąwozy i jary, rozległe łąki, doliny rzeczne, liczne zagajniki i stawy. Do Wisły, stanowiącej wschodnią granicę powiatu, zbiegają wszystkie rzeki regionu, w tym przede wszystkim Nida, stanowiąca główną oś całej południowej części województwa. Duże fragmenty powiatu wchodzi w skład dwóch obszarów zaliczonych do Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000 – „Dolina Nidy” i „Ostoja Nidziańska” oraz dwóch parków krajobrazowych – Nadnidziańskiego i Szanieckiego. Utworzono tu wiele pomników przyrody i rezerwatów, w których można podziwiać zjawiska krasu gipsowego, florę i faunę słonolubną. Do bogactw geologicznych powiatu należą złoża gipsu i siarki oraz ich pochodne, a także złoża borowiny. Na terenie powiatu występują bogate złoża wód leczniczych: siarczanosłonnych i solanek jodkobromkowych. Zasoby te przyczyniły się do powstania i rozwoju lecznictwa uzdrowiskowego w Busku-Zdroju i Solcu-Zdroju. Zlokalizowane są tutaj liczne specjalistyczne sanatoria i zakłady przyrodolecznicze, dysponujące bogatą bazą leczniczą i zatrudniające wyspecjalizowaną kadrę medyczną.

Region, w którym jest położony powiat buski ma bogatą historię. Ziemia ta należy do najstarszych ośrodków chrześcijaństwa i może poszczycić się mianem kolebki polskiej państwowości. Tu miało swoją stolicę państwo Wiślan, a w XIII wieku Wiślica była silnym grodem kasztelańskim. Historię tego terenu dokumentują wspaniałe zabytki na czele z Bazyliką Mniejszą w Wiślicy i w Pacanowie oraz kościoły w Gorzylawicach, Chotlu Czerwonym, Chotelku Zielonym, Stopnicy, Szańcu, Nowym i Starym Korczynie, Gnojnie, Kargowie, Zborówku, Świnarach i Busku-Zdroju. Należą one do najcenniejszych obiektów sakralnych w Polsce. Jednakże wiele spośród nich na przestrzeni lat uległo degradacji i wymaga szybkiej renowacji oraz konserwacji.

Obszar LGD to typowy region rolniczy, gdzie nie ma wielkich ośrodków przemysłowych. Na jego terenie funkcjonuje wiele gospodarstw agroturystycznych, a uzdrowiskowy charakter powiatu podnosi atrakcyjność regionu. Obszar posiada dobrze zorganizowaną i szeroką bazę rekreacyjną.

Jest to teren czysty ekologicznie, o wspaniałych walorach przyrodniczych, a także walorach uzdrowiskowych. Jest to teren o bardzo małym uprzemysłowieniu, i dominującej roli rolnictwa. Czynniki te są wielkim atutem regionu w rozwoju turystyki. Wokół – w promieniu do 200 km – znajdują się duże uprzemysłowione aglomeracje: Górny Śląsk, Kraków, Kielce, Rzeszów, nieco dalej Łódź i Warszawa, dla mieszkańców których obszar ten może jawić się niczym piękny rajski ogród pomiędzy przemysłowymi

regionami. Wspaniałość fauny i flory, do tego bardzo bogate dziedzictwo historyczne, sięgające początków polskiej państwowości, czynią zeń obszar niezwykle atrakcyjny.

Zarówno geograficznie – region stanowiący obszar Lokalnej Grupy Działania, położony wzdłuż dolnego biegu rzeki Nidy, ograniczony od południa naturalną granicą w postaci rzeki Wisły; jak i historycznie – tzw. Królewskie Ponidzie (pozostające najdłużej jako domena królewska) tak również gospodarczo jest to obszar spójny, mocno ze sobą powiązany, o podobnych i wspólnych cechach.

Cały region LGD jest obecnie regionem rolniczym, co jest jego problemem (brak przemysłu na większą skalę, mała liczba miejsc pracy w sektorach pozarolniczych), ale co jednocześnie może stać się jego wielkim atutem.

Wspólnota historyczna i kulturowa oraz geograficzna, ale przede wszystkim podobieństwo sytuacji gospodarczo-społecznej i występujących w nich problemów oraz wspólne cele połączyły gminy powiatu buskiego w jedną Lokalną Grupę Działania – „Królewskie Ponidzie”.

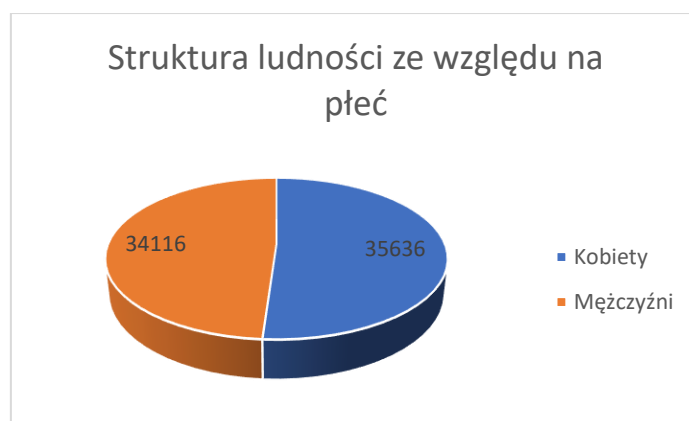
II.2. STRUKTURA LUDNOŚCI

Obszar Lokalnej Grupy Działania „Królewskie Ponidzie” na dzień 31.12.2020 roku zamieszkiwany był przez 69 752 osoby, w tym 35 636 kobiet (51,09%) i 34 116 mężczyzn (48,91%) co stanowi 5,81 % liczby mieszkańców województwa świętokrzyskiego (1 199 584 osoby).

Tabela 2 Ludność i powierzchnia obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju wg stanu na dzień 31.12.2020r.

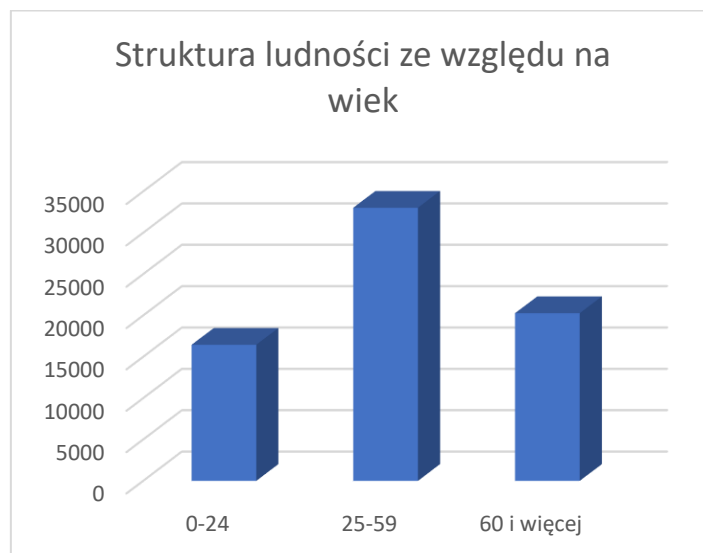
Gmina	Ludność	Powierzchnia w km ²
Busko-Zdrój	31425	235,50
Stąpnica	7350	125,43
Pacanów	7128	123,89
Nowy Korczyn	5610	117,31
Wiślica	5268	100,58
Solec-Zdrój	4968	84,90
Gnojno	4321	96,31
Tuczepy	3682	83,62
RAZEM	69752	967,54

Źródło: Dane GUS

Wykres 1 Struktura ludności obszaru LGD ze względu na płeć;

Źródło Dane GUS

Wykres 2 Struktura ludności obszaru LGD ze względu na wiek;

Źródło Dane GUS

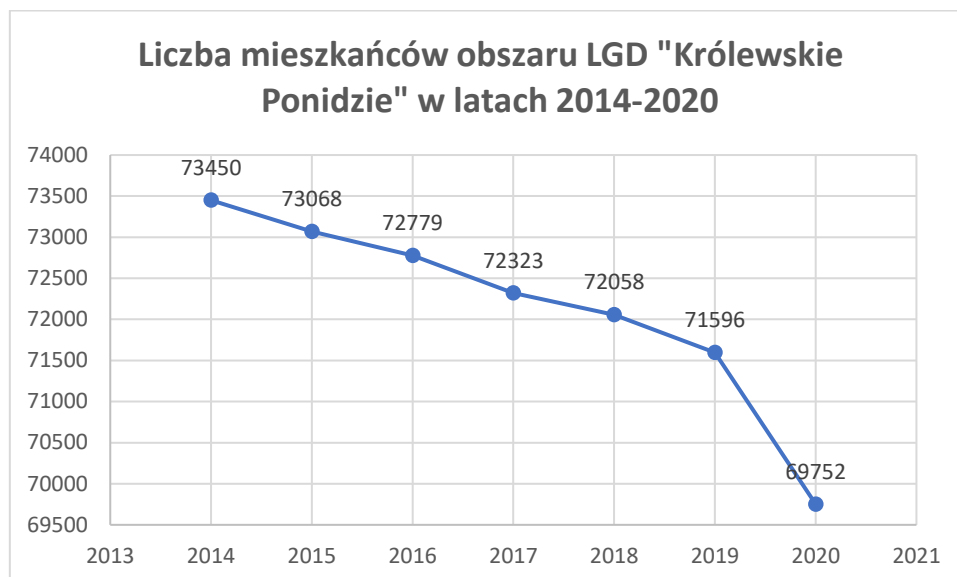
Wg stanu na dzień 31.12.2020 r. gmina Busko-Zdrój była najliczniejszą gminą obszaru LGD i zamieszkiwało ją 31 425 osób, natomiast gmina Tuczępy była najmniej liczna i zamieszkiwało ją 3 682 osób. Gęstość zaludnienia dla całego obszaru objętego analizą wynosiła 72 osób na km² i jest to wartość znacznie niższa niż dla województwa świętokrzyskiego (102 os/km²) oraz kraju (122 os/km²). Jeśli chodzi o poszczególne gminy to najwięcej osób/km² zamieszkiwało gminę Busko-Zdrój (133), a najmniej gminę Tuczępy (44). Szczegółową liczbę ludności oraz gęstość zaludnienia LGD „Królewskie Ponidzie” na dzień 31.12.2020 roku z podziałem na poszczególne gminy przedstawia tabela poniżej.

Tabela 3 Struktura ludnościowa obszaru LGD „Królewskie Ponidzie”

Lp.	Gmina	Liczba ludności	Liczba kobiet	Liczba mężczyzn	Gęstość zaludnienia (os. / 1 km ²)
1.	Busko-Zdrój	31 425	16 305	15 120	133
2.	Gnojno	4 321	2 097	2 224	45
3.	Nowy Korczyn	5 610	2 810	2 800	48
4.	Pacanów	7 128	3 654	3 474	57
5.	Solec-Zdrój	4 968	2 528	2 440	58
6.	Stopnica	7 350	3 744	3 606	58
7.	Tuczępy	3 682	1 834	1 848	44
8.	Wiślica	5 268	2 664	2 604	53
Obszar LGD razem		69 752	35 636	34 116	72

Źródło: Dane GUS

W latach 2014-2020 liczba osób zamieszkujących obszar Lokalnej Grupy Działania „Królewskie Ponidzie” ulegała zmianom co można zaobserwować na wykresie poniżej.

Wykres 3 Liczba mieszkańców obszaru LGD "Królewskie Ponidzie" w latach 2014-2020

Źródło: Dane GUS

W roku 2014 liczba mieszkańców była najwyższa dla obszaru objętego analizą i wynosiła 73 450 osób. Od tego też roku notowany jest stopniowy spadek liczby ludności aż do liczby 69 752 na koniec 2020 roku. W ciągu analizowanych lat liczba mieszkańców spadła o 3 698 osób. Tendencja spadkowa jest podobna do sytuacji województwa świętokrzyskiego, gdzie liczba ludności na przestrzeni lat 2014-2020 spadła z 1 263 176 do poziomu 1 199 584 osób.

Liczba ludności, podobnie jak ma to miejsce w całym kraju, a szczególnie na obszarach typowo rolniczych, zachowuje trend spadający. Główne przyczyny tego zjawiska to zmniejszający się przyrost naturalny oraz emigracja do większych ośrodków. Na obszarze LGD „Królewskie Ponidzie” przyrost naturalny odnotowano na poziomie -488. Z roku na rok utrzymuje się on na bardzo niskim poziomie, co w znacznym stopniu wpływa na niekorzystne zmiany demograficzne w regionie.

Tabela 4 Przyrost naturalny na obszarze gmin LGD „Królewskie Ponidzie” w latach 2014-2020.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ogółem	-284	-325	-257	-315	-324	-316	-488
Mężczyźni	-154	-181	-139	-128	-181	-165	-277
Kobiety	-130	-144	-118	-187	-143	-151	-211

Źródło: Dane GUS

Kolejnym problem obszaru są migracje ludności na pobyt stały. W dużej mierze są to osoby w wieku produkcyjnym, które poszukując lepszych warunków egzystencjalnych, w tym głównie lepszych rynków pracy, decydują się na zmianę miejsca zamieszkania. Saldo migracji (po dodatnich latach 2009 i 2010) od 2011 roku pogłębia się z roku na rok.

Tabela 5 Saldo migracji na obszarze gmin LGD „Królewskie Ponidzie” w latach 2014-2020.

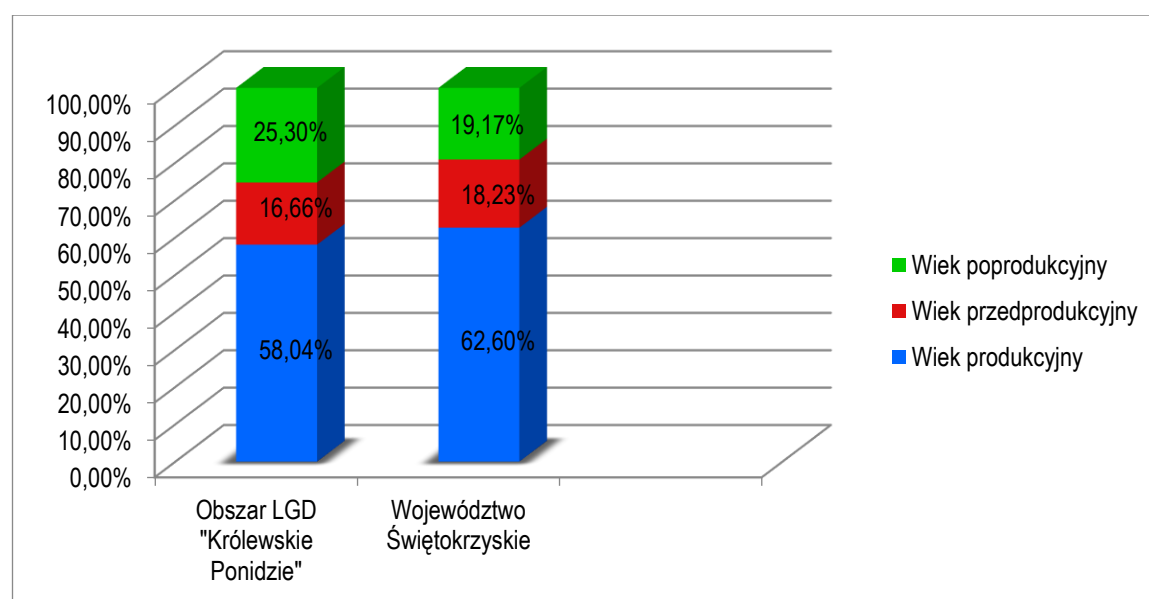
Saldo migracji na obszarze LGD	Busko Zdrój	Gnojno	Nowy Korczyn	Pacanów	Solec Zdrój	Stopnica	Tuczępy	Wiślica	Ogólnie
	+3	+1	-44	+9	-4	+11	-2	+24	-2
Zameldowania	265	45	28	74	30	71	18	63	594
Wymeldowania	262	44	72	65	34	60	20	39	596

Źródło: Dane GUS

Ludność według ekonomicznych grup wieku na obszarze LGD „Królewskie Ponidzie” nie wygląda korzystnie. Mieszkańcy w wieku przedprodukcyjnym na koniec 2020 roku stanowili 16,66% całej populacji, w wieku produkcyjnym 58,04%, a w wieku poprodukcyjnym 25,3%. W latach 2014–2020 proporcja między osobami w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym z roku na rok powiększała się, co świadczy o postępującym procesie starzenia się społeczeństwa. Porównując te dane z wartościami dla województwa świętokrzyskiego obszar LGD, na koniec 2020 roku ma niższy udział procentowy osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym oraz wyższy udział procentowy osób w wieku poprodukcyjnym.

Tabela 6 Ludność w wieku nieprodukcyjnym na obszarze LGD „Królewskie Ponidzie”

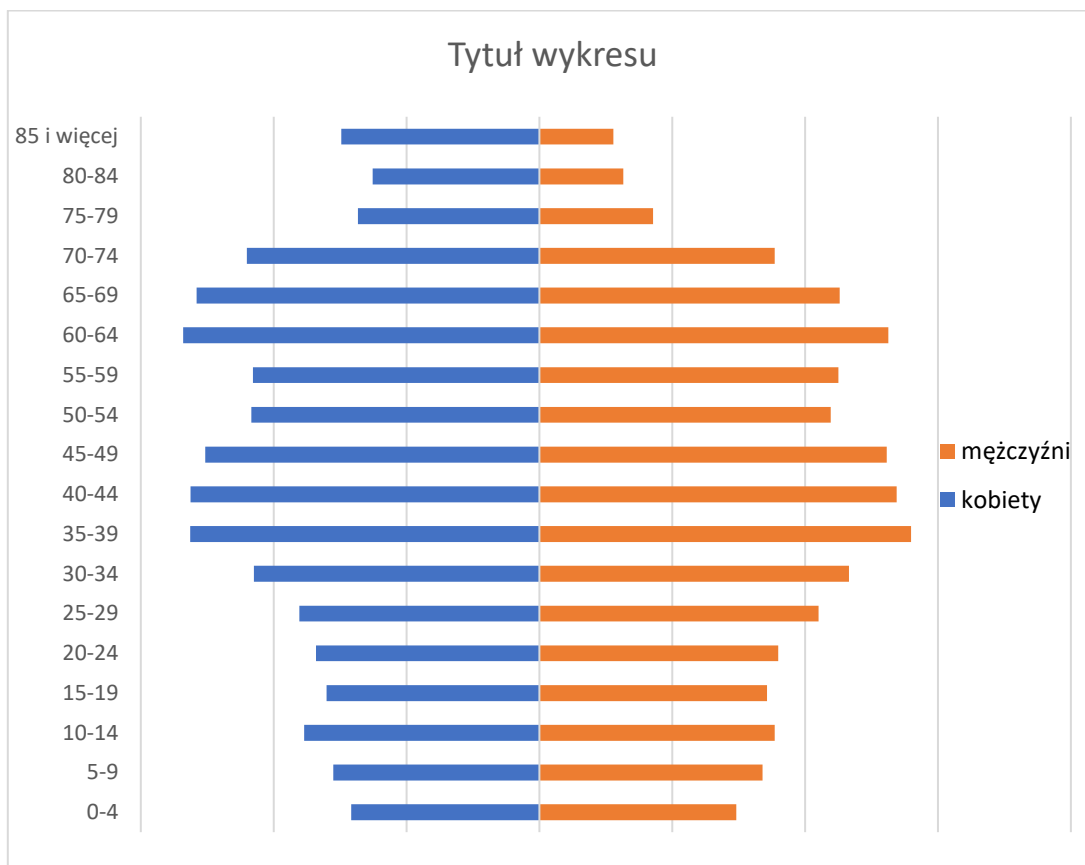
Ludność na obszarze LGD „Królewskie Ponidzie” wg ekonomicznych grup wieku w 2020 r.	
W wieku przedprodukcyjnym	11 623
W wieku poprodukcyjnym	17 644
Razem w wieku nieprodukcyjnym	29 267
W wieku produkcyjnym	42 446

Wykres 4 Ludność wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w 2020 roku – porównanie średniej dla, województwa świętokrzyskiego

Źródło: Dane GUS

Strukturę społeczeństwa obszaru LGD „Królewskie Ponidzie” na koniec 2020 roku z podziałem na płeć i wiek przedstawia poniższa piramida ludności.

Wykres 5 Piramida ludności obszaru LGD „Królewskie Ponidzie”

Źródło: Dane GUS

Powyższy wykres pokazuje, że na analizowanym obszarze najliczniejszą grupę wśród kobiet stanowią osoby od 65-85 roku życia, a wśród mężczyzn pomiędzy 35 – 44 rokiem życia. Dominują osoby w średnim wieku oraz zmniejsza się liczba osób w najmłodszych rocznikach. W młodszych rocznikach zauważalna jest minimalna przewaga mężczyzn nad kobietami, zaś u osób starszych powyżej 60 roku widoczna jest zdecydowana przewaga kobiet nad mężczyznami.

Obserwując trendy w strukturze ludnościowej obszaru zwrócić szczególną uwagę należy na starzejące się społeczeństwo i ujemny przyrost naturalny. Ta sytuacja skłania LGD do podejmowania inicjatyw na rzecz osób starszych tj. w wieku poprodukcyjnym, włączania ich w proces integracji społecznej i przeciwdziałania ich wykluczeniu. W ramach LSR zaplanowano odpowiednie działania w tym zakresie.

III. PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Budowa Lokalnej Strategii Rozwoju dla obszaru działania LGD „Królewskie Ponidzie” oparta była na partycypacyjnym modelu tworzenia dokumentów o charakterze strategicznym. Prace nad jej przygotowaniem trwały wiele miesięcy (w sposób ciągły od lipca 2022 do czerwca 2023). W procesie tym uczestniczyły wszystkie środowiska lokalne zaangażowane w rozwój społeczny, gospodarczy i przestrzenny regionu: mieszkańcy, rady sołeckie, organizacje pozarządowe, nieformalne zrzeszenia społeczne, przedsiębiorcy, rolnicy, organy samorządu terytorialnego i ich jednostki pomocnicze, instytucje kultury. Prowadzone na dokumencie prace uwzględniają na każdym etapie przestrzeganie zasad horyzontalnych takich jak: poszanowanie praw podstawowych oraz przestrzeganie Karty praw podstawowych Unii Europejskiej; równości kobiet i mężczyzn; równości szans i niedyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, w tym zasadę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zgodności działań z celem wspierania zrównoważonego rozwoju.

Lokalna Grupa Działania w swym założeniu jest instytucją otwartą na współpracę, angażującą społeczność do istotnej zmiany obszarów wiejskich, słuchającą swych mieszkańców i elastycznie reagującą na pojawiające się pomysły. W swej metodzie komunikacji z otoczeniem LGD stosuje różnorakie kanały, by nie wykluczyć żadnych grup społecznych z możliwości aktywnego uczestnictwa w procesie opracowania i realizacji wspólnej strategii.

LGD „Królewskie Ponidzie” spośród istniejących metod partycypacyjnych wybrała kilka narzędzi angażowania społeczności lokalnej w proces budowania LSR, których wyniki wykorzystywała na poszczególnych kluczowych etapach przygotowania dokumentu. Są one następujące:

1. Ustanowiono **punkt konsultacyjno- informacyjny** każdym Urzędzie Gminy oraz konsultacje ciągłe w biurze LGD (lipiec 2022 - czerwiec 2023)
2. Opracowano formularz **ankiety** zawierający pytania w formie otwartej pozwalające na swobodne formułowanie myśli ankietowanych oraz wypunktowany (sformułowany) spis problemów i propozycji ich rozwiązania, z którego respondent miał wybrać te, które jego zdaniem są najważniejsze, a które dotyczyły kluczowych obszarów budowy LSR (otrzymano 228 ankiet zwrotnych od lipca 2022 r. do czerwca 2023 r.).
3. Zorganizowano 8 spotkań **grup fokusowych** w każdej gminie należącej do LGD, w których łącznie wzięło udział 38 osób, reprezentujące samorządy, rolników, nauczycieli, przedsiębiorców, instytucje kultury, organizacje pozarządowe i młodzież
4. Zorganizowano wywiad grupowy w postaci **warsztatów rozwoju lokalnego** z udziałem społeczności lokalnej na terenie poszczególnych gmin,
5. Utworzono na stronie **www.krolewskieponidzie.pl** zakładkę *Konsultacje* wraz z formularzem uwag, który dawał możliwość wyrażania opinii o przygotowywanych projektach poszczególnych części LSR.
6. W sposób ciągły prowadzono **konsultacje telefoniczne i spotkania indywidualne** w biurze LGD.
7. Przeprowadzono 8 **spotkań konsultacyjnych** w ramach planu włączenia społeczności lokalnej na terenie każdej gminy wchodzącej w skład LGD, w których uczestniczyło 176 osób
8. Wykorzystano posiadaną **listę mailingową** członków LGD, którym przesyłano wszystkie dokumenty wymagające konsultacji bezpośrednio na elektroniczne skrzynki z żądaniem potwierdzenia otrzymania wiadomości (lista liczy 175 adresów).
9. Zorganizowano w dniu 05.06.2023 r. **otwarte forum** podczas Walnego Zebrania Członków mające zaopiniować strategię przed jej przyjęciem uchwałą Zarządu (liczba uczestników - 23). Zaprezentowano projekt LSR jako całość i poddano dyskusji jej ostateczny kształt.

W zależności od etapu przygotowania strategii korzystano z danych uzyskanych powyższymi metodami, uwzględniając sugestie, propozycje i wnioski z nich płynące.

Pierwszym etapem budowy dokumentu było **zdiagnozowanie sytuacji społeczno-gospodarczej**, charakteryzującej obszar LGD przy udziale społeczności lokalnej. W tym celu przeprowadzona została analiza statystyczna, uwzględniająca przede wszystkim trendy demograficzne, stan infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej, sportowej i dziedzictwa lokalnego, poziom aktywności obywatelskiej oraz poziom rozwoju przedsiębiorczości i stan rolnictwa. Rozpoczęto proces ankietyzacji i zbierania danych od mieszkańców, którzy mają wpływ na rozwój obszaru objętego planowaniem i docelowo mogą być beneficjentami LGD. Ankiety służące badaniu opinii lokalnej społeczności zostały sformułowane tak, by wskazywały poszczególne etapy budowy kluczowych elementów dokumentu i jednym badaniem objąć jak najwięcej aspektów mających wpływ na jego kształt. Zawierały pytania w formie otwartej pozwalające na swobodne formułowanie myśli o określonych problemach w poszczególnych dziedzinach życia i pomysłach na ich zmniejszenie. Ponadto w drugiej części ankiety wypunktowano spis problemów i propozycji ich rozwiązania, z którego respondent miał wybrać te, które jego zdaniem są najważniejsze. Uruchomiono funkcjonowanie punktów konsultacyjno – informacyjnych w urzędach gmin. Ankiety badające wskazany obszar tematyczny dostępne były w tychże punktach, na stronie www LGD, stronach internetowych samorządów tworzących LGD oraz w biurze. W rezultacie do opracowania zebrano 228 ankiet zawierających ważne wskazówki pozwalające określić pożądany kierunek rozwoju. Jednocześnie zostały zorganizowane spotkania 8 grup fokusowych na poszczególnych gminach. Uczestnicy grup definiowali problemy jakie dostrzegają w obszarze oraz potrzeby, których zaspokojenie może służyć zrównoważonemu rozwojowi.

Na tym etapie budowy opierano się też w dużej mierze o dane Głównego Urzędu Statystycznego oraz informacje zawarte w dokumentach przygotowanych przez Urzędy Gmin poszczególnych jednostek, wchodzących w skład LGD. W tej części LSR starano się wykazać jedynie specyficzne uwarunkowania obszaru, wyróżniające go w otoczeniu i stanowiące potencjał rozwojowy. Zebrane dane pozwoliły również określić grupy docelowe (tj. potencjalnych beneficjentów: mieszkańców, instytucje kultury, samorządy) a wśród nich zidentyfikować grupy w niekorzystnej sytuacji, którymi na obszarze LGD są: osoby młode nie objęte ofertą spędzania czasu wolnego, seniorzy, kobiety, osoby z niepełnosprawnościami. Z rezultatów wdrażanej strategii korzystać będzie szersze grono odbiorców, jakimi są liczni turyści i kuracjusze.

Następnie przystąpiono do prac nad określeniem misji – tj. naczelnego celu rozwoju LGD „Królewskie Ponidzie”, przyświecającego przyszłym działaniom Lokalnej Grupy. Powołano zespół do opracowania LSR, w skład którego weszli przedstawiciele organów LGD oraz pracownicy biura przy aktywnym udziale społeczności lokalnej poszczególnych gmin, zaproszonych do udziału w pracach nad LSR. Zespół koordynował pracę na każdym poziomie opracowywania LSR i prowadził konsultacje poszczególnych etapów z wykorzystaniem dostępnych narzędzi partycypacyjnych.

Posiadając pełen obraz analityczny oraz wytyczoną wizję i misję, przystąpiono do **identyfikacji celów głównych**, odzwierciedlających zasadnicze pola działań w zakresie intensyfikowania rozwoju. Są one rezultatem wcześniejszych etapów prac nad LSR.

Przed rozpoczęciem procesu **formułowania celów i wskaźników** dodatkowo przeprowadzono na obszarze objętym LSR warsztaty rozwoju lokalnego, w których wzięli udział lokalni liderzy, przedstawiciele samorządów, instytucji kultury, organizacji pozarządowych, rolników, przedsiębiorców, kół gospodyń wiejskich, klubów seniora i młodzieżowych rad. Okazało się, że postrzeganie rzeczywistości oraz wskazywanie możliwości realnej zmiany w dużym stopniu zależy od roli jaką w danym otoczeniu pełnią lokalni liderzy. Warsztaty z członkami zespołu prowadzono metodami aktywnymi z użyciem narzędzi (technik) treningowych, pozwalających uczestnikom indywidualnie i grupowo identyfikować, następnie analizować i proponować możliwe rozwiązania. Ten sposób pracy traktuje uczestników spotkań jako ekspertów posiadających znaczące doświadczenie, a rolą przedstawicieli LGD było prowadzenie procesu budowy strategii oraz proponowanie narzędzi i podawanie przykładów rozwiązań sprawdzonych w poprzednim okresie programowania. Każde spotkanie warsztatowe prowadzone było urozmaiconymi technikami: mini wykłady z użyciem prezentacji multimedialnych, techniki kreatywne, prace z formularzem, techniki pracy zespołowej, moderowana dyskusja. Na bazie zebranych danych z obszaru objętego LSR, a także analizy zebranego materiału ankietowego i po odrzuceniu problemów marginalnych, określono wstępnie obszary priorytetowe i zapisano w postaci 2 celów ogólnych. Matrycę celów ogólnych, szczegółowych i przedsięwzięć poddano bezpośrednim konsultacjom ciągłym w urzędach gmin oraz z wykorzystaniem bazy mailingowej członków LGD. Wstępne zapisy celów ogólnych, szczegółowych oraz przedsięwzięć na skutek zgłaszanych uwag i zastrzeżeń uległy znacznej modyfikacji i ostatecznie przybrały formę taką jak została zaprezentowana w rozdziale VI niniejszej LSR.

Podczas spotkań z mieszkańcami dyskutowano również nad określeniem definicji **innowacji** w obszarze. Innowacyjny charakter Lokalnej Strategii Rozwoju polega na wdrożeniu kompleksowych rozwiązań przy wykorzystaniu walorów i specyfiki obszaru LGD w oparciu o przedsięwzięcia w niej zaplanowane. Zastosowanie innowacyjnego podejścia ma za zadanie wyjście naprzeciw problemom wynikającym z diagnozy, a więc zintegrowanie różnych środowisk na obszarze działania „Królewskiego Ponidzia” tj. podmioty publiczne, społeczne i gospodarcze. Dynamizm zmian rozwojowych w wymiarze krajowym, regionalnym oraz lokalnym skłania LGD do wzięcia pod uwagę nowatorskich na obszarze działania LGD metod rozwiązania problemów. Innowacyjność na etapie realizacji LSR przejawia się w misji LGD mówiącej o tworzeniu partnerstw kreujących markę obszaru LGD.

Budowa platformy wzajemnej współpracy bazującej na rynku lokalnym i czerpiącej z jego dóbr i usług to innowacyjne podejście do funkcjonowania na obszarze LGD. Poprzez wykorzystywanie dóbr i usług pochodzących z rynku lokalnego wpływa się realnie na rozwój gospodarczy własnego regionu. Tworzenie trwałych partnerstw w przypadku projektów dofinansowanych w ramach zakresu innego niż wspieranie przedsiębiorczości, rozumiane będzie, jako ścisła współpraca pomiędzy NGO a jednostkami samorządu terytorialnego oraz pomiędzy NGO a NGO. Wnioski wyciągnięte z warsztatów przeprowadzanych z lokalną społecznością, jednoznacznie wykazały konieczność integrowania tego środowiska, nie tylko dla dobra lokalnej społeczności, w ramach której działają, ale dla całego społeczeństwa obszaru działania „Królewskiego Ponidzia”, także przy wsparciu ze strony samorządów.

Innowacyjność LSR zauważyć można również na etapie tworzenia dokumentu. Związane jest to z organizacją spotkań fokusowych oraz warsztatów rozwoju lokalnego, których tematem było badanie i ocena najważniejszych potrzeb i oczekiwań mieszkańców. Spotkania te odbyły się przy udziale społeczności lokalnej z terenu całego powiatu buskiego, składającej się z przedstawicieli różnych grup społecznych stanowiących przekrój środowisk obszaru LGD, począwszy od młodzieży, organizacji pozarządowych, nauczycieli, poprzez przedsiębiorców, rolników, jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury. Mieszkańcy biorący udział w spotkaniach i warsztatach, dzięki pomocy prowadzącego, sami stworzyli analizę powiatu buskiego, w oparciu o własne doświadczenia i spostrzeżenia, a więc od początku współdecydowali o zapisach, które znajdują się w Strategii. Z metodycznego punktu widzenia jest to technika z najwyższego szczebla zaangażowania społeczności lokalnej. Powyższy sposób realizacji warsztatów zapewnił najwyższy możliwy stopień partycypacji społecznej. Dzięki takiemu podejściu proces „uspołeczniania” Strategii na poziomie jej budowy należy ocenić bardzo wysoko. Ponadto samo konstruowanie niniejszej Strategii przez zespół składający się z pracowników Biura LGD oraz członków Zarządu, a nie firmę zewnętrzną, jest innowacją.

Istotną kwestią jest również określenie, w jaki sposób projekty realizowane przez beneficjentów mogą być innowacyjne, gdyż potencjalni Wnioskodawcy muszą być świadomi, że innowacyjność ich operacji stanowić będzie istotne kryterium wyboru projektów zgłaszanych do realizacji w ramach LSR. Innowacyjność nie tylko będzie podlegała ocenie przez Radę LGD i wpływać na pozycję wniosku na liście rankingowej operacji skierowanych do dofinansowania, ale w dalszej perspektywie określi pozycję i konkurencyjność podmiotu na rynku, bądź stanowić będzie o atrakcyjności podejmowanych działań przez inne podmioty. Przez innowacyjność zatem rozumie się zmianę mającą na celu wdrożenie nowego na obszarze objętym LSR lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych (kontekst lokalny).

Innowacja obejmuje pełne spektrum nowości - od nowości na skalę światową, poprzez nowości na skali rynku, na którym działa podmiot, po nowości tylko z punktu widzenia danego podmiotu¹.

Innowacyjność projektu realizowanego w ramach LSR postrzegana i rozpatrywana będzie w kilku płaszczyznach:

- **innowacyjność produktowa** przejawiająca się w:
 - kreowaniu nowych produktów i usług (w tym turystycznych i rekreacyjnych)
 - wykorzystywaniu zasobów: lokalnych, przyrodniczych do tworzenia produktów lokalnych i produktów wizytówek (rozwijane produkty tradycyjne lub zupełnie nowe koncepcje produktów)
 - rozszerzaniu działalności organizacji pozarządowych o nowe akcje, usługi
- **innowacyjność technologiczna** - sprowadzająca się do zmian w stosowanych metodach wytwórczych, polegająca na wprowadzaniu przez przedsiębiorstwa nowych maszyn lub urządzeń; odnosząca się do:
 - wykorzystywania nowoczesnych technologii w celu wytwarzania produktów
 - przywracania tradycyjnych metod wytwarzania dóbr konsumpcyjnych z zastosowaniem nowoczesnych technologii w celu wytwarzania wysoko konkurencyjnych produktów
 - inwestycji zwiększających konkurencyjność poprzez budowę lub rozbudowę infrastruktury, wyposażenie w nowoczesny sprzęt lub technologie
- **innowacyjność zarządcza** - to zmiany w funkcjonowaniu organizacji wprowadzone w celu podniesienia efektywności działań (na przykład nowe metody marketingu czy zarządzania, partnerstwo); polegająca na:
 - nowym zorganizowaniu współpracy pomiędzy podmiotami lokalnymi
 - tworzeniu trwałych sieci kooperacji pomiędzy lokalnymi podmiotami
 - wykorzystaniu nowych technologii w komunikacji społecznej mieszkańców LGD
- **innowacyjność środowiskowa** - to wszelkie formy innowacji zmierzające do znacznego i widocznego postępu w postaci zrównoważonego rozwoju, poprzez ograniczanie oddziaływania na środowisko lub osiąganie większej skuteczności i odpowiedzialności w zakresie wykorzystywania zasobów, w tym energii. Zadania realizowane zarówno przez beneficjentów jak i samą LGD mają być realizowane w taki sposób, aby nie zagrażały zdrowiu i życiu ludzi oraz środowisku naturalnemu. Innowacyjność środowiskowa prezentuje się jako:
 - zmiana wzorców konsumpcji i produkcji oraz rozwijanie technologii, produktów lub usług ograniczających oddziaływanie na środowisko
 - zrównoważone rozwiązania, które lepiej wykorzystują cenne zasoby i ograniczają negatywny wpływ gospodarki na otoczenie.

Lokalna Grupa Działania planując obszary swej interwencji, skierowane do zidentyfikowanych grup szczególnie istotnych z punktu widzenia wdrażania LSR, zaplanowała działania mające na celu zawiązywanie współpracy, wzajemną pomoc i wsparcie, wynikiem czego będzie budowa trwałych partnerstw. Samo wprowadzenie takiego instrumentu rozwoju jest największą innowacją. Poprzez wprowadzenie innowacyjności w postaci partnerstw, LGD rozpocznie proces budowania marki jako atrakcyjnego obszaru z rozwijającą się gospodarką oraz aktywnym społeczeństwem obywatelskim.

Podczas dyskusji nad LSR określono również stopień oryginalności zmian w innowacyjności:

1. Kreatywne – powstają w wyniku autorskiego pomysłu, dotyczą nowych produktów, usług, procesów lub organizacji.
 2. Imitujące - wzorowane na wcześniej powstałych produktach, usługach, procesach lub organizacji. Dotyczące nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych.
 3. Pozorne – w rzeczywistości nie są to innowacje w skali LSR. Są to jedynie drobne zmiany oferujące rzekome nowości.
- Tak też oceniana będzie innowacyjność w ramach lokalnych kryteriów wyboru operacji.

¹ Oslo Manual 2005, OECD/Eurostat

W odniesieniu do ustalania wskaźników produktu oraz sposobów realizacji strategii przeprowadzono spotkania konsultacyjne na terenie każdej gminy, które miały charakter otwarty. Na tym etapie pracy nad strategią analizowano również wyniki badań ankietowych, spotkań roboczych z samorządowcami, przedstawicielami III sektora oraz kołami gospodyń. Uwzględniając sugestie i propozycje wszystkich zainteresowanych grup docelowych przygotowano **Plan działania** zawierający wstępny harmonogram realizacji strategii w kolejnych latach oraz przypisano budżet do poszczególnych przedsięwzięć.

Badania ankietowe, spotkania grup fokusowych, warsztaty rozwoju lokalnego oraz spotkania konsultacyjne były okazją do zbadania oczekiwań potencjalnych beneficjentów w odniesieniu do preferowanych kanałów komunikacji między nimi a LGD. W odpowiedzi na propozycje uczestników spotkań opracowano **Plan komunikacji**, który wskazywał główne kanały komunikacji LGD z otoczeniem wewnętrznym i zewnętrznym. Zaplanowano w nim działania animujące społeczność do podejmowania inicjatyw na rzecz wdrażania różnorodnych projektów, w tym również innowacyjnych. Działania założone w Planie komunikacji zostały upublicznione na stronie WWW LGD i poddane konsultacjom społecznym. Jego ostateczna forma w pełni zaspokaja oczekiwania grup docelowych, z którymi zamierza się komunikować LGD w trakcie realizacji LSR.

Tabela 7 *Partycypacyjne metody włączenia lokalnej społeczności w proces tworzenia LSR*

Partycypacyjne metody tworzenia LSR	Diagnoza i analiza SWOT	Cele i wskaźniki oraz Plan działania	Plan komunikacyjny
Funkcjonowanie Punktu konsultacyjno- informacyjnego			
Ankiety			
Spotkania grup fokusowych			
Warsztaty rozwoju lokalnego			
Strona www			
Konsultacje telefoniczne			
Konsultacyjne spotkania indywidualne oraz w ramach planu włączenia			
Listę mailingowa			
Otwarte forum konsultacyjne			
Spotkania zespołu ds. opracowania LSR			

Źródło: Opracowania własne.

Opracowanie niniejszej LSR możliwe było dzięki dużemu zaangażowaniu społeczności lokalnej. Na bazie zgromadzonej dokumentacji w trakcie realizacji planu włączenia społeczności lokalnej w proces tworzenia LSR udało się zidentyfikować problemy takie jak: braki w infrastrukturze sportowej, rekreacyjnej i turystycznej; słaba integracja społeczna oraz oferta spędzania czasu wolnego a także słaba współpraca międzysektorowa; odpływ ludzi młodych oraz starzejące się społeczeństwo. Te problemy kluczowe będą niwelowane poprzez wyznaczone cele LSR, których realizację społeczność uznała za niezbędną do zrównoważonego rozwoju obszaru. W sposób jednoznaczny udało się również określić grupy osób w niekorzystnej sytuacji, które powinny przede wszystkim uzyskać wsparcie za pośrednictwem LGD oraz określono przedsięwzięcia, których realizacja zaspokoi potrzeby tych grup.

Ogół powyższych działań pozwolił na kompleksowe opracowanie Lokalnej Strategii Rozwoju, uwzględniającej wszystkie dostrzeżone na opisywanym obszarze problemy z jednoczesnym zdefiniowaniem celów i sposobów realizacji, które pozwolą na trwałe wyeliminowanie istniejących trudności, hamujących rozwój społeczno-gospodarczy. Kierunki działań możliwe były do wyznaczenia dzięki dużemu zaangażowaniu środowiska lokalnego, mają społeczną akceptację, a tym samym istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że LGD zrealizuje LSR zgodnie z przyjętymi założeniami

IV. ANALIZA POTRZEB I POTENCJAŁU LSR

Zidentyfikowanie problemów/wyzwań społecznych wynikających z diagnozy obszaru i ludności przekłada się na potrzebę realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Królewskie Ponidzie”. Podczas spotkań z mieszkańcami w temacie przygotowania LSR na lata 2023-2027 uczestnicy na każdej gminie dostrzegli poważny problem jakim jest starzejące się społeczeństwo oraz odpływ ludzi młodych. Koniecznym jest skupienie działań na stworzeniu warunków do przeciwdziałania marginalizacji seniorów poprzez szereg działań aktywizujących i integrujących, poprawiających dostępność infrastrukturalną i bezpieczeństwo. Niezwykle ważną kwestią jest zatrzymanie w regionie ludzi młodych, stworzenie dla nich odpowiednich warunków do pracy i oferty dla ich dzieci. Samorządy inwestują w przedszkola i żłobki a w ramach LSR chcemy budować ofertę spędzania czasu wolnego w sposób bezpieczny i atrakcyjny. Piramida struktury ludnościowej obszaru wskazuje na starzejące się społeczeństwo. Wskaźniki te są o tyle niepokojące, że w połączeniu z migracją ludzi młodych zaznacza się na obszarze ujemny wskaźnik przyrostu naturalnego. Podczas procesu tworzenia LSR i licznych spotkań z mieszkańcami zaznaczył się problem ludzi starszych będących w wieku poprodukcyjnym, którzy oczekują oferty zagospodarowania swego czasu wolnego oraz czują potrzebę integracji społecznej. Tworzenie warunków do włączania tej grupy mieszkańców do różnorodnych inicjatyw będzie wspierane przez LGD. Budowa dialogu międzypokoleniowego oraz zachowanie dziedzictwa kulturowego i historycznego to ważny aspekt w zrównoważonym rozwoju obszaru objętego LSR. Utrzymujący się od lat ujemny wskaźnik przyrostu naturalnego pociągnął za sobą stopniowe zamykanie szkół, przedszkoli i żłobków. Sytuacja ta powoduje, że rodzice dzieci w wieku przedszkolnym mają trudności z powrotem na rynek pracy. Trend ten wymusił ponowne zaangażowanie samorządów w zwiększenie inwestycji w zakresie opieki nad dziećmi w placówkach oświatowo – wychowawczych. Na obszarze LGD jest 7902 dzieci w wieku przedszkolnym (3-6 lat), z czego 6293 jest objęte systemem przedszkolnym. Z kolei dzieci do 3 lat jest wg stanu na 31.12.2020 r. jest 1709 a objętych opieką żłobkową jedynie 30. Z uwagi na wcześniejsze ograniczenie ilości placówek opiekuńczych i oświatowo – wychowawczych dużo dzieci nie jest objętych atrakcyjną ofertą świadczoną przez ww. instytucje. Ważne zatem jest stworzenie im optymalnych warunków do atrakcyjnego spędzania czasu w miejscu zamieszkania. Inwestycje w infrastrukturę rekreacyjną, sportową i kulturalną pozostaje nadal obszarem interwencji LGD w perspektywie 2023-2027. Działania zaplanowane bezpośrednio dla tej grupy a także określenie rodzajów projektów zaspokajających potrzeby dzieci i młodzieży zbuduje pozytywny wizerunek oraz przywiązanie do miejsca zamieszkania, a to docelowo przełoży się na przeciwdziałanie migracji ludzi młodych.

Grupami docelowymi z punktu widzenia realizacji LSR na obszarze LGD „Królewskie Ponidzie” są osoby młode do 25 roku życia, seniorzy, kobiety, osoby z niepełnosprawnościami, organizacje pozarządowe – w lokalnych kryteriach wyboru przewidziane będzie premiowanie projektów skierowanych do tychże grup i/lub beneficjent będzie należał do którejs z tych grup.

Obszar LGD ma charakter uzdrowiskowy i osi obrotową powiatu są uzdrowiska Busko i Solec, które są nieustannie oblegane przez osoby poszukujące zdrowia i odpoczynku. Ta specyfika powoduje, że koniecznym staje się obecnie dostosowywanie infrastruktury rekreacyjnej do co raz to wyższych standardów, zarówno funkcjonalnych jak i wizualnych oraz wykorzystującej rozwiązania cyfrowe. Z uwagi na fakt, że obszar posiada niezwykle bogactwo historyczne, które stanowi o jego atrakcyjności turystycznej bardzo istotną kwestią jest zachowanie tego dziedzictwa kulturowego. Osią obrotową obszaru LGD „Królewskie Ponidzie” jest niewątpliwie turystyka – w ramach LSR zaplanowano wspieranie infrastruktury turystycznej. Obszar jest czysty ekologicznie co sprzyja podejmowaniu inicjatyw proekologicznych.

W perspektywie 2014-2020 opracowano koncepcje inteligentnych wiosek, które zawierają szereg innowacyjnych rozwiązań poprawiających jakość życia mieszkańców obszarów wiejskich, wykorzystujące technologie cyfrowe, działania poprawiające bezpieczeństwo. Logiczną konsekwencją tego działania jest zaprojektowanie przedsięwzięcia w obecnej LSR na wdrożenie tychże koncepcji.

LSR zamyka się w dwóch celach, które są odpowiedzią na potrzeby społeczne zidentyfikowane w procesie włączania społeczności lokalnej w tworzenie dokumentu, na każdym kluczowym etapie jego opracowywania. Ich zakres tematyczny wyczerpuje oczekiwania społeczne, a przyporządkowane im przedsięwzięcia i wskaźniki precyzują rodzaj operacji, które będą wspierane za pośrednictwem LGD.

IV.1 ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE

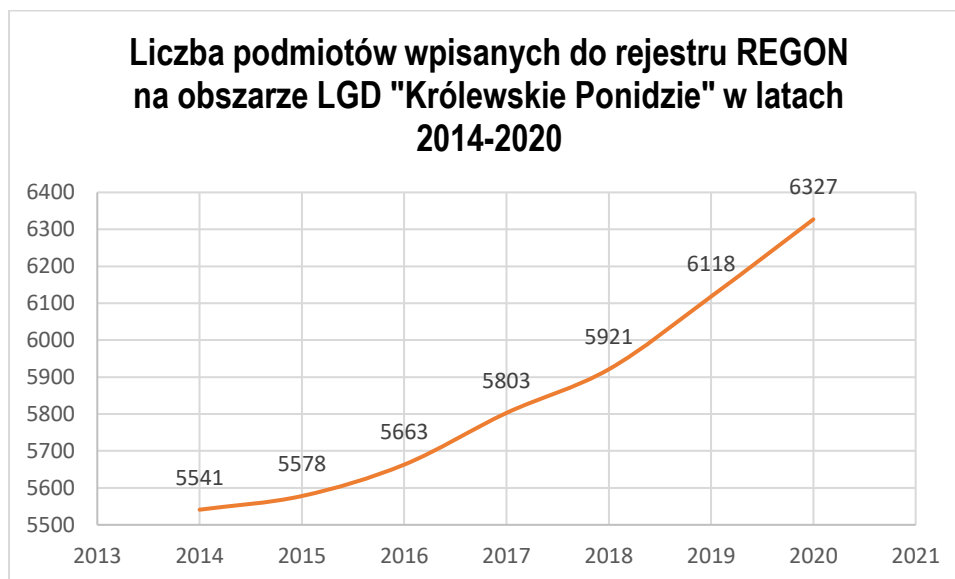
Zagospodarowanie przestrzenne jest jednym z kluczowych elementów przyczyniających się do stabilnego i ukierunkowanego rozwoju danego obszaru, z uwzględnieniem stosowania zasady zrównoważonego rozwoju. Stopień uregulowania zagospodarowania przestrzennego danego obszaru można oceniać za pomocą ilości opracowanych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na danym obszarze, jak również wielkości obszaru jaki obejmują. Zagospodarowanie przestrzenne obszaru LGD można ocenić poprzez strukturę przestrzenną zdefiniowaną na szczeblu gminnym tj. wyraża się ona w obowiązujących oraz znajdujących się w trakcie opracowania planach zagospodarowania przestrzennego, jak również w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Na terenie obszaru dominująca część gmin wchodzących w jego skład posiada aktualne studium uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego. Natomiast miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego obowiązują aktualnie w co najmniej dwóch gminach. W Gminie Solec - Zdrój – powierzchnia gminy objęta obowiązującymi planami to 7404 ha (87% powierzchni gminy). Jest to największa zarówno bezwzględnie, jak i procentowo powierzchnia objęta planami zagospodarowania przestrzennego w powiecie buskim. Infrastruktura techniczna podstawowych usług na obszarze LGD jest na zadowalającym poziomie. Zwodociągowanie, skanalizowanie, gazyfikacja i system dróg jest przedmiotem działań samorządów na poziomie poza LSR.

W okresie programowania 2007-2013 oraz 2014-2020 przeznaczono środki finansowe na budowę i modernizację obiektów pełniących funkcje kulturalne (świetlice), które obecnie stanowią ośrodki życia społecznego na obszarach wiejskich. Aktywność społeczna w okresie pandemii znacznie się osłabiła ze względu na ograniczenia wynikające ze stanu zagrożenia, lecz po roku 2020 na powrót odżywa zaangażowanie społeczne, reaktywują się dotychczasowe oraz tworzą się nowe koła gospodyń wiejskich, grupy nieformalne i ngo, które wciąż zgłaszają braki zaplecza lokalowego. Dla podtrzymania odradzającej się na powrót aktywności społecznej koniecznym jest dalsze wspieranie rozwoju infrastruktury pozwalającej na podejmowanie rozmaitych inicjatyw aktywizacyjnych i integracyjnych. Stan ludności obrazuje, że mamy starzejące się społeczeństwo i działania na rzecz seniorów będą w najbliższym czasie zajmowały główne miejsce w podejmowanych inicjatywach. W każdej gminie już funkcjonują lub w najbliższym czasie będą się tworzyły kluby seniora, które również potrzebują zaplecza lokalowego do wspólnych spotkań i organizacji czasu wolnego – ten aspekt znajduje również odzwierciedlenie w planowanych celach LSR. W toku konsultacji społecznych celów LSR nadal zgłaszano potrzeby budowy małej infrastruktury rekreacyjnej (place zabaw, siłownie zewnętrzne, skate parki, altanki, stanowiska grillowe, zagospodarowanie terenów wokół zbiorników wodnych itp.) oraz turystycznej. Oznacza to, że ten obszar – mimo, że już częściowo wsparty – nadal wymaga doinwestowania.

Poprawa dostępności i bezpieczeństwa w infrastrukturze, edukacji, działaniach aktywizacyjnych z zachowaniem równości szans i niedyskryminacji jest również uwzględniona w niniejszym dokumencie

IV.2 CHARAKTERYSTYKA GOSPODARKI

Na obszarze Lokalnej Grupy Działania „Królewskie Ponidzie” według stanu na 31.12.2020 r. działało 6327 podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON, z czego aż 97,08% podmiotów należały do sektora prywatnego, a tylko 2,92% do sektora publicznego. W sektorze prywatnym najliczniejszą grupę stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą – 5120. Na przestrzeni lat 2014-2020 liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON zwiększała się o obserwujemy systematyczny wzrost. Analizując strukturę gospodarczą i rozwój przedsiębiorczości na obszarze Powiatu buskiego zauważa się, że corocznie następuje przyrost przedsiębiorstw prowadzonych przez osoby fizyczne. W latach 2014-2020 nastąpił przyrost działalności gospodarczych prowadzonych przez osoby fizyczne o niemal 600 podmiotów, co świadczy o zmniejszającym się z roku na rok poziomie bezrobocia.

Wykres 6 Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na obszarze LGD "Królewskie Ponidzie" w latach 2014-2020

Źródło: Dane GUS

Biorąc pod uwagę wielkość podmiotów gospodarczych należy zauważyć, że na obszarze zdecydowanie przeważają firmy zatrudniające do 10 pracowników (96,58%), następnie małe przedsiębiorstwa do 50 pracowników (2,72%). Podmiotów zatrudniających powyżej 50 pracowników istnieje na obszarze 44 (0,7%).

Tabela 8 Podmioty gospodarcze na obszarze LGD ze względu na liczbę zatrudnianych pracowników w roku 2020

Nazwa Gminy	Liczba mikroprzedsiębiorstw	Liczba małych przedsiębiorstw	Liczba dużych przedsiębiorstw
Busko Zdrój	3546	101	29
Gnojno	291	6	2
Nowy Korczyn	332	10	2
Pacanów	407	14	1
Solec Zdrój	312	11	4
Stopnica	606	13	2
Tuczepy	261	9	4
Wiślica	356	8	0
Obszar LGD łącznie	6111	172	44

Źródło: Dane GUS

Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 1000 mieszkańców dla obszaru LGD „Królewskie Ponidzie” wyniosła 90,7 i jest to wartość niższa niż średnia dla województwa świętokrzyskiego i Polski. Zdecydowanie niższym wskaźnikiem analizowanego obszaru jest liczba nowo zarejestrowanych jednostek w rejestrze REGON na 1000 mieszkańców. Na koniec 2020 roku wyniosła ona 6,6 jednostek; dla województwa świętokrzyskiego wynosi 7,11 a dla Polski 8,64. Biorąc pod uwagę wskaźnik dotyczący osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1000 ludności można zaobserwować, że na obszarze LGD utrzymuje się na podobnym poziomie i na koniec 2020 roku wyniósł 73,4. Wskaźnik niniejszy niż dla województwa świętokrzyskiego, który wyniósł 76,8 a dla Polski 87,34.

Tabela 9 Wskaźniki dotyczące przedsiębiorczości dla obszaru LGD „Królewskie Ponidzie”, województwa świętokrzyskiego i Polski w latach 2014 i 2020.

Obszar	Podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 mieszkańców		Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 1000 mieszkańców		Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 mieszkańców		Liczba podmiotów gospodarki narodowej na 10000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	
	2014	2020	2014	2020	2014	2020	2014	2020
LGD „Królewskie Ponidzie”	75,4	90,7	5,36	6,60	60,6	73,4	1 225,8	1 562,8
Województwo Świętokrzyskie	87,2	100,1	7,06	7,11	67,07	76,8	1 393,7	1 713,1
Polska	107,1	122,4	9,22	8,64	76,96	87,34	1 700,2	2 060,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Istotnym uwarunkowaniem w zakresie rynku pracy i sfery gospodarczej jest zdefiniowanie rodzaju działalności przeważającej na obszarze LGD. W podziale na sekcje PKD 2007 najwięcej przedsiębiorstw reprezentuje sekcję G tj. handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych – 1501 przedsiębiorstw (23,72%). Znaczna liczba podmiotów funkcjonuje również w sekcji F (budownictwo) – 1223 przedsiębiorstw (19,33%), C (przetwórstwo przemysłowe) – 374 przedsiębiorstw (5,91%) i H (transport i gospodarka magazynowa) – 341 przedsiębiorstwa (5,39%). Jednakże ze względu na specyficzny – uzdrowiskowy charakter obszaru najszybciej i najbardziej rozwija się branża turystyczna oraz Medical, SPA & Wellness. Powstają coraz to nowe obiekty hotelowe, które świadczą wysokiej jakości usługi leczniczo-uzdrowiskowe i rekreacyjno-wypoczynkowe. Od restauracji i obiektów gastronomicznych wymaga się podawania produktów lokalnych, ekologicznych i naturalnych. Wysokie wymagania klientów przebywających na obszarze skłania restauratorów do poszukiwania producentów żywności wysokiej jakości. Spore oczekiwania są więc wobec lokalnego przetwórstwa produktów rolnych, które we współpracy z branżą uzdrowiskową i turystyczną mogą stać się ważną gałęzią gospodarki (szczególnie ze względu na dostępność płodów rolnych na tym typowo rolniczym obszarze). Statystyki wskazują, że strategiczną dla rozwoju obszaru LGD „Królewskie Ponidzie” jest sekcja I (działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi) – 192 przedsiębiorstw (3,03%) oraz sekcja N (działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca) dotycząca turystyki – 117 przedsiębiorstw (1,85%).

Kondycję sektora gospodarczego na powiecie buskim można uznać za zadowalającą, bezrobocie na tym obszarze jest najniższe województwie, a firmy powstałe dzięki wsparciu LGD w latach 2014-2020 w zdecydowanej większości funkcjonują do dziś i utrzymują miejsca pracy. W obecnym okresie programowania należy się zatem skupić na przeciwdziałaniu odpływowi ludzi młodych poprzez tworzenie optymalnych warunków do podejmowania zatrudnienia w istniejących działalnościach (pracodawcy zgłaszają trudności w znalezieniu pracowników, szczególnie wśród ludzi młodych), oraz skierować wsparcie na działania związane z polityką senioralną – poprawa dostępności infrastrukturalnej, bezpieczeństwa i włączenia społecznego. Na obszarze LGD „Królewskie Ponidzie” brak jest podmiotów ekonomii społecznej i możliwości rozwoju tego obszaru przedsiębiorczości pozostają nie wykorzystane. Podejmowano co prawda próby tworzenia spółdzielni socjalnych, lecz niestety ten kierunek rozwoju obszaru nie znalazł odbiorców.

Dochód podatkowy gmin na 1 mieszkańca w 2020 roku to suma arytmetyczna wskaźników G dla poszczególnych gmin tworzących obszar LGD „Królewskie Ponidzie” na 2020 rok i wyniósł 1108,24 zł.

Gminą o najwyższym dochodzie podatkowym na 1 mieszkańca obszaru LGD „Królewskie Ponidzie” w 2020 była gmina Tuczępy (1 901,32 zł) oraz Busko-Zdrój (1601,22 zł), a o najniższym gmina Gnojno (782,40 zł). **Gmina Gnojno jest jedyną gminą obszaru LGD zagrożoną trwałą marginalizacją.**

Tabela 10 Dochód podatkowy gmin LGD „Królewskie Ponidzie” na 1 mieszkańca w roku 2020

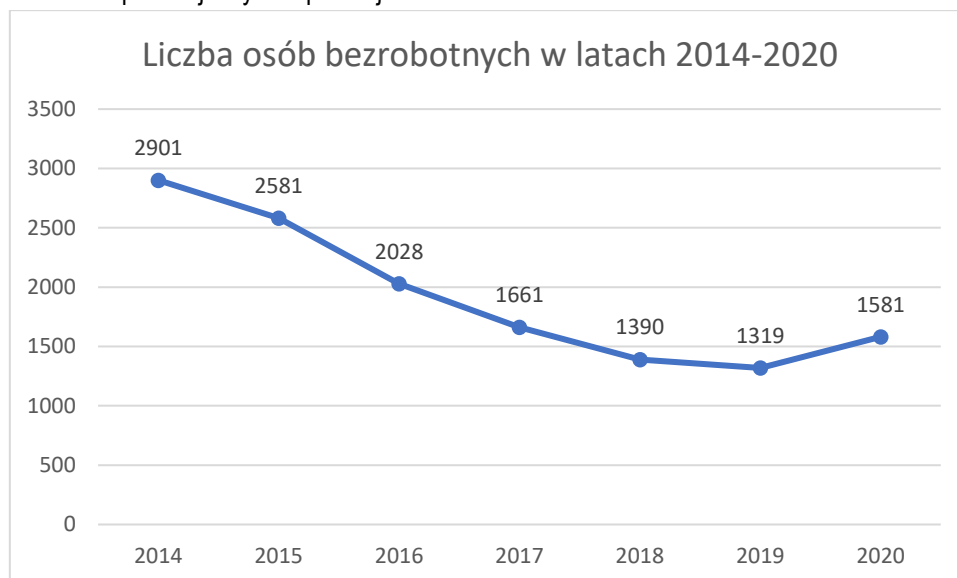
Lp.	Gmina	Dochód podatkowy na 1 mieszkańca w 2020 roku w PLN
1.	Busko-Zdrój	1601,22
2.	Gnojno	782,40
3.	Nowy Korczyn	784,78
4.	Pacanów	959,70
5.	Solec-Zdrój	1009,30
6.	Stopnica	950,72
7.	Tuczępy	1901,32
8.	Wiślica	876,47
Średnia wartości wskaźnika G dla LGD „Królewskie Ponidzie”		1108,24

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Finansów.

IV.3 RYNEK PRACY

Rynek pracy określamy na podstawie wskaźników dotyczących zatrudnienia oraz bezrobocia. Stopa bezrobocia na obszarze Lokalnej Grupy Działania „Królewskie Ponidzie” (cały powiat buski) wynosząca na dzień 31.12.2020 r. 4,4% zwiększyła się w stosunku do stanu na dzień 31.12.2019 r., kiedy to wynosiła 3,7% ale i tak jest dużo niższa niż stopa bezrobocia dla województwa świętokrzyskiego (8,5%) i kraju (6,3%). Liczba bezrobotnych w 2020 (3459 osoby) zwiększyła się o 174 w stosunku do roku 2012 (3285 osób).

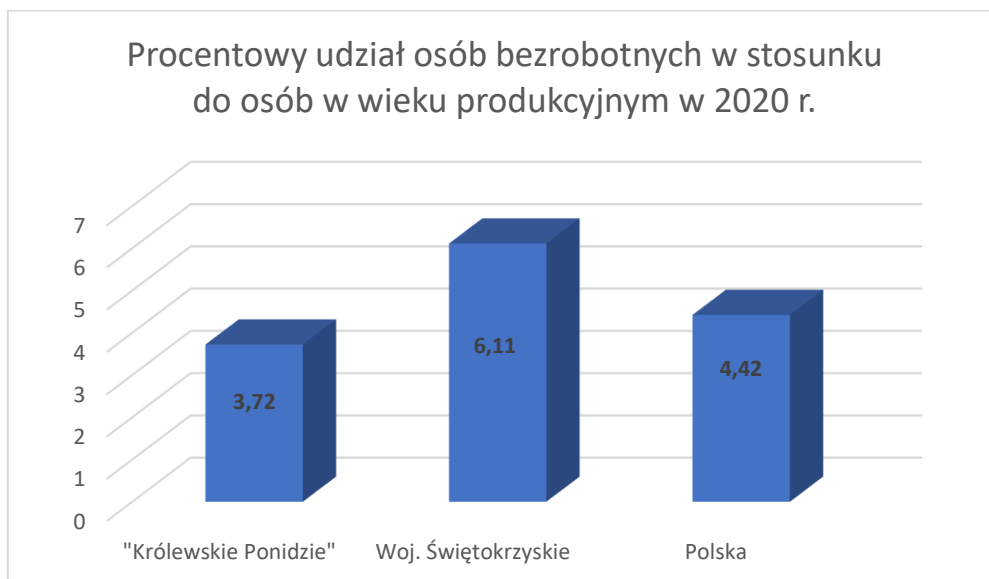
Na dzień 31.12.2013 roku bezrobocie rejestrowe na obszarze LGD „Królewskie Ponidzie” wynosiło 1581 osób, w tym 779 kobiet, co stanowi 49,27% wszystkich bezrobotnych oraz 802 mężczyzn (50,73%). Powiat buski posiada najniższą stopę bezrobocia w województwie świętokrzyskim jednak od roku 2020 bezrobocie rejestrowe znów stopniowo wzrasta. Zmiany wielkości bezrobocia na przestrzeni lat 2014-2020 pokazuje wykres poniżej.

Wykres 7 Ilość bezrobotnych w latach 2014-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Największy odsetek wśród bezrobotnych na koniec 2020 roku stanowiły osoby z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym (446) zasadniczym zawodowym (424) oraz, natomiast najmniejszy - osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym (166). Stosunek liczby osób bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym na analizowanym obszarze wyniósł 3,72% wg danych 31.12.2020 rok. Wartość ta jest niższa niż średnia dla województwa świętokrzyskiego 6,11% oraz dla Polski 4,42%.

Wykres 8 Procentowy stosunek liczby bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym na obszarze LGD „Królewskie Pomieście” w porównaniu ze średnią dla województwa świętokrzyskiego i Polski wg danych na 31.12.2020 rok.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Zatrudnienie na obszarze LGD „Królewskie Pomieście” odzwierciedla wskaźnik dotyczący pracujących ogółem w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Na przestrzeni lat 2014-2020 jego wartość stopniowo rosła i na dzień 31.12.2020 roku wyniosła 162 osoby. Jest to wartość zdecydowanie niższa niż średnia dla Polski (254 osoby) i województwa świętokrzyskiego (197 osób).

Tabela 11 Wskaźniki dotyczące bezrobotnych i pracujących na obszarze Polski, województwa świętokrzyskiego i LGD „Królewskie Pomieście” na dzień 31.12.2020 rok.

Obszar	Stopa bezrobocia rejestrowego	Pracujący ogółem w przeliczeniu na 1000 mieszkańców
LGD „Królewskie Pomieście”	4,4	162
Woj. Świętokrzyskie	8,5	197
Polska	6,3	254

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Dane Powiatowego Urzędu Pracy dotyczące osób bezrobotnych na obszarze LGD wskazuje, że najliczniejszą grupę stanowią osoby od 25 do 34 roku życia. W grupie tej znajdują się absolwenci szkół, którzy po raz pierwszy wchodzi na rynek pracy i ze względu na brak doświadczenia zawodowego mają trudności w znalezieniu zatrudnienia. Dostatecznie liczną grupą w szeregach bezrobotnych są też osoby do 44 r.ż, których szanse na podjęcie zatrudnienia maleją z każdym rokiem a zagrożenie długotrwałego bezrobocia wzrasta. Dane PUP w Busku Zdroju wskazują, że liczba osób pozostających bez pracy dłużej niż rok jest wyższa w starszych grupach wiekowych i na obszarze LGD w przedziale wiekowym 55-64 wynosi 203 osoby.

Tabela 12 Liczba osób bezrobotnych z podziałem na wiek na obszarze LGD „Królewskie Ponidzie”

Obszar	Bezrobotni ogółem	24 lata i mniej	25-34	35-44	45-54	55 i więcej
LGD „Królewskie Ponidzie”	1581	331	493	329	225	203

Źródło: Dane PUP Busko-Zdrój

Ważnym czynnikiem opisującym sytuację ekonomiczną na obszarze LGD „Królewskie Ponidzie” jest średnie miesięczne wynagrodzenie brutto, które na koniec 2020 roku wyniosło 4 375,49 zł i jest niższe niż średnie wynagrodzenie dla województwa świętokrzyskiego (4 800,21 zł) i zdecydowanie niższe od średniej dla Polski (5 523,32 zł). Biorąc pod uwagę relację miesięcznego wynagrodzenia brutto do średniej krajowej (Polska=100%), wartość dla obszaru LGD wynosi 79,2% i woj. świętokrzyskiego 86,9%.

Pomimo, iż bezrobocie w powiecie buskim jest na stosunkowo niskim poziomie w porównaniu z innymi regionami, to jednak wciąż jest to problem społeczny prowadzący w konsekwencji do ubóstwa i zagrożenia wykluczeniem. Przeciwdziałanie temu niekorzystnemu trendowi jest również planowanym działaniem podejmowanym przez LGD (EFS+).

IV. 4 AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA

Organizacje pozarządowe stanowią podstawową bazę dla rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, ponieważ skupiają najaktywniejszych i najbardziej wrażliwych na sprawy społeczne przedstawicieli swojego lokalnego środowiska.

Spoleczność obszaru „Królewskiego Ponidzia” wykazuje coraz większą aktywność w tworzeniu organizacji społecznych i stowarzyszeń. Obserwuje się znaczny wzrost zaangażowania lokalnych aktywistów w tworzenie formalnych struktur, które następnie skutecznie zmieniają wizerunek swych miejscowości. Od 2014 do 2020 roku liczba zarejestrowanych w KRS organizacji pozarządowych sukcesywnie wzrasta. Jest to niewątpliwym sukces i krok ku budowaniu aktywnego społeczeństwa obywatelskiego najpierw na obszarze LGD, a następnie poza nim. Według danych REGON w Polsce w 2020 roku zarejestrowanych było: 130 tys. Fundacji i stowarzyszeń, z Ochotniczymi Strażami Pożarnymi².

Dostępność funduszy grantowych oraz chęć działania na własny rachunek, to bodźce do formalizowania grup lokalnych liderów i tworzenia coraz to nowych organizacji pozarządowych mających formę stowarzyszeń lub fundacji. Sformalizowane struktury nakładają pewne obowiązki na władze takich organizacji, jednocześnie czyniąc je poważnymi podmiotami posiadającymi osobowość prawną. Niemniej jednak wciąż zmieniające się przepisy prawa pociągają za sobą konieczność ciągłych działań edukacyjnych dla lokalnych liderów oraz inicjatyw sprzyjających poszukiwaniu nowych praktyk.

Według danych ze Starostwa Powiatowego w Busku- Zdroju, na terenie LGD w 2020 r. działało łącznie 120 stowarzyszeń, 21 fundacji, 69 Ochotniczych Straży Pożarnych, 17 klubów sportowych, 17 uczniowskie kluby sportowe oraz 87 Kół Gospodyń Wiejskich. Na obszarze LGD funkcjonuje oddział PTTK oraz LOT „Moc Ponidzia”, które to organizacje są spoiwem wszystkich gmin powiatu buskiego oraz inicjatorami wspólnych przedsięwzięć budujących turystyczny wizerunek obszaru.

Dla oceny aktywności społecznej mieszkańców istotna jest nie tylko liczba organizacji pozarządowych, ale również ich jakość. Pod tym pojęciem należy rozumieć potencjał kadrowy i organizacyjny, w tym finansowy. Stowarzyszenia działające na terenie LGD stanowią bardzo ważny element życia kulturalnego i społecznego mieszkańców. Zgodnie ze swoimi celami statutowymi prowadzą one bardzo różnorodną działalność na rzecz społeczności lokalnych. Zakres działania wszystkich organizacji pozarządowych funkcjonujących na terenie LGD jest bardzo podobny, a jednocześnie różnorodny. Głównym kierunkiem działań jest: krzewienie kultury, wspieranie i upowszechnianie kultury fizycznej i sportu, aktywizacja różnych grup społecznych (młodzieży, seniorów), rozwój regionu pod kątem turystyki i promocji, pomoc społeczna, działania na rzecz osób niepełnosprawnych, ochrona i promocja zdrowia, ekologia, ochrona dziedzictwa lokalnego, działania na rzecz integracji i współpracy między społeczeństwem, przeciwdziałania uzależnieniom i patologiom społecznym, działalność na rzecz zachowania lokalnej historii i tradycji, edukacja. Ważne działania podejmowane są również przez Koła Gospodyń Wiejskich, które w ramach swojej działalności podejmują inicjatywy na rzecz reprezentowania interesów kobiet wiejskich, w tym dążą do poprawy ich warunków życia i pracy, a także podtrzymywania lokalnych tradycji ludowych i pielęgnacji lokalnej tożsamości. Z zadowoleniem wskazuje się rosnącą aktywność ludzi dojrzałych i starszych. Ta grupa poszukuje pól aktywności w czasie

² Źródło: Najnowsze dostępne dane uzyskane z <http://media.ngo.pl/>

wolnym. Jako paradoks wskazuje się, że stałemu wzrostowi liczby i jakości obiektów publicznych nie zawsze towarzyszy zadowalające ich wykorzystanie. Istniejące obiekty kulturalne, sportowe i rekreacyjne mogłyby zostać ożywione poprzez zwiększenie oferty zajęć zaspokajających rosnące aspiracje mieszkańców.

Organizacje są na różnym poziomie rozwoju i przygotowania do procesu profesjonalizacji działań. Borykają się z problemami i przeszkodami, które często ograniczają możliwość realizacji misji społecznej w takim zakresie i zasięgu jaki odpowiadałyby organizacjom.

Analizując kondycję III sektora w powiecie buskim należy wspomnieć o problemach, z którymi organizacje najczęściej się zmagają. Z badań własnych LGD, ze spotkań i szkoleń w okresie programowania 2014- 2020 wynika, że najczęściej wskazywanymi zidentyfikowanymi mankamentami organizacji w swym funkcjonowaniu są: oparcie finansowania działań organizacji w większości ze środków publicznych; zbyt małe środki finansowe własne w organizacjach, które nie pozwalają na swobodną realizację działań statutowych; trudności w dotarciu i zaangażowania ludzi młodych w działalność stowarzyszeń czy fundacji, skomplikowane formalności związane z korzystaniem ze środków grantodawców, sponsorów lub funduszy europejskich; ograniczony dostęp do tzw. „dobrych praktyk” oraz mało efektywna współpraca międzysektorowa Coraz dotkliwiej organizacje odczuwają problemy związane z kapitałem ludzkim, m.in. brakiem osób gotowych zaangażować się w działania, wypaleniem liderów i liderek. Organizacje są coraz mniej optymistyczne w postrzeganiu warunków funkcjonowania stowarzyszeń i fundacji w najbliższej przyszłości. Czas pandemii rozbił też nieco prężnie działające organizacje oraz osłabił aktywność społeczną wielu ich członków. Niektórym organizacjom, w których zapał do działania jest znaczny, wciąż doskwiera „bezdomność” i zgłaszają potrzebę budowy infrastruktury społecznej, by móc rozwijać wachlarz swych działań. Aby NGO mogły skutecznie wypełniać przypisane im zadania statutowe, wymagają wzmocnienia swojego potencjału i profesjonalizacji działań. LGD wspiera aktywność społeczną mieszkańców, grupy nieformalne oraz organizacje pozarządowe. W ramach swoich zadań zapewnia pomoc merytoryczną i informacyjną poprzez różnorodne oferty wsparcia (m.in.: bezpłatne szkolenia dostosowane do zapotrzebowań zgłaszanych do LGD, porady i doradztwo, działania na rzecz integracji III sektora). W ramach LSR przewidziano działania wspierające NGO na scenie społecznej, edukację liderów życia społecznego. III sektor i jednostki samorządu terytorialnego tworzą fundament współczesnego społeczeństwa obywatelskiego w Polsce. Wspólny dialog, wzajemna współpraca i wspólna realizacja strategicznych celów jest jak najbardziej możliwa w tworzeniu partnerstw w ramach LGD. Program współpracy Powiatu Buskiego z organizacjami pozarządowymi na lata 2016-2020 również zakłada „budowanie partnerstwa między organami władzy samorządowej a III sektorem (...)”³

Spoiwem dla społeczności lokalnych będzie wsparcie dla działań, zawierających wspólny mianownik oparty m.in. na elementach lokalnego dziedzictwa czy budowie wspólnej wizualnej/ produktowej marki obszaru.

Aktywność społeczna jest jednym z elementów kapitału społecznego. Zaangażowanie mieszkańców obszaru oraz wzajemne zaufanie przy budowaniu więzi lokalnych są niezbędne do wzmacniania aktywnego społeczeństwa obywatelskiego.

IV.5 PROBLEMY SPOŁECZNE

Problemy społeczne to zjawiska niekorzystne dla społeczności, w której występują, oceniane przez zbiorowość za niebezpieczne, zagrażające i konieczne do wyeliminowania. Problemy te, mocno związane są z wykluczeniem społecznym, marginalizacją wspólnot oraz dezintegracją społeczną.

Na obszarze LGD działają Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej (3), Miejsko - Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej (5) oraz Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (1), które realizują zadania z zakresu polityki społecznej zapobiegając problemom wykluczenia społecznego i ubóstwa.

³ Program współpracy Powiatu Buskiego z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego w latach 2016- 2020

Tabela 13 Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na obszarze LGD „Królewskie Ponidzie” w 2020 r.

Nazwa Gminy	Liczba osób	
	2014	2020
Busko Zdrój	2503	850
Gnojno	949	582
Nowy Korczyn	657	249
Pacanów	813	512
Solec Zdrój	774	425
Stopnica	706	303
Tuczepy	512	214
Wiślica	714	304
Obszar LGD łącznie	7628	3 439

Źródło: Dane GUS

Liczba osób korzystających z pomocy społecznej w analizowanym 2020 r. znacznie spadła w porównaniu do roku 2014, lecz jest to trend ogólnokrajowy. W liczba osób korzystających z różnych form wsparcia z zasobów pomocy społecznej w powiecie buskim jest niższa niż w województwie świętokrzyskim, lecz wyższa niż wskaźnik dla kraju. Istotne są również przyczyny i powody generujące konieczność korzystania z pomocy społecznej.

Udział liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na obszarze LSR w liczbie mieszkańców obszaru objętego LSR w wg stanu na koniec 2020 r. wynosi 4,2 i został obliczony w następujący sposób: $6 \times (1 - (0,015 \times \text{liczba mieszkańców}) / \text{liczba osób korzystających z pomocy społecznej}) = 6 \times (1 - (0,015 \times 69752) / 3439) = 6 \times (1 - (1046,28 / 3439)) = 6 \times (1 - 0,30) = 6 \times 0,7 = 4,2$

Tabela 14 Liczba gospodarstw domowych korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na obszarze LGD „Królewskie Ponidzie”

Nazwa Gminy	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Busko Zdrój	1358	1319	1295	850	682	556
Gnojno	319	307	335	344	315	272
Nowy Korczyn	234	196	142	133	144	117
Pacanów	289	283	283	279	409	281
Solec Zdrój	241	204	195	176	168	135
Stopnica	215	197	183	160	147	114
Tuczepy	178	165	150	147	129	95
Wiślica	208	200	184	178	166	134

Źródło: Dane z OPS obszaru LGD

Zgodnie z informacjami przekazywanymi przez Miejskie i Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej systematycznie zmniejsza się liczba gospodarstw korzystających z różnorodnych form pomocy społecznej, co jest dobrym symptomem świadczącym o poprawie sytuacji materialnej mieszkańców. Najczęstszymi powodami przyznawania świadczeń pozostają: długotrwała lub ciężka choroba, niepełnosprawność, bezrobocie, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, potrzeba ochrony macierzyństwa. Dostępność do opieki w zakresie pomocy społecznej udzielanej osobom potrzebującym jest na poziomie zadawalającym.

Na podstawie danych gmin ze sprawozdań oceny zasobów pomocy społecznej opracowano zestawienie zawierające wartości wskaźnika deprywacji lokalnej oraz wskaźnika osób długotrwale korzystających ze świadczeń w ogólnej liczbie świadczeniobiorców dla poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego.

Tabela 15 Zestawienie wskaźnika deprivacji lokalnej z wskaźnikiem osób długotrwale korzystających ze świadczeń w ujęciu gminnym i powiatowym w 2020 r.

Wyszczególnienie	Wskaźnik deprivacji lokalnej	Wskaźnik osób długotrwale korzystających
Busko Zdrój	28,00	59,5%
Gnojno	172,52	55,4%
Nowy Korczyn	41,92	70,8%
Pacanów	95,99	32,5%
Solec Zdrój	85,62	76,4%
Stopnica	40,45	63,0%
Tuczępy	55,90	41,5%
Wiślica	55,73	39,4%
Powiat buski	53,79	55,2%

W ramach LSR wzięto pod uwagę przeciwdziałanie niekorzystnym trendom zwiększającego się ubóstwa i zagrożenia wykluczeniem społecznym. Poza niniejszą strategią LGD „Królewskie Ponidzie” zamierza wnioskować w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego na aktywizację zawodową osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i podejmować działania umożliwiające tym osobom powrót na rynek pracy.

Proponuje się przedsięwzięcia pożyteczne i bezpiecznie zagospodarowujące czas wolny, z atrakcyjną ofertą dla seniorów oraz ludzi młodych.

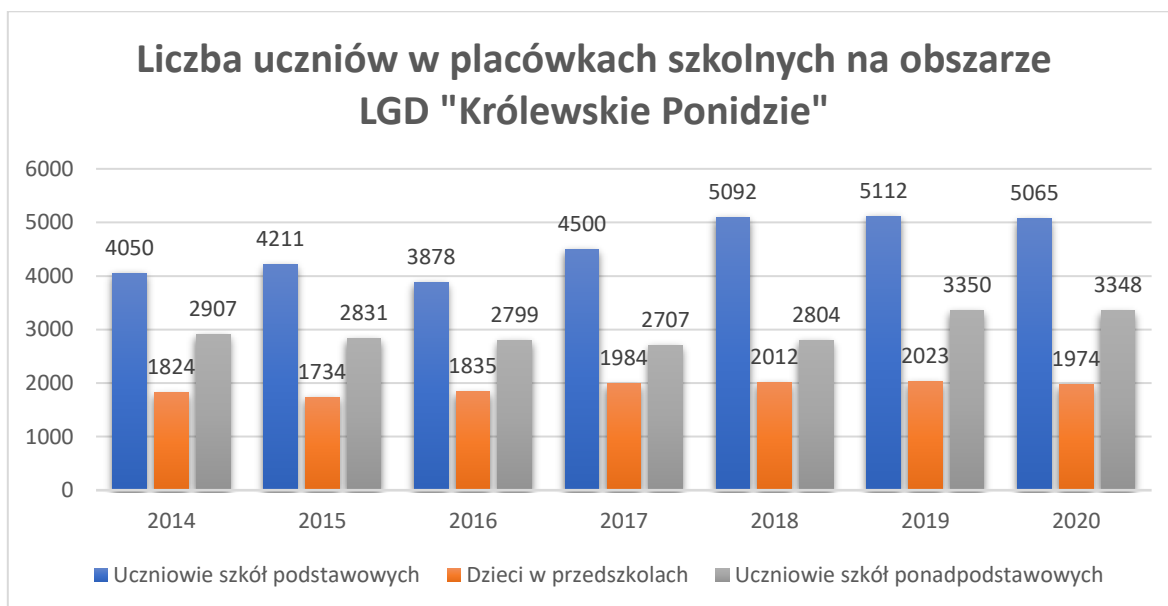
Lokalne Kryteria Wyboru premiować będą działania poprawiające sytuację osób należących do grup w niekorzystnej sytuacji (w tym zatrudnianie osób znajdujących się w trudnej sytuacji na rynku pracy), tak by wyrównywać szanse na godne życie, przeciwdziałać migracjom oraz niekorzystnym trendom demograficznym.

IV.6 INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

Infrastruktura społeczna to liczba i zakres działań instytucji świadczących usługi dla ludności: placówek oświatowo - wychowawczych, ochrony zdrowia i opieki społecznej, kultury i sztuki, sportu, rekreacji. Jest podstawowym czynnikiem wpływającym na poziom życia mieszkańców.

Na obszarze LGD „Królewskie Ponidzie” na koniec 2020 roku funkcjonowało łącznie 21 szkół ponadgimnazjalnych i policealnych, do których uczęszczało 3348 uczniów, 30 szkół podstawowych – 5065 uczniów, 44 placówek przedszkolnych – 1974 dzieci. Na przestrzeni lat 2014-2020 obserwujemy zmniejszenie liczby szkół podstawowych a do 2019 wrosła liczba uczniów wszystkich kategorii wiekowych; od 2020 r. następuje już spadek trendu.

Wykres 9 Liczba uczniów objętych szkolnictwem przedszkolnym, podstawowym, ponadpodstawowym i policealnym na obszarze LGD „Królewskie Ponidzie” w latach 2014 – 2020.

Źródło: Dane GUS.

Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym (3-6 lat) utrzymuje się na podobnym poziomie, mimo wzrostu liczby dzieci w wieku przedszkolnym. Ośrodki przedszkolne zlokalizowane są równomiernie w na obszarze powiatu buskiego. Większość dzieci zamieszkuje obszary wiejskie, co - z uwagi na rozproszenie ośrodków przedszkolnych - jest korzystnym uwarunkowaniem. Dostępna sieć opieki przedszkolnej na terenie Powiatu buskiego wykazuje deficyt w zakresie dostępności i miejsc przedszkolnych. Na jedno dostępne miejsce przedszkolne przypada średnio więcej niż 1 dziecko, co więc wskazuje na niedobór w zakresie opieki przedszkolnej⁴.

Infrastruktura społeczna to również dostęp do opieki zdrowotnej. Rejestr podmiotów wykonujących działalność leczniczą wskazuje, że na obszarze LGD funkcjonuje ponad 50 zakładów medycznych, mających charakter zarówno publiczny, jak i prywatny. Głównym podmiotem leczniczym powiatu buskiego jest Zespół Opieki Zdrowotnej w Busku-Zdroju, którego celem jest zapewnienie wszystkim pacjentom szerokiego zestawu wysokiej jakości świadczonych usług medycznych. Na obszarze LGD „Królewskie Ponidzie” w 2020 roku było 31 przychodni.

W 2020 roku mieszkańcy obszaru LGD „Królewskie Ponidzie” mieli do dyspozycji 14 Bibliotek publicznych, w których na 1 placówkę w 2014 r. przypadało 4321 osób, a wskaźnik ten wzrastał w przeciągu kilku lat i w 2020r. wynosił 4982 osoby. W powiecie buskim w 2020r. funkcjonowało 6 domów i ośrodków kultury. W miejscowościach poza siedzibami gmin funkcjonują również świetlice wiejskie, które są ośrodkami życia społecznego mieszkańców (ok 100 obiektów). Liczba dostosowanych obiektów dla potrzeb aktywności społecznej w okresie programowania 2014-2022 trochę wzrosła w stosunku do roku 2014, lecz w dalszym ciągu ta infrastruktura społeczna wymaga nakładów na należyte funkcjonowanie oraz modernizację kolejnych obiektów pełniących funkcje społeczno-kulturalne. Utworzenie lub zmodernizowanie kolejnych świetlic czy klubów zakończy proces włączania mieszkańców w organizację życia społecznego oraz integrację mieszkańców. Świetlice najczęściej są miejscem zagospodarowującym braki w infrastrukturze przedszkolnej, ale również dają możliwość stworzenia oferty dla seniorów, którzy wnoszą dużą wartość w kultywowanie tradycji i pielęgnowanie dziedzictwa kulturowego.

Biorąc pod uwagę dostęp mieszkańców LGD „Królewskie Ponidzie” do kin należy przyrzeć się liczbie ludności na 1 miejsce w kinach stałych. Wartość ta dla powiatu buskiego od 2014 (236) systematycznie malała i w 2020 roku wyniosła 153 osoby. Wynik ten na koniec 2020 roku jest niższy niż dla województwa świętokrzyskiego (173) i lepszy niż dla Polski (131). Obecnie na obszarze LGD funkcjonuje 3 nowoczesne kina w Buskim Samorządowym Centrum Kultury, Gminnym centrum Kultury w Solcu - Zdroju oraz w Europejskim Centrum Bajki w Pacanowie. W ECB funkcjonuje teatr Kurtyna oraz Mały Teatr Ialkowy. Na obszarze LGD „Królewskie Ponidzie” funkcjonuje jedno Muzeum Narodowe z Oddziałem w Wiślicy (oraz 2 prywatne na terenie gminy Busko-Zdrój: muzeum motoryzacji i militariów) i sytuacja ta jest niezmienna od 2010 roku.

⁴ Program Rozwoju Powiatu Buskiego na lata 2021-2030

IV.7. ROLNICTWO

Powiat buski z punktu widzenia podziału terytorialnego, gdzie większość obszarów to obszary wiejskie, jak również z punktu widzenia struktury gruntów, charakteryzuje się typowo rolniczym charakterem. Na analizowanym obszarze, podobnie jak w większej części województwa świętokrzyskiego, dominują grunty orne. Ponadto występują również łąki i pastwiska oraz tereny typowo rolnicze. W centralnej części powiatu buskiego dodatkowo pojawiają się obszary upraw mieszanych, jak również tereny sadownicze i plantacje. Obszar LGD „Królewskie Ponidzie” w południowo-zachodniej części charakteryzuje się żyznymi glebami brunatnymi (kompleksy pszenne), które spowodowały rozwój warzywnictwa i sadownictwa. Północna część to natomiast uprawy zbóż, ziemniaków i truskawek (kompleksy żytnie). Rolnictwo jest jednak rozdrobnione, brak jest zorganizowanych rynków zbytu produktów rolnych oraz ich przetwórstwa. W ostatnich latach powstały targowiska, które poprawiły tę nieciekawą sytuację, lecz w dalszym ciągu występują trudności ze zbytem produktów rolnych w obszarze. Powstające w powiecie buskim coraz to nowe obiekty gastronomiczne, hotelarskie i uzdrowiskowe poszukują wysokiej jakości produktów żywnościowych, (szczególnie z gospodarstw ekologicznych) lecz brak wypracowanych kanałów komunikacji między producentami, a odbiorcami produktów rolnych powoduje dezorientację obydwu. W obszarze brak jest grup producenckich oraz specjalizacji produkcji, co prowadzi do indywidualizacji produkcji rolnej i jej zbytu. Plody rolne najczęściej sprzedawane są na giełdach w Krakowie, Tarnowie, Sandomierzu i Kielcach. W miejscowości Strzałków w Gminie Stopnica rozpoczął swoją działalność inkubator przetwórstwa rolnego. Działanie inkubatora sprzyjać ma dywersyfikacji źródeł dochodu rolników. Ideą inwestycji jest ograniczenie roli pośredników sprzedaży produktów rolnych, głównie owoców i warzyw, a tym samym promocja krótkiego łańcucha dostaw. Obiekt został wyposażony w linię technologiczną do produkcji soków oraz suszarnię kontenerową do produkcji suszu owocowego i warzywnego. Biorąc pod uwagę wykształcenie rolników to na obszarze LGD 67% rolników ma wykształcenie podstawowe i zawodowe, a 33% średnie i wyższe. Tylko 20% osób prowadzących gospodarstwa rolne jest w wieku 20-40 lat, i aż 80% w wieku 40-65 lat. Dodatkowymi źródłami utrzymania jest praca w przetwórstwie, usługach, handlu, agroturystyce, a wspomagającym źródłem utrzymania jest renta lub emerytura rodziców.

Tabela 16 Struktura wielkościowa gospodarstw obszaru LGD "Królewskie Ponidzie" w latach 2016-2020.

Lata	Liczba gospodarstw w grupie				
	1-2 ha	2,1-5 ha	5,1-10 ha	10,1-30 ha	Powyżej 30 ha
2016	7441	7525	3215	700	87
2017	7520	7543	3104	686	99
2018	7755	7698	3104	623	99
2019	7755	7689	3086	623	99
2020	8039	7777	2971	608	99

Źródło: Program Rozwoju Powiatu Buskiego na lata 2021-2030

Typowo rolniczy (rolniczo-uzdrowiskowy) charakter obszaru LGD „Królewskie Ponidzie” kształtuje kierunki rozwoju gospodarki. Dzięki temu, że jest to teren ekologicznie czysty istnieją możliwości intensyfikacji produkcji ekologicznej (ogrodnictwo i warzywnictwo) oraz rozwijania agroturystyki.

Do głównych kierunków produkcji zaliczamy uprawę: zbóż, ziemniaków, ogórków, truskawek, sady: jabłoniowe, śliwkowe, wiśniowe i brzoskwiniowe. Potencjał powiatu buskiego w produkcji żywności wysokiej jakości jest więc ogromny i wymaga uwagi. W obszarze istnieją doskonałe warunki do podjęcia przetwórstwa owoców i warzyw, które produkowane są tutaj na dużą skalę (gmina: Stopnica, Pacanów, Wiślica, Solec-Zdrój i Busko-Zdrój), a brak możliwości ich przetworzenia niejednokrotnie naraża rolników na spore straty. W ramach LSR okresu 2014-2020 wsparto powstanie Inkubatora przetwórstwa produktów rolnych na terenie gminy Stopnica. Inwestycja oddana do użytkowania w 2022 r. wzbudziła ogromne zainteresowanie rolników (szczególnie producenci owoców miękkich oraz jabłek), którzy zaczęli przetwarzać swoje produkty. Ten kierunek rozwoju obszaru w zamyśle powinien przyczynić się do zintegrowania branży przetwórczej, turystycznej i uzdrowiskowej (Medical, Spa & Wellness), a tym samym pierwszym krokiem do współpracy międzysektorowej i budowy trwałych partnerstw. Poza tym jest to przedsięwzięcie innowacyjne w podejściu do postrzegania obszaru objętego LSR.

IV.8. DZIEDZICTWO HISTORYCZNE I ZABYTKI.

Południowe Pomieście, obejmujące swym zasięgiem obszar LGD, już od wczesnego średniowiecza było regionem silnie zaludnionym, o dobrze rozwiniętej sieci ośrodków osadniczych. We wczesnym średniowieczu w Szczaworyżu znajdował się duży gród refugialny. Prawdopodobnie w tym okresie istniał także znaczące grody w Wiślicy oraz Stopnicy. Pamiątką pierwszego chrztu ziem polskich z 880 r. są odbywane corocznie przy grodzisku w Wiślicy, na wzór spotkań w miejscu chrztu z 966 r. w Lednicy, religijne spotkania młodych, organizowane przez biskupa kieleckiego. W końcu X w. Małopolska, w tym Południowe Pomieście zostało przyłączone do państwa piastowskiego. W Wiślicy, która została siedzibą kasztelanii, powstał gród obronny (dzisiejsze grodzisko). Biegający przez Pomieście główny szlak handlowy, łączący Kraków z Rusią Czerwoną i dalej Rusią Naddnieprzańską, stymulował dalszy rozwój gospodarczy, a za tym i demograficzny regionu. W wyniku podziału państwa na dzielnice w 1138 r. Pomieście znalazło się najpierw w Dzielnicy Senioralnej, a potem w 1146 r. zostało przekazane wraz z Ziemią Sandomierską księciu Henrykowi zwanemu odtąd Sandomierskim. Po jego śmierci w 1166 r. władzę nad Księstwem Sandomierskim objął najmłodszy syn Bolesława Krzywoustego, Kazimierz Sprawiedliwy. To za tego władcy bardzo rozbudowała się Wiślica, której zabudowa roztaczała się między starym grodem a wzgórzem Villa Regia, gdzie powstały w XII-XIII w. wspaniałe dwa romańskie palatia książęce z kaplicami. W centrum miasta powstała romańska kolegiata, ze słynną „płytą orantów”. Pierwsze wzmianki o terenie objętym Lokalną Strategią Rozwoju dotyczą już czasów Cesarstwa Rzymskiego, kiedy to przez Gnojno przebiegał bursztynowy szlak. Gród ten został założony przez Słowian kultury łużyckiej. Pierwsza historyczna wzmianka datowana jest na 18 marca 1241 i dotyczy spalenia miejscowego kościoła przez Tatarów podczas bitwy pod Chmielnikiem, która faktycznie rozegrała się na polach wsi Glinka i Skadla, na wschód od Gnojna.

Temat historii Buska – Zdroju pojawia się około XII w., kiedy to właściciel części osady ufundował tutaj kościół, przyczyniając się do rozwoju zakonu reguły św. Norberta. Buski klasztor Norbertanek stał się najdosłojniejszą i najbogatszą fundacją żeńskiej linii norbertańskiej w księstwie krakowsko – sandomierskim. W 1252 r. uzyskał od księcia Bolesława Wstydliwego przywilej handlowy, który zezwalał Norbertankom eksplorować miejscowe pokłady solanki w celu warzenia soli – jednego z najbardziej dochodowych produktów w średniowieczu, co przyczyniło się do szybkiego rozwoju osady. Najstarsze wzmianki o miejscowości Tuczępy pochodzą z 1190 r. Wieś została wówczas nadana klasztorowi w Busku przez Dzierzka (*Dircso*), brata biskupa płockiego Wita. W połowie XV w. znajdował się tu drewniany kościół. Właścicielem wsi był wówczas Chrzastowski herbu Strzegomia. Wieś miała łany kmiece, karczmy, zagrodników oraz folwark rycerski, od których dziesięcinę pobierał miejscowy pleban. Prócz tego pleban z Tuczęp miał własną rolę i łąkę przy folwarku. W XIII w. ośrodek władzy książęcej przeniósł się z Wiślicy do Korczyna (dzisiejszy Stary Korczyn). W tym stuleciu miały miejsce także pierwsze lokacje miejskie na Pomieściu Południowym – lokowano Nowe Miasto Korczyn (dzisiejszy Nowy Korczyn). Po zjednoczeniu (scentralizowaniu) państwa polskiego d. Księstwo Sandomierskie stało się województwem sandomierskim, którego ważną częścią było Pomieście. Szczególnie za panowania Kazimierza Wielkiego i Władysława Jagiełły był złoty czas dla Południowego Pomieścia. Według nowego podziału administracyjnego region ten dzielił się na dwa starostwa: korczyńskie i stopnickie. Król Kazimierz Wielki wzniósł tu szereg murowanych kościołów (Wiślica, Gorzysławice, Nowy Korczyn, Stopnica), kamiennych zamków (Nowy Korczyn, Wiślica, Stopnica). Ziemie Dolnej Nidy czyli właśnie Południowe Pomieście (obszar dzisiejszej LGD „Królewskie Pomieście”) stanowiły domenę królewską, w odróżnieniu od Pomieścia środkowego i północnego, które były ziemiami prywatnymi i kościelnymi. Szczególnie przychylnym dla znaczenia i rozwoju regionu był okres bo zjednoczeniu Polski i Litwy za króla Władysława Jagiełły. Odtąd Nowy Korczyn, Stopnica i cały region Południowego Pomieścia znalazł się na szlaku łączącym stolicę obu krajów Unii, łączącym Kraków, przez Sandomierz, Lublin i Grodno, z Wilnem. Cały czas prężnie funkcjonował także przechodzący tędy handlowy szlak ruski. Okres od XV w. do połowy XVII w. to „złote czasy” miasta Busko. Po I rozbiórce Polski otworzyły się nowe perspektywy dla miasta, wobec utraty wielickich i bocheńskich solin rząd polski rozpoczął poszukiwania soli kamiennej m. in. w Busku. Mimo, iż sól tutaj pozyskiwana była ze względu na swoją zawartość siarki niesmaczna i tak cieszyła się powodzeniem u króla.

XVII wiek, podobnie jak całej Rzeczypospolitej Polskiej, tak i również Pomieściu przynosi upadek i zniszczenie. Kolejne wielkie wojny: wyniszczający „potop szwedzki”, najazd siedmiogrodzki (węgierski) Rakoczego, II wojna północna rujnują region i cały kraj. Na Pomieściu nastąpił upadek miast, nastąpił marazm gospodarczy.

W okresie tym odkryto nad Nidą nowy potencjał. W 1815 r. radca górniczy Królestwa Polskiego Becker w trakcie poszukiwania soli odkrył we wsi Solec źródła wód mineralnych. Do kąpieli zaczęto ich używać od ok. 1820 r., po poznaniu właściwości leczniczych. W 1837 r. Karol Godeffroy założył w Solcu uzdrowisko. Wybudowano wówczas budynki leczniczo-kąpielowe i mieszkaniowe oraz przyłączono do Solca przyległe 100 ha lasu iglastego. Jeszcze w 1837 r. Zdrój Solecki został wpisany do rejestru uzdrowisk polskich i zapis ten otwiera historię uzdrowiska. Rok 1836 to oficjalne otwarcie uzdrowiska Busko-Zdrój. Wraz

z budową uzdrowiska zostaje założony przez ogrodnika Ignacego Hanusza park zdrojowy składający się z trzech części: ogrodzony ogród łaźniowski z Sanatorium Marconi, aleja Mickiewiczowska oraz skwer. Po klęsce powstań listopadowego, a potem styczniowego, autonomiczne Królestwo Polskie zlikwidowano i włączono je do Cesarstwa Rosyjskiego. Ponidzie jak i reszta kraju czekał teraz trudny okres rusyfikacji. Nową nadzieję przyniósł wybuch I wojny światowej. Wtedy leżący na pograniczu rosyjsko-austriackim region znalazł się na pierwszej linii frontu działań wojennych. To na m.in. na nadnidziańskich ziemiach walczył 1 Pułk Piechoty Legionów Józefa Piłsudskiego.

Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę, w II Rzeczypospolitej, jak i podobnie w okresie PRL oraz obecnie w III RP region Ponidzia, w tym szczególnie Ponidzia Południowego był na uboczu wielkiej urbanizacji, pozostając regionem rolniczym i uzdrowiskowym. Szczególnie teraz stanowić to może jego atut, zwłaszcza w kontekście rozwoju turystyki. Minione dzieje pozostawiły bogactwo historii i przeogromne dziedzictwo kulturowe, które stanowi o niezwyklej atrakcyjności obszaru LGD i ogromnym potencjale. E LSR zaplanowano działania zmierzające do zachowania dziedzictwa i kultywowania tradycji płynących z tak bogatej historii obszaru. Poniższa tabela zawiera wykaz chronionych obiektów, które wymagają szczególnej troski w kontekście ich znaczenia dla turystyki i dziedzictwa.

Tabela 17 Liczba uczniów objętych szkolnictwem przedszkolnym, podstawowym, ponadpodstawowym i policealnym na obszarze LGD „Królewskie Ponidzie” w latach 2014 – 2020.

Lp.	Gmina	Miejscowość	Nazwa	Nr rejestru
1.	Busko-Zdrój	Busko-Zdrój	Układ urbanistyczny	A.14, 868 z 08.08.1957
2.			Zabudowa ul. 1 Maja (od nr 1 do 39)	A.15, 867 z 08.08.1975
3.			Zespół kościoła cmentarnego pw. Św. Leonarda, ul. Boh. Wwy: - kościół cmentarny - teren starego cmentarza otaczającego kościół -ogrodzenie	A.16/ 1-3, 68 z 04.11.1947 oraz 116 z 21.02.1966
4.			Zespół klasztorny norbertanów - kościół par. pw. Niepokalanego Poczęcia NMP - klasztor - teren kościelny w granicach ogrodzenia	A.17/1-3, 141 z 22.06.1967, 67 z 04.11.1947, 806 z 27.05.1958
5.			Kaplica św. Anny w Parku Zdrojowym	A.841 z 27.01.2011
6.			Synagoga ul. Partyzantów 6	A.18, 861 z 08.08.1975
7.			Zespół szpitalny (św. Mikołaja – 4 pawilony)	A.19/1-4, 142 z 06.09.1971
8.			Zespół budynków zakładu zdrojowego - łaźienki - park	A.20/1-2, 2 z 28.01.1965, 509 z 16.10.1957
9.			Dom, ul. Bohaterów Warszawy 4	A.21, 865 z 08.08.1975
10.			Dom, ul. Bohaterów Warszawy 6	A.22, 866 z 08.08.1975
11.			Willa „Bristol”, ul. 1 Maja 1	A.23, 855 z 08.08.1975
12.			Willa „Bagatela Mała”, ul. 1 Maja 15	A.24, 856 z 08.08.1975
13.			Willa „Oblęgorek”, ul. 1 Maja 12	A.25, 857 z 08.08.1975
14.			Willa „Zielona”, ul. 1 Maja 39	A.26, 860 z 08.08.1975
15.			Willa „Deresław”, ul. Mickiewicza 18	A.27, 864 z 08.08.1975
16.			Dom, pl. Zwycięstwa 10	A.28, 862 z 08.08.1975
17.			Dom, pl. Zwycięstwa 27	A.29, 863 z 08.08.1975

18.		Chotelek	Kościół fil. pw. św. Stanisława	A.30, 793 z 08.02.1958 oraz 120 z 22.06.1967
19.		Dobrowoda	Zespół kościoła par. pw. św. Marii Magdaleny: - kościół - dzwonnica	A.31/1-2 351 z 22.12.1956 oraz 121 z 22.06.1967
20.		Janina	Zespół kościoła par. pw. św. Wojciecha: - kościół - dzwonnica	A.32/1-2 391 z 15.01.1957 oraz 125 z 22.06.1967
21.		Pęczelice	Zbór (ariański)	A.33, 170 z 06.09.1971
22.		Radzanów	Zespół dworski: - dwór - park	A.34/1-2 34 z 07.06.1947, 780 z 08.02.1958 oraz 134 z 22.06.1967
23.		Skotniki Małe	Młyn wodny, spadkobiercy L. Duszy	A.35, 928 z 03.11.1976
24.			Młyn wodny, spadkobiercy W. Jurkowskiego	A.36, 929 z 03.11.1976
25.		Szaniec	Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP	A.37, 283 z 18.10.1956, 357 z 04.01.1957 oraz 109 z 21.02.1966
26.			Kaplica cmentarna na cmentarzu par.	A.38, 777 z 08.02.1958
27.			Dwór	A.39, 284 z 18.10.1956 oraz 137 z 22.06.1967
28.		Szczaworyż	Zespół kościoła par. św. Jakuba St. Apostoła: - kościół par. - plebania (ob. kaplica przedpogrzebowa)	A.40/1-2 207 z 02.10.1956 oraz 138 z 22.06.1967
29.		Widuchowa	Kościół fil. pw. NMP (ob. Kaplica pw. MB Anielskiej)	A.41, 390 z 15.01.1957 oraz 152 z 23.06.1967
30.			Zespół dworski: - dwór - ogród	A.42/1-2 245 z 02.10.1956 oraz 3 z 12.05.1965
31.	Gnojno	Balice	Kościół par. pw. św. Stanisława Bpa	A.43, 140 z 31.03.1971
32.		Gnojno	Zespół kościoła par. pw. św. Jana Chrzyciela: - kościół - kostnica	A.44/1-2 285 z 18.10.1956 oraz 122 z 22.06.1967 i 792 z 28.02.1958
33.			Zespół dworski: - dwór - park w granicach ogrodzenia	A.45/1-2 4 z 13.07.1946 oraz 123 z 23.06.1967 i 577 z 11.12.1957
34.	Nowy Korczyn	Czarkowy	Cmentarz wojenny	A.46, 1072 z 05.11.1990
35.		Nowy Korczyn	Założenie urbanistyczne	A.47, 842 z 14.02.1959
36.			Zespół kościoła parafialnego pw. Św. Trójcy - kościół par. pw. św. Trójcy - dzwonnica (decyzja z dn. 18.09.2013)	A.48/1-3 301 z 04.12.1956 oraz 106 z 19.02.1966

			- cmentarz przykościelny w granicach ogrodzenia (decyzja z dn. 18.09.2013)	
37.			Synagoga	A.49, 782 z 08.02.1958 oraz 129 z 22.06.1967
38.			Zespół klasztorny franciszkanów - kościół pw. św. Stanisława - klasztor, ob. Plebania	A.50/1-2 107 z 19.02.1966, 349 z 04.12.1956
39.			Cmentarz par. stary, tzw. Ruski	A.51, 1152 z 01.07.1992
40.			Cmentarz par.	A.52, 1151 z 01.07.1992
41.			Dom, Rynek 25 (d.36)	A.53, 130 z 06.08.1971
42.		Ostrowce	Cmentarz par.	A.54, 1155 z 27.08.1992
43.		Piasek Wielki	Kościół par. pw. św. Katarzyny	A.55, 350 z 22.12.1956 oraz 131 z 22.06.1967
44.			Cmentarz par.	A.56, 1153 z 09.08.1992
45.		Stary Korczyn	Zespół kościoła par. pw. św. Mikołaja: - kościół - dzwonnica	A.57/1-2 119 z 21.01.1933 oraz 164 z 11.02.1967 i 164 z 18.03.1999
46.			Cmentarz par.	A.58, 1166 z 23.12.1992
47.		Strożyska	Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP	A.59, 405 z 13.01.1957 oraz 136 z 22.06.1967
48.		Ucisków	Cmentarz wojenny 1914-1915	A.60, 1074 z 05.11.1990
49.		Winiary Wiślickie	Park	A.61, 797 z 14.10.1972
Pacanów				
50.	Pacanów	Pacanów	Kościół par. pw. św. Marcina	A.62, 781 z 08.02.1958 oraz 147 z 23.06.1967
51.			Cmentarz par.	A.63, 1142 z 23.06.1992
52.		Słupia	Spichlerz dworski	A.64, 779 z 08.02.1958 oraz 173 z 11.02.1967
53.		Zborówek	Kościół par. pw. św. Idziego Opata	A.65, 403 z 15.01.1957 oraz 115 z 21.02.1966
54.			Cmentarz par.	A.66, 1154 z 05.08.1992
Solec-Zdrój				
55.	Solec-Zdrój	Solec-Zdrój	Cmentarz par.	A.67, 1156 z 31.08.1992
56.		Świniary	Zespół kościoła par. pw. św. Stanisława: - kościół - ogrodzenie	A.68/1-2 404 z 15.01.1957 oraz 150 z 23.06.1967
57.			Cmentarz par.	A.69, 1178 z 01.06.1993
58.		Zborów	Zespół pałacowy:	A.70/1-6,

			- pałac - spichlerz - mur ze strzelnicami - brama na dziedziniec gospodarczy - gorzelnia - park (decyzja WUOZ Ki – 4401/880, 1029/08 z dnia 2008.04.03)	139 z 22.06.1967, 224 z 02.10.1956, 795 z 08.02.1958, 796 z 08.02.1958
59.	Stopnica	Bosowice	Zespół dworski: - dwór - pozostałość parku	A.71/1-2 1100 z 03.04.1991
60.		Stopnica	Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła	A.72, 270 z 16.10.1956 oraz 135 z 22.06.1967
61.			Zespół klasztorny reformatów: - pozostałości kościoła - klasztor - kaplica - brama	A.73/1-4, 149 z 23.06.1967, 269 z 16.10.1956
62.			Kaplica przy ul. Polnej	A.74, 783 z 08.02.1958 oraz 454 z 15.04.1967
63.			Cmentarz par. „stary”	A.75, 1182 z 30.08.1994
64.			Zamek	A.76, 268 z 16.10.1956
65.	Tuczępy	Kargów	Cmentarz par.	A.77, 1146 z 25.06.1992
66.		Nieciesławice	Park podworski	A.78, 784 z 08.02.1958
67.		Tuczępy	Kościół par. pw. św. Jana Chrzciciela	A.79, 389 z 15.01.1957 oraz 151 z 23.06.1967
68.	Wiślica	Chotel Czerwony	Zespół kościoła par. pw. św. Bartłomieja: - kościół - teren przykościelny w granicach ogrodzenia	A.80/1-2, 74 z 07.11.1947 oraz 104 z 19.02.1966
69.		Goryslawice	Kościół fil. pw. św. Wawrzyńca	A.81, 388 z 15.01.1957 oraz 124 z 22.06.1967
70.		Jurków	Kościół par. pw. św. Teresy z Avila	A.82, 871 z 14.02.1976
71.		Konieczmosty	Budynek stacyjny Jędrzejowskiej Kolei Dojazdowej	A.83, 1185/15 z 20.02.1995
72.		Skorocice	Rezerwat skalno-stepowy	38 z 28.10.1948
73.		Skotniki Górne	Rezerwat flory stepowej	125 z 11.06.1948
74.		Wiślica	Miasto	A.84, 18 z 21.01.1947
75.			Zespół kościoła kolegiackiego pw. Narodzenia NMP: - kościół - dzwonnica - dom Długosza (plebania)	A.85/1-3, 179 z 08.02.1932 oraz 111 z 21.02.1966, 328 z 03.12.1956 oraz 112 z 21.02.1966
76.			Fundamenty kościoła romańskiego św. Mikołaja przy ul. Batalionów Chłopskich	A.86, 808 z 01.08.1958 oraz 113 z 21.02.1966

77.		Kamienica „Różańcowa” ul. Jasna1	A.87, 189 z 22.09.1948 oraz 175 z 11.02.1967
-----	--	----------------------------------	---

Źródło: Rejestr zabytków nieruchomości woj. świętokrzyskiego (stan z dnia 31.12.2013)

IV.9 TURYSTYKA, KULTURA I FUNKCJA UZDROWISKOWA OBSZARU

Diagnoza stanu turystyki w województwie świętokrzyskim, wskazuje na to, że obszar LGD = powiat buski to jedyny obszar w województwie, gdzie rozwija się działalność uzdrowiskowa, mająca bezsprzecznie silny związek z rozwojem turystyki regionu. Wobec tego działalność uzdrowisk powiatu buskiego definiuje możliwości uzdrowiskowe województwa świętokrzyskiego. Statystyki wskazują, że 80% osób przyjezdnych do regionu koncentruje się właśnie w Busku-Zdroju oraz w Solcu-Zdroju, gdzie znajduje się 60% wszystkich miejsc noclegowych Powiatu buskiego. Wobec powyższego, obszar objęty LSR to region, który stwarza warunki turystyczne i rekreacyjne osobom przyjezdnym oraz jest regionem, dla którego zatrudnienie w obsłudze funkcji turystycznej jest bardzo istotne.

Ważnym walorem kulturowym obszaru LGD jest obecność dziedzictwa kulturowego w postaci licznych zabytków oraz propagowanie tradycji i obyczajów charakterystycznych dla regionu. Historia regionu, wraz z zachowanymi tradycjami i obyczajami, są dla tego obszaru również elementami budowania tożsamości i przynależności regionalnej. Bogactwo zachowanych walorów dziedzictwa kulturowego jest ważnym czynnikiem identyfikującym powiat buski, natomiast to co pozostaje również istotne, to zauważalne braki w postaci infrastruktury okołoturystycznej, sprzyjającej zwiedzaniu zabytków i poznawaniu regionu. Kluczowym jest dbanie o ochronę istniejącego dziedzictwa kulturowego, jak również upowszechnienie wiedzy i historii regionu, dlatego tak istotne jest zapewnienie infrastruktury służącej turystyce i rekreacji.

Działaniami, które mają kluczowe znaczenia dla rozwoju regionu, jego wartości kulturowej i turystycznej są inicjatywy mające na celu zapewnienie dostępu do najważniejszych atrakcji regionu, zarówno w aspekcie dziedzictwa kulturowego, jak również środowiska naturalnego, sprzyjając tym samym aktywnej turystyce. Ze względu na dynamiczny rozwój uzdrowisk na obszarze LGD oraz stale rosnącą liczbę kuracjuszy i turystów oraz świadomość mieszkańców w najbliższej przyszłości istotne będą inwestycje w przemysł czasu wolnego. Kluczowe dla dalszego rozwoju obszaru objętego LSR w tym kierunku będą plany dotyczące budowy oraz rozwoju obiektów pełniących funkcje kulturalne oraz atrakcji turystycznych i sportowo-rekreacyjnych.

Funkcja turystyczna jest jednym z najważniejszych czynników rozwoju powiatu buskiego, dlatego w dotychczasowych działaniach stawia się na ciągły rozwój oferty turystycznej i rekreacyjnej, jak również podejmuje się kolejne inwestycje w zakresie tworzenia odpowiednich warunków do rozwoju infrastruktury zaspokajającej ruch turystyczny, który sukcesywnie z roku na rok wzrasta. Na tle innych, okolicznych powiatów, powiat buski charakteryzuje się wzrastającym zainteresowaniem w zakresie turystyki regionalnej. Ruch turystyczny mierzony najczęściej jest na bazie liczby turystów korzystających z noclegów.

Tabela 18 Turyści korzystający z noclegów na obszarze LGD „Królewskie Ponidzie”, województwie świętokrzyskim i kraju.

Liczba osób korzystających z noclegów na 1000 ludności	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
LGD „Królewskie Ponidzie”	1048,05	1226,39	1417,37	1343,86	1456,79	1680,66	892,79
Województwo świętokrzyskie	377,09	411,19	474,87	464,33	501,53	530,43	278,19
Polska	651,80	700,62	783,52	832,57	882,40	929,18	468,31

Źródło: Dane GUS

Powyższe dane wyraźnie wskazują, że obszar LGD jest oblegany przez turystów w stopniu znacznie wyższym niż w innych obszarach województwa; wskaźnik jest wyższy również iż dla kraju. W dużej mierze jest to zasługa uzdrowiskowego charakteru powiatu, bo w tej grupie turystów korzystających z noclegów przeważają kuracjusze będący na terapii w Busku i Solcu. Dane ukazują również systematyczny wzrost liczby udzielonych noclegów – z wyhamowaniem w roku 2020 z powodu pandemii.

Niemniej jednak turystyka, oferta pobytowa, infrastruktura rekreacyjna na obszarze jest priorytetem w podejmowanych działaniach. Baza noclegowa jest również dobrze rozwinięta, co obrazuje poniższa tabela.

Tabela 19 Miejsca noclegowe na obszarze LGD „Królewskie Ponidzie”, województwie świętokrzyskim i kraju.

Miejsca noclegowe na 1000 ludności	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Obszar LGD „Królewskie Ponidzie”	35,88	42,15	43,62	41,43	45,25	46,72	49,79
Województwo świętokrzyskie	11,77	12,78	13,45	13,31	14,29	14,91	13,98
Polska	18,03	18,47	19,50	20,14	20,79	21,51	20,31

Źródło: Dane GUS

Wskaźnik powyższy dotyczy wszystkich dostępnych na obszarze miejsc noclegowych w każdej kategorii obiektów tj. hotele, pensjonaty, pokoje gościnne, gospodarstwa agroturystyczne. Wskaźnik dla obszaru jest prawie dwukrotnie wyższy niż dla kraju. Na obszarze występują zarchiwizowane szlaki turystyczne, jednakże wiele spośród nich wymaga uporządkowania i oznakowania a także podjęcia akcji promujących to bogactwo. Brak skoordynowanej promocji atrakcji turystycznych w ramach całego powiatu oraz wspólnego kalendarza imprez i wydarzeń kulturalnych wprowadza niekiedy chaos organizacyjny i elementy konkurencji między ośrodkami kultury. Konieczność podjęcia współpracy na tym polu jest niezwykle ważnym elementem rozwoju branży turystycznej. Turyści odwiedzający obszar LGD oczekują dobrze przygotowanej oferty pobytowej, która zagospodaruje ich czas w sposób ciekawy. Recepcje hotelowe, PIT i CIT alarmują, że goście są gotowi zapłacić za możliwość wyboru spośród propozycji turystycznych pakietów pobytowych i spędzić czas na zorganizowanym turnusie (bez konieczności samodzielnego poszukiwania atrakcji i indywidualnych wypraw). Mimo, że obszar LGD jest niezwykle bogaty w atrakcje, to nadal bolączką jest niespakietowana i nieskomercjalizowana oferta pobytowa licznych turystów i kuracjuszy. Powstają nowe obiekty przyciągające turystów/kuracjuszy (np. Tężnia i nowoczesne ****hotele), a samorządy i prywatni inwestorzy dążą do podnoszenia standardów zarówno w sferze infrastrukturalnej jak i usługowej.

Liczba turystów, która w 2019 roku, przed pandemią, odwiedziła powiat buski - 120 683 osoby w ewidencji, ustanowiła ten obszar jednym z najbardziej atrakcyjnych regionów województwa świętokrzyskiego. Analizując lata 2014-2019, zauważa się coroczny wzrost osób odwiedzających obszar LGD, co jednocześnie oznacza, iż ten region powinien w dalszym ciągu podejmować wszelkie możliwe działania prowadzące do wypełniania istniejących deficytów w zakresie infrastruktury i oferty turystycznej. Najwięcej turystów corocznie odwiedza obszar Gminy Busko-Zdrój i Solec – Zdrój.

Na rozwój turystyki regionalnej wpływ ma nie tylko oferta kulturalna, przyrodnicza i krajobrazowa, ale również dostępność i jakość infrastruktury turystycznej, w ramach której rozumiany jest poziom dostępności do miejsc noclegowych, ich jakość wraz z ofertą wewnętrzną. Istotnym założeniem tak wysokiej ilości turystów na obszarze LGD jest bogata oferta noclegowa. Dostępne dane statystyczne wskazują, że miejsca noclegowe o randze hoteli funkcjonują na obszarze miasta Busko-Zdrój, Solec- Zdrój oraz w Stopnicy. Co również istotne, jedyne czterogwiazdkowe hotele w funkcjonują w Busku – Zdroju i Solcu – Zdroju. Dla obszarów wiejskich najbardziej popularną formą obsługi ruchu turystycznego są gospodarstwa agroturystyczne, których ilość z roku na rok wzrasta, a chętnych turystów na taki sposób wypoczynku jest corocznie więcej⁵.

Najbardziej rozpoznawalnymi atrakcjami turystycznymi są: Europejskie Centrum Bajki w Pacanowie, Muzeum Narodowe w Wiślicy (kolebka polskiej państwowości), i naturalnie gminy uzdrowiskowe: Busko-Zdrój z nowopowstałą Tężnią solankową i Solec-Zdrój z Basenami Mineralnymi, w których często kuracjusz = turysta jest wymagającym klientem ale niejednokrotnie powracającym.

Biorąc pod uwagę liczbę gospodarstw agroturystycznych znajdujących się na obszarze LGD w roku 2014 (69 gospodarstw) i 2020 (79 gospodarstw) to zaznacza się raczej stagnacja w tym obszarze. W miejscowościach atrakcyjnych turystycznie nasycenie gospodarstw agroturystycznych jest wystarczające do pokrycia zapotrzebowania na tego rodzaju obiekty noclegowe – obłożenie w sezonie letnim właściciele szacują w ok 55%. Gminą o największej ilości gospodarstw agroturystycznych w 2014

⁵ Program Rozwoju Powiatu Buskiego na lata 2021-2030

roku była gmina Solec-Zdrój (32 gospodarstwa), a o najmniejszej liczbie gospodarstw agroturystycznych gmina Gnojno (0 gospodarstw).

Tabela 20 Liczba gospodarstw agroturystycznych na obszarze LGD „Królewskie Ponidzie” z podziałem na gminy w roku 2014 i 2020.

Obszar	Rok 2014	Rok 2020
Gmina Busko-Zdrój	12	16
Gmina Gnojno	0	0
Gmina Nowy Korczyn	1	2
Gmina Pacanów	14	14
Gmina Solec-Zdrój	32	36
Gmina Stopnica	6	6
Gmina Tuczępy	1	1
Gmina Wiślica	3	4
Obszar LGD „Królewskie Ponidzie”	69	79

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędów Gmin.

Obszar LGD „Królewskie Ponidzie” posiada rozbudowaną bazę kulturalną, w której skład wchodzi liczne placówki kulturowe i oświatowe np. Europejskie Centrum Bajki w Pacanowie, Buskie Samorządowe Centrum Kultury, Miejskie i Gminne Centra Kultury, Gminne Biblioteki Publiczne oraz świetlice wiejskie. Jednym z najnowocześniejszych obiektów kultury na Ponidziu jest Buskie Samorządowe Centrum Kultury, w ramach którego funkcjonuje Tężnia Solankowa, Centrum Informacji Turystycznej, punkt dostępu do internetu, Izba Zbiorów Regionalnych, Szkoła Muzyczna I stopnia, Galeria Sztuki Współczesnej. Busko-Zdrój znane jest również z Galerii Sztuki BWA Zielona z 1989 r., która obecnie pełni funkcję filii Biura Wystaw Artystycznych w Kielcach. W południowej części Buska-Zdroju, na terenie nowego parku zdrojowego, powstała jedna z największych i najnowocześniejszych tężni solankowych w Polsce. Zachwycający swoją konstrukcją obiekt ma kształt okręgu o średnicy około 72 m i obwodzie około 226 m, a ściany sięgają blisko 10 m wysokości. Tężnię stanowią dwa pierścienie z tarniny, które oddzielone są przejściami przypominającymi labirynt. Prowadzą one na dziedziniec, w sercu którego znajduje się fontanna mgielna. Pełni on dodatkowe funkcje, gdyż jego rozmiary umożliwiają organizację wydarzeń i imprez kulturalnych. Na szczycie tężni znajduje się taras widokowy, z którego można podziwiać przepiękną panoramę uzdrowiska. Tuż obok wyżej opisanego obiektu usytuowany jest dom zdrojowy z pijalnią wód i całoroczną mini tężnią. W budynku ponadto jest oranżeria, która kusi nie tylko swoją roślinnością, ale także egzotycznym klimatem. Na zewnątrz znajduje się multimedialna fontanna oraz nowoczesny plac zabaw dla dzieci w kształcie statku. Całość kompleksu położona jest wśród parkowej zieleni, która zachęca do długich spacerów, a malowniczo zaaranżowane tereny tworzą niepowtarzalną atmosferę wyciszenia i spokoju.

Bogaty program kulturalny dla dzieci i młodzieży oparty na postaci bajkowej Koziółka Matołka oferuje Europejskie Centrum Bajki w Pacanowie. Jest to atrakcja najczęściej odwiedzana przez turystów z dziećmi znajdująca się na obszarze LGD. W obiekcie ECB funkcjonuje: sala kinowa i teatralna, biblioteka z księgarnią i czytelnią oraz sale warsztatowe. Budynek otoczony jest pięknym ogrodem z altanami, stawem z amfiteatrem, a także kuźnią upamiętniającą słynnych kowali z bajki 120 Przygód Koziółka Matołka. W 2-hektarowym parku, który został podzielony na dwie strefy każdy znajdzie coś dla siebie. Jedną z nich jest ogólnodostępna, gdzie zlokalizowany jest skatepark dla młodzieży, fontanna zielony skwer z siedziskami oraz Bistro u Koziółka. Ta część parku została podzielona tematycznie na cztery edukacyjne ogrody, które porządkują świat literatury dziecięcej pod kątem gatunków literackich. Ogród Komiksu – kryje w sobie labirynt, w którym przewodzi geometria. Na Placu Profesora Talenta, znajduje się mnóstwo kreatywnych urządzeń do zabaw logicznych. To fabryka piasku z zupełnie nowym spojrzeniem na tradycyjną piaskownicę. W Ogrodzie Komiksu są trzy zielone słonie – topiary o różnych wysokościach: 2,5 m, 1,5 m, 1,15 m. Inspiracją do stworzenia tego ogrodu był komiks „Tytus Romek i A'Tomek” autorstwa Henryka Jerzego Chmielewskiego, czyli słynnego Papcia Chmiela. Ogród Legend – Znajduje się tutaj Park linowy z jednopoziomową trasą, który jest atrakcją dla małych i dużych. O wysoki poziom oferty kulturalnej dbają wszystkie GCK i GOK funkcjonujące w obszarze. Imprezy, których są organizatorami mają poważną renomę w regionie i ściągają rzesze miłośników muzyki, teatru, kabaretu, historii, folkloru ect. Duży potencjał turystyczny ma również Stopnica, która od 1 stycznia 2015r. ponownie posiada status miasta. Najbardziej reprezentacyjnym obiektem w Stopnicy jest kompleks rekreacyjno- sportowy, który został zagospodarowany między innymi poprzez odbudowę XIV

wiecznego Zamku Królewskiego o powierzchni użytkowej ponad 1,9 tys. m² ufundowanego przez Kazimierza Wielkiego w którym funkcjonuje Miejsko - Gminne Centrum Kultury. W MGCK, mieści się m.in. baza lokalowa dla ekspozycji zbiorów muzealnych o charakterze lokalnym, sala widowiskowa, sale konferencyjno- szkoleniowe, pracownie dla młodzieży, biblioteka, czytelnia, pracownie komputerowe, pokoje gościnne. Odbywają się tu zajęcia plastyczne, taneczne, rękodzielnicze, sportowe, wokalne, nauka gry na instrumentach. Działają stowarzyszenia, kluby, młodzieżowe zespoły wokalne i instrumentalne, Chór Cantores Stopnicensis. Swoją siedzibę ma także Gminna Biblioteka Publiczna oraz biblioteka szkolna. W dobrze wyposażonej pracowni komputerowej odbywają się kursy komputerowe zarówno dla młodzieży jak i dorosłych. W pięknych wnętrzach zamku organizowane są koncerty, spektakle, wykłady, wystawy, wernisaże malarskie, uroczystości rocznicowe i okolicznościowe.

W Solcu – Zdroju do dyspozycji mieszkańców i turystów/kuracjuszy jest nowoczesna sala teatralno – kinowa, której główną część stanowi sala widowiskowa wyposażona jest w 235 miejsc siedzących oraz 2 miejsca dla osób niepełnosprawnych. Do dyspozycji artystów pozostają dwa pomieszczenia zaadoptowane na garderoby, natomiast dla gości dostępne są foyer z szatnią, barek oraz toalety. Obiekt jest w pełni wyposażony w instalacje mechaniki sceny, oświetlenia scenicznego i nagłośnienia oraz urządzenia kinotechniki. Doskonałe warunki akustyczne uzyskano dzięki specjalnie zaprojektowanemu układowi ścian oraz doborze odpowiednich materiałów wykończeniowych widowni i sceny. Nowoczesna i wyposażona w sprzęt z najwyższej półki sala pozwala na organizację koncertów, przedstawień teatralnych, projekcji kinowych oraz wszelkich imprez okolicznościowych.

Wiślica jako jedna z niewielu miejscowości w Polsce objęta jest całkowitą ochroną konserwatorską. To wyjątkowo atrakcyjne turystycznie miejsce, wyróżnione prestiżowym tytułem Pomnika Historii, gdzie dziedzictwo kultury harmonizuje z bogactwami naturalnymi. Pierwsze muzeum archeologiczno-historyczne otwarto w Wiślicy w 1966 roku. W roku 2017, Muzeum Archeologiczne w Wiślicy zostało włączone w struktury Muzeum Narodowego w Kielcach. Stworzono unikatowy podziemny szlak łączący najważniejsze wiślickie artefakty. Jedną ścieżką turystyczną objęła, dotychczas odrębne, elementy ekspozycji muzealnej – pawilon archeologiczny oraz rezerwat archeologiczny w podziemiach bazyliki mniejszej. Przeprowadzone w ramach modernizacji prace konserwatorskie i budowlane pozwoliły zabezpieczyć skarby Wiślicy. W nowo otwartym Muzeum wyodrębniono miejsce dla zabytków specjalnie sprowadzonych do Wiślicy, a także wydobytych podczas prac archeologicznych prowadzonych w ramach modernizacji obiektu. W rezultacie możliwe stało się pokazanie historycznych poziomów budowlanych, wątków kamiennych i relikwów odsłoniętych obiektów, drobnych artefaktów archeologicznych w postaci ceramiki, sprzętów i narzędzi metalowych, numizmatyki, pochodzących z prac badawczych wokół kolegiaty. W muzeum wykorzystano najnowsze techniki wizualizacji obiektów, dzięki czemu zwiedzający zobaczą m.in. animację budowy bazyliki romańskiej i jej transformację do kolegiaty czy trójwymiarowe modele budowli i przedmiotów używanych przez naszych przodków od IX do XVI wieku. Trasę zaplanowano w taki sposób, by jednocześnie zabezpieczyć zabytki i podnieść komfort zwiedzania.

Zaznaczyć w tym miejscu należy aktywność organizacji non-profit, które włączają się w życie kulturalne obszaru LGD ubogacając i wspierając organizacyjnie ofertę instytucji kultury. Kultura i tradycja na obszarze „Królewskiego Ponidzia” ogra rolę i ta sfera życia społecznego zwraca uwagę wszystkich instytucji na podejmowanie starań o jej dbałość i należyte zachowanie. LGD jako instytucja zrzeszająca aktywistów planuje działania sprzyjające rozwojowi tej dziedziny życia wspierając organizację imprez, wernisaży, kursów, warsztatów pracy twórczej oraz zachowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, które stanowią o jego pięknie. W ramach LSR planowane jest stworzenie warunków lokalowych dla aktywnych organizacji by mogły rozwijać swoje działania społeczne, integracyjne i edukacyjne.

Na obszarze Lokalnej Grupy Działania „Królewskie Ponidzie” znajdują się bogate złoża wód leczniczych: siarczkowych i solanek jodkowo-bromkowych. Dzięki tym zasobom powstało i rozwija się lecznictwo uzdrowiskowe w Busku-Zdroju i Solcu-Zdroju. Obie te miejscowości jako jedyne w województwie świętokrzyskim posiadają status miejscowości uzdrowiskowych. Woda siarczkowa zwana inaczej siarczkowo – siarkowodorową jest zaliczana do wód leczniczych rzadko występujących. Zawiera ona siarczki z uwalniającym się siarkowodorem. Dzięki wyjątkowym właściwościom leczniczym tej wody ośrodki w Busku-Zdroju i Solcu-Zdroju stawiane są w rzędzie unikalnych uzdrowisk w Europie. Wody siarczkowe wykorzystywane są w głównej mierze do kąpieli wannowych, płukania jamy ustnej oraz kuracji pitnych. Przyczynia się ona do uzupełniania niedoboru siarki w organizmie. Woda jodkowo – bromkowa jest źródłem cennych dla organizmu składników w postaci jodu i selenu. Kąpiele z wykorzystaniem tej wody stosuje się przy niektórych chorobach układu roślinnego oraz układu krążenia. Cennym składnikiem tej wody jest wyżej wspomniany selen który jest niezbędny do utrzymania w dobrej kondycji mięśnia sercowego i naczyń krwionośnych. Leczenie w Busku- Zdroju realizuje się w trzech systemach: sanatoryjnym, szpitalnymi ambulatoryjnym. Niezaprzeczalnym potencjałem Solca-Zdroju są naturalne bogactwa wód leczniczych oraz specyficzny mikroklimat. Tutejsze lecznicze wody pozyskiwane są odwiertami z głębokości ok. 170 m., a niezwykle wysokie stężenie minerałów, związków siarki dwuwartościowej w jednym litrze wody i wysoka mineralizacja, czynią je najsilniejszymi w Europie i

jednymi z najlepszych na świecie. Solanki siarczkowe występujące w Solcu-Zdroju zawierają jony siarczkowe i wielosiarczki, a ponadto jony chlorkowe, bromkowe, jodkowe, borowe oraz wiele innych pierwiastków jak: magnez, wapń, lit, żelazo, stront, selen, mangan, o słonym zapachu i charakterystycznym zapachu siarkowodoru.

Powyższa analiza dziedzictwa kulturowego i historycznego, turystyki, a także uzdrowiskowej funkcji obszaru determinuje planowanie działań w ramach LSR skierowanych do turystów i kuracjuszy rok rocznie odwiedzających obszar, oraz mieszkańców.

IV.10. FORMY OCHRONY PRZYRODY NA OBSZARZE OBJĘTYM LSR

Obszar LGD pokrywający się administracyjnie z obszarem powiatu buskiego pozostaje regionem o bogatych złożach zasobów mineralnych, w tym wód leczniczych: siarczanosłonnych i solanek jodkobromkowych, jak również charakteryzuje się bogactwem geologicznym w postaci złóż gipsu, siarki, ich pochodnych oraz borowiny. Zasoby naturalne, w tym mineralne mają niewątpliwie istotny wpływ na rozwój i kontynuację funkcji uzdrowiskowej Buska-Zdroju i Solca-Zdroju. Przez obszar powiatu buskiego przepływa wiele cieków wodnych, co klasyfikuje obszar jako zagrożony ryzykiem powodzi w przypadku zmiennych warunków atmosferycznych. Poza licznymi ciekami wodnymi, Powiat posiada bogate zaplecze rekreacyjne w postaci dostępu do zbiorników wodnych, z których część ma również charakter kompensacyjny i retencyjny. Istotnym aspektem jest udostępnienie zbiorników wodnych dla mieszkańców, poprzez stworzenie odpowiednich warunków do uprawiania sportu oraz wypoczynku i rekreacji.

Istotnym walorem środowiskowym obszaru LGD „Królewskie Ponidzie” jest bogactwo form ochrony przyrody, począwszy od obszarów Natura 2000, przez obszary chronionego krajobrazu i parki krajobrazowe, aż po użytki ekologiczne i stanowiska dokumentacyjne. Istniejące formy ochrony przyrody stanowią 96 % powierzchni całego obszaru, co wraz z licznymi ciekami wodnymi i dostępem do zbiorników wodnych sprzyja turystyce i rekreacji realizowanych w formie aktywnej. Istniejące walory środowiskowe mają również niewątpliwą wpływ na realizację funkcji uzdrowiskowej w powiecie buskim⁶.

Na obszarze występują następujące obszary chronionego krajobrazu:⁷

1. **Nadnidziański Park Krajobrazowy** położony jest w obrębie Niecki Nidziańskiej. Obejmuje środkowy i dolny fragment Doliny Nidy, Nieckę Solecką i północno – zachodnią część Garbu Pińczowskiego. Park ten utworzono dla zachowania i ochrony walorów przyrodniczych związanych między innymi z powierzchniowym występowaniem serii gipsowej, tworzącej unikatowy zespół zjawisk i form krasu gipsowego. Charakterystycznym elementem krajobrazu parku jest dolina rzeki Nidy – z licznymi meandrami i starorzeczami, stanowiąca ważny korytarz ekologiczny oraz ostoję ptactwa wodno – błotnego. Teren parku charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem siedlisk – począwszy od skrajnie suchych, aż po bagienne i wodne. Dobrze nasłonecznione zbocza gipsowych i wapiennych wzgórz zajmuje jedno z największych w kraju stanowisk roślinności kserotermicznej, której towarzyszy specyficzna entomofauna. Cennymi gatunkami flory mającymi tutaj jedyne lub jedno z niewielu stanowisk w Polsce są m.in. dyptam jesionolistny, szyplin jedwabisty, sierpik różnolistny, dziewięcił popłocholistny, gęsiówka uszkowata, sesleria błotna, groszek szerokolistny, rezeda mała, przetacznik zwodny i wczesny, stulisz miotłowy, ostniece: Jana i włosowata, len włośchaty. W dolinie Nidy występują zbiorowiska roślinności wodnej, szuwarowej i torfowiskowej z takimi gatunkami jak: grażel żółty, grzybień biały, osoka aloesowata, bobrek trójlistkowy, kruszczyk błotny, storczyk kukawka, szerokolistny i krwisty, turzyca Davalla. W okolicy Szczerbakowa na terenie użytku ekologicznego pn. „słone źródło” występują podmokłe solniska śródładowe ze stanowiskami rzadkich halofitów takich jak: przewiercień wąskolistny, muchotrzew solniskowy i mannica odstająca. Pod względem rzeźby terenu obszar parku jest niejednorodny, a jego zróżnicowanie wynika z litologicznych uwarunkowań starszego podłoża oraz różnego stopnia pokrycia rzeźby strukturalnej morskimi utworami paleogenu i neogenu. Najbardziej charakterystyczne skały gipsowe zbudowane są z ustawionych pionowo, zrosniętych kryształów gipsu potocznie nazywanych „szklicą” lub „jaskółczymi ogonami”. Wielkość ich dochodzi do 3,5m i należą one do jednych z największych kryształów gipsu na świecie. Niezwykle bogactwo form przyrody żywej i nieożywionej zadecydowało o utworzeniu 9 rezerwatów przyrody: Skowronno, Grabowiec, Pieczyska, Krzyżanowice, Skorocice, Skotniki Górne, Winiary Zągojskie, Przęślin i Góry Wschodnie. Na terenie Parku i jego otuliny spotkać można pojedyncze chronione obiekty przyrodnicze: 30 pomników przyrody, w tym: 15 pomników przyrody żywej (okazałe drzewa: lipy, dęby, topole czy też ich skupiska), 15 pomników przyrody nieożywionej, 3 użytki ekologiczne. *Obejmuje gminy (informacja wygenerowana na podstawie Państwowego Rejestru Granic 2023 r.) Kije (gmina wiejska), Michałów (gmina wiejska),*

⁶ Program Rozwoju Powiatu Buskiego

⁷ <https://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP>

Złota (gmina wiejska), Opatowiec (gmina miejsko-wiejska), Imielno (gmina wiejska), Wiślica (gmina miejsko-wiejska), Pińczów (gmina miejsko-wiejska), Nowy Korczyn (gmina miejsko-wiejska), Busko-Zdrój (gmina miejsko-wiejska)

2. **Szaniecki Park Krajobrazowy** położony jest w obrębie Niecki Nidziańskiej. Obejmuje środkową część Garbu Pińczowskiego oraz południowo – zachodni fragment Niecki Połanieckiej (Płaskowyż Szaniecki). Park ten chroni enklawy wartościowego krajobrazu z malowniczymi wapiennymi i gipsowymi wzgórzami oraz ciepłolubnymi zbiorowiskami roślinności kserotermicznej, torfowiskowej i słonolubnej rozsiانymi w rozległej, harmonijnej przestrzeni łąk i pól. Obszar Parku położony jest w strefie wododziałowej pomiędzy zlewniami rzek: Nidy, Wschodniej i Czarnej. Południowo – zachodnia część Parku wyróżnia się występowaniem wód mineralnych z wysiękami w okolicach wsi Owczary. Charakterystycznym elementem przyrody parku, uwarunkowanym geologicznie są liczne odsłonięcia gipsów, zwłaszcza wielkokryształicznych, widoczne głównie na terenie Płaskowyżu Szanieckiego. Największe ich bogactwo na terenie parku występuje w okolicach: Szańca, Gartatowic, Stawian i Sędziejowic. W gipsowym podłożu rozwijają się procesy krasowe. W ich wyniku powstają zróżnicowane formy krasu powierzchniowego i podziemnego np.: leje, formy typu uwale, doliny, jaskinie. Budowa geologiczna, rzeźba terenu, gleby oraz specyficzny mikroklimat stworzyły dogodne warunki dla rozwoju ciepłolubnych muraw kserotermicznych. W jedynym ustanowionym rezerwacie przyrody „Owczary” ochronie podlega naturalne śródładowe stanowisko roślinności halofitowej, gdzie na szczególną uwagę zasługują gatunki słonolubne (halofity), takie jak: sitowiec nadmorski, mannica odstająca, łoboda oszczepowata, nostrzyk ząbkowany i komonicznik skrzydlastostrąkowy. Najcenniejsze elementy przyrodnicze w parku i jego otulinie zostały objęte ochroną w formie 5 pomników przyrody (1 pomnik przyrody żywej, 4 pomniki przyrody nieożywionej), 5 użytków ekologicznych i 3 stanowisk dokumentacyjnych. *Obejmuje Gminy (Solec-Zdrój (gmina wiejska), Kije (gmina wiejska), Stopnica (gmina miejsko-wiejska), Chmielnik (gmina miejsko-wiejska), Pińczów (gmina miejsko-wiejska), Busko-Zdrój (gmina miejsko-wiejska).*
3. **Solecko-Pacanowski Obszar Chronionego Krajobrazu** jest położony w granicach Garbu Pińczowskiego, Niecki Soleckiej i Niziny Nadwiślańskiej. W morfologii zaznacza się wyraźnie wydłużony grzbiet zwany Wałem Pińczowsko-Wójczańskim, zbudowany z mioceńskich wapieni detrytycznych leżących na marglach kredowych. W obrębie Niecki Soleckiej i w okolicach Buska, na powierzchni terenu lub pod niewielkim nakładem piaszczystych osadów czwartorzędowych, odsłaniają się mioceńskie skały gipsowe tworzące kopulaste wzniesienia. W ich obrębie rozwijają się typowe zjawiska krasowe: jaskinie, zapadliska, leje, ślepe doliny itp. Szeroka dolina Wisły wcięta w ily mioceńskie wypełniona jest grubymi seriami plejstocenijskich osadów żwirowo-piaszczystych, niekiedy lessów oraz holocenijskimi madami. Na tak urozmaiconym podłożu geologicznym wykształciły się zróżnicowane pokrywy glebowe: na wychodniach skał mioceńskich-rzędziny wapienne i gipsowe, na plejstocenijskich piaskach-lekkie bielcowe, a na Poniżiu urodzajne mady. *Obejmuje gminy Solec-Zdrój, Bolesław, Mędrzechów, Stopnica, Tuczępy, Szczucin, Wiślica, Pacanów, Nowy Korczyn, Busko-Zdrój, Oleśnica*
4. Granicę wewnętrzną **Szanieckiego Obszaru Chronionego Krajobrazu** stanowi - na odcinku od południowej granicy obrębu Janów - zachodnia, północna, wschodnia, południowa i południowo-zachodnia granica Szanieckiego Parku Krajobrazowego, aż do wschodniej granicy obrębu Kameduły. *Obejmuje Gminy: Solec-Zdrój, Kije, Stopnica, Chmielnik, Busko-Zdrój.*
5. **Chmielnicko-Szydłowski Obszar Chronionego Krajobrazu** położony jest w centralnej części województwa świętokrzyskiego pomiędzy Cisowsko - Orłowińskim Parkiem Krajobrazowym i Szanieckim Parkiem Krajobrazowym stykając się na niewielkich odcinkach z innymi obszarami chronionego krajobrazu w województwie świętokrzyskim. *Obejmuje gminy Kije, Morawica, Gnojno, Stopnica, Tuczępy, Pierzchnica, Chmielnik, Raków, Szydłów, Busko-Zdrój, Łagów*
6. **Nadnidziański Obszar Chronionego Krajobrazu** pokrywa się z zasięgiem dawnej otuliny Parku i obejmuje tereny o dużych walorach przyrodniczo - krajobrazowych, których ochrona zapewni zachowanie cennych walorów parku krajobrazowego. Otulina Nadnidziańskiego Parku Krajobrazowego obejmuje tereny występowania rzadkich gipsowych formacji geologicznych z licznymi formami krasowymi, a także ciepłolubnych zbiorowisk roślinności kserotermicznej, torfowiskowej i bagiennej. *Obejmuje gminy: Kije, Michałów, Złota, Opatowiec, Imielno, Wiślica, Chmielnik, Pińczów, Nowy Korczyn, Busko-Zdrój*

Duży teren zajmuje również **Natura 2000** z następującymi obszarami ochrony przyrody:

1. **Ostoja Nidziańska** - obejmuje gminy: Kije, Michałów, Złota, Opatowiec, Imielno, Wiślica, Pińczów, Nowy Korczyn, Busko-Zdrój

2. **Ostoja Szaniecko-Solecka** – obejmuje gminy Solec-Zdrój, Gnojno, Stopnica, Wiślica, Pacanów, Chmielnik, Nowy Korczyn, Busko-Zdrój
3. **Dolina Nidy** - Obejmuje gminy (informacja wygenerowana na podstawie Państwowego Rejestru Granic 2023 r.) Chęciny, Kije, Michałów, Sobków, Złota, Opatowiec, Imielno, Wiślica, Pińczów, Nowy Korczyn, Busko – Zdrój⁸.

Na obszarze występują również rezerваты przyrody:

1. **Owczary**- na terenie gminy Busko Zdrój
2. **Góry Wschodnie** - na terenie gminy Wiślica
3. **Skorocice** – na terenie gminy Wiślica
4. **Przęślin** - na terenie gminy Wiślica

Zamieszkiwanie na terenie, w którym istnieje tak dużo różnorodnych form ochrony przyrody pociąga za sobą konieczność zachowania zasad zrównowazenia środowiskowego w wielu obszarach życia, głównie w rolnictwie. Rolnictwo zrównoważone to wszelkie działania ograniczające wpływ rolnictwa na środowisko, umożliwiające bardziej efektywne i przyjazne dla środowiska wykorzystanie zasobów, np. gleby, ziemi, wody, maszyn, środków ochrony roślin, nasion, nawozów czy energii, przy zachowaniu opłacalności produkcji rolniczej i jej społecznej akceptacji. Dlatego szczególnie w rolnictwie ważne jest stosowanie pewnych praktyk zrównowazenia takich jak optymalny dobór roślin uprawnych i prawidłowy siew, zmianowanie upraw dla wzmocnienia bioróżnorodności w glebie, budowa żyzności gleby przez wzrost zawartości próchnicy, nawożenie roślin w oparciu o bilans nawozowy, przestrzeganie zasad integrowanej ochrony roślin, efektywne wykorzystanie zasobów wodnych, wspieranie bioróżnorodności w gospodarstwach, prawidłowe zarządzanie odpadami, podejmowanie działań dla społecznej akceptacji rolnictwa – rolnictwo zrównoważone jest także odpowiedzią na oczekiwania społeczne, by produkcja rolnicza była bardziej przyjazna dla środowiska.

V. SPÓJNOŚĆ KOMPLEMENTARNOŚĆ I SYNERGIA

Niniejsza LSR nie jest jedynym dokumentem określającym sposoby rozwoju opisywanego obszaru. Istnieje wiele innych organizacji i instytucji, które tworzą takie dokumenty o charakterze strategicznym. Zadaniem LSR jest uwzględnienie tych programów, zgodnie z zasadą zintegrowania, co sprawi, iż działania realizowane na tym terenie będą odpowiednio wzmocnione, bardziej efektywne, pozwolą na uniknięcie błędów popełnionych wcześniej. Określenie takich powiązań niewątpliwie podnosi efektywność i przydatność LSR. Poniżej zaprezentowano korelację Strategii z najważniejszymi dokumentami planistycznymi występującymi w obszarze interwencji LGD.

Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027, będzie wspierać zrównoważony rozwój polskich gospodarstw, sektora przetwórstwa i poprawę warunków życia i pracy w małych miejscowościach wiejskich. Niniejszy LSR realizuje cel WPR SO7 Przyciąganie i wspieranie młodych rolników i innych nowych rolników oraz ułatwienie zrównoważonego rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. SO8 Promowanie zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego

Cel 1: Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym

Cel 1.1 Wzmocnienie szans rozwojowych obszarów słabszych gospodarczo – wschodnia Polska oraz obszary zagrożone trwałą marginalizacją

Cel 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych

Cel 2.1 Rozwój kapitału społecznego i ludzkiego.

Cel 2.3 Innowacyjny rozwój regionu i doskonalenie podejścia opartego na regionalnych inteligentnych specjalizacjach

Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ spójność szczególnie w odniesieniu do następujących celów:

Cel 3.1. Silny kapitał społeczny w regionie

Cel 3.1.1. Zwiększenie poczucia tożsamości regionalnej mieszkańców

Cel 3.1.2. Upowszechnianie rozwiązań ograniczających migracje i wspieranie działań na rzecz osiedlania się nowych mieszkańców w regionie

Cel 3.1.3. Wspieranie działań mających na celu wysoką jakość edukacji

Cel 3.1.4. Rozwój instytucji kultury i dziedzictwa kulturowego

⁸ Informacja wygenerowana na podstawie Państwowego Rejestru Granic 2023 r

Cel 3.1.5. Poprawa warunków dla zwiększania aktywności społecznej i obywatelskiej mieszkańców

Program Rozwoju Powiatu Buskiego na lata 2021-2030 spójność szczególnie w odniesieniu do następujących celów i priorytetów:

Cel 4. Rozwój i wzmocnienie społeczności lokalnej

Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Świętokrzyskim na lata 2014-2020

Cel 1 Skomercjalizowana oferta turystyczna regionu; *działanie*: Komercjalizacja oferty turystycznej regionu oraz wsparcie sieciowania oraz pakietowania atrakcji i usług.

Cel 2 Funkcjonalnie zorganizowana, zrównoważona przestrzeń turystyczna oraz wysoka dostępność regionu i jego atrakcji
działanie: Rozwój infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej oraz inwentaryzacja, waloryzacja oraz uporządkowanie szlaków turystycznych.

Cel 4 Zintegrowany marketing regionu i efektywna komunikacja marketingowa; *działanie*: wspieranie kluczowych organizacji pozarządowych.

Strategia Rozwoju Turystyki Gminy i Miasta Busko-Zdrój na lata 2021-2025; planowana do realizacji LSR LGD „Królewskie Ponidzie” uzupełnia cele ww. strategii w obszarach:

Cel 1 Zrównoważony rozwój turystyki oparty na poszanowaniu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego

Cel 1.1 Poprawa zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego

Cel 1.4 zachowanie dziedzictwa naturalnego i zasobów leczniczych

Cel 3.3 Poprawa funkcjonowania systemu oznakowania i informacji turystycznej

Cel 4 Rozwój przedsiębiorczości i partnerstw zbudowany na lokalnych zasobach

Cel 4.1 Intensyfikacja działań na rzecz budowy partnerstw lokalnych i regionalnych

Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Busko-Zdrój na lata 2015-2025 w zakresie następujących działań priorytetowych:

Cel 1.2.1 Tworzenie infrastruktury rekreacyjnej wykorzystującej zasoby środowiska naturalnego.

Cel 1.2.2 Organizacja przemysłu turystycznego opartego na funkcji uzdrowiskowej gminy.

Cel 1.3.2 Aktywizacja i integracja społeczności lokalnej wokół dziedzictwa kulturowego regionu.

Cel 2.1.1 Wspieranie inicjatyw i partnerstw na rzecz aktywizacji społecznej i gospodarczej regionu.

Cel 2.1.2 Tworzenie warunków do rozwoju aktywności gospodarczej.

Strategia Rozwoju Gminy Solec-Zdrój na lata 2015-2025

Cel I Rozwój nowoczesnej i efektywnej infrastruktury technicznej zapewniającej wysoką jakość i dostępność lokalnych usług publicznych

Cel 1.7 Rozbudowa nowoczesnej, efektywnej ekonomicznie infrastruktury edukacyjnej, sportowej, kulturalnej i socjalnej.

Cel III Ochrona lokalnego środowiska przyrodniczego i kulturowego, racjonalne wykorzystanie jego zasobów oraz wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich

Cel 3.4 Zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego m.in. poprzez działania infrastrukturalne i zabezpieczające (np. lokalizacje unikatowe przyrodniczo, pomniki przyrody, obiekty zabytkowe, sala widowiskowa) oraz działalność edukacyjno-promocyjną np. na temat lokalnych złóż wód siarczkowo-siarkowodorowych, technik leczniczych.

Strategie oraz Plany Rozwoju Gmin: Stąpnicza, Pacanów, Wiślica, Nowy Korczyn, Tuczępy, Gnojno w swych założeniach i obszarach priorytetowych mają cele związane z:

Cel 1. Aktywizacja Społeczności lokalnej, zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego,

Cel 2. Integracja społeczna na terenie gminy,

Cel 3 Tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości,

Cel 4 Promocja gospodarcza, inwestycyjna i turystyczna gminy,

Cel 5 Rozwój bazy i usług rekreacyjnych, turystycznych, kulturalnych i sportowych.

Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Buska-Zdroju na lata 2022–2030

Cel I Wysoka jakość życia mieszkańców

Cel 1.1 Wysoka jakość i dostępność usług publicznych

Cel II Silna gospodarka lokalna

Cel 2.2 Wzmocnienie kapitału społecznego

Strategia Rozwoju Obszaru Strategicznej Interwencji Świętokrzyskie Uzdrowiska na lata 2022–2027:

Cel 2 Poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego

Cel 2.1 Stworzenie atrakcyjnych warunków zamieszkania

Strategia terytorialna Partnerstwo Ponidzie:

Cel III Społeczeństwo

Cel 3. 1 Silne Ponidzie –rozwój kapitału społecznego

Strategia Ponadlokalna dla Gmin Busko-Zdrój, Chmielnik, Gnojno, Pierzchnica, Raków, Szydłów i Tuczępy do roku 2030

Cel II. Tworzenie atrakcyjnych warunków do życia dla mieszkańców

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego dla Obszaru Strategicznej Interwencji – Dolina Wisły na lata 2021-2030.

Cel I OSI przyjazne dla mieszkańca

Cel 1.5 Atrakcyjna oferta spędzania czasu wolnego

Cel II OSI atrakcyjne dla turysty

Cel 2.1 Tworzenie infrastruktury turystycznej

Cel 2.3 Ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego,

Lokalna Strategia Rozwoju „Królewskie Ponidzie” w głównej mierze opiera się na celach **Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2023-2027**, w szczególności wzrostu, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich.

LSR będzie realizowana również w ramach **Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego** wdrażanego w programie regionalnym Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego 2021-2027 w ramach Priorytetu 6 Fundusze Europejskie dla wspólnot lokalnych.

Założone do realizacji przedsięwzięcia i odpowiadające im wskaźniki w ramach celu I mają przyczynić się do poprawy jakości życia w obszarze działania LGD, zatrzymaniu odpływu ludzi młodych, oraz przeciwdziałania marginalizacji seniorów. Kryteria natomiast premiuje działalność w zakresie turystyki i przedsięwzięć okołoturystycznych a tym samym - ze względu na specyfikę obszaru – przyczyniają się do zintegrowania rozwoju branży turystycznej, Medical, Spa & Wellness.

Przedsięwzięcia są tak skonstruowane by integrować obszary działania w ramach celów służących zrealizowaniu misji, jaką wyznaczyła sobie LGD w okresie programowania 2023-2027. Realizacja niniejszej strategii zakłada taki proces współdziałania z celami w innych dokumentach strategicznych na obszarze by uzyskać większy efekt. Wszystkie wymienione wyżej dokumenty łącznie mają doprowadzić do realnej zmiany na obszarze ich oddziaływania, dlatego LSR „Królewskiego Ponidzia” jest komplementarna do planowanych do realizacji zadań przez inne podmioty, finansowanych z innych funduszy, lecz prowadzących do poprawy jakości życia mieszkańców. Oddolność podejścia Leader sprawia, że lokalna strategia rozwoju jest bliżej ludzi, powstaje w odpowiedzi na problemy w skali mikro, lecz w synergii z innymi podmiotami wdrażającymi swoje strategie przyczynia się do realnej zmiany. Główną cechą podejścia LEADER jest korzystanie z metod partycypacyjnych i oddolnych w celu zaangażowania społeczności lokalnych w opracowywanie projektów i procesy decyzyjne. Podejście to ułatwia zaangażowanie na szczeblu lokalnym i prowadzi do realizacji projektów, które przynoszą widoczne korzyści w postaci poprawy lokalnego zarządzania, większego kapitału społecznego i lepszych rezultatów. Wprowadzenie nowego podejścia wielofunduszowego prowadzi do lepszej koordynacji wsparcia rozwoju lokalnego. Lokalni mieszkańcy są najlepszymi ekspertami w dziedzinie kierowania rozwojem ich własnego terytorium, określanym jako niewielki spójny obszar o lokalnej tożsamości. Lokalna Grupa Działania promuje powiązania między lokalnymi podmiotami. Podejście oddolne i interakcje między różnymi sektorami na poziomie lokalnym przyczyniają się do mobilizowania zdolności lokalnych. LGD wdrażając LSR potrafi najlepiej wskazać zintegrowane sposoby rozwiązywania lokalnych problemów i może lepiej na nie reagować, a także proponować nowe rozwiązania w zakresie rozwoju lokalnego („innowacje”). Uczestnictwo w procesie podejmowania decyzji na poziomie lokalnym budzi entuzjazm oraz zwiększa zaangażowanie, co w rezultacie prowadzi do lepszego, bardziej zrównoważonego lokalnego rozwoju obszarów wiejskich

VI. CELE I WSKAŹNIKI

Misją, którą wyznaczyła sobie i konsekwentnie realizuje Lokalna Grupa Działania „Królewskie Ponidzie” brzmi następująco:

„Królewskie Ponidzie” – obszar przyjazny tworzeniu partnerstw kreujących markę obszaru w oparciu o dziedzictwo kulturowe i innowacyjne rozwiązania”

Na bazie zebranych danych wyznaczony został **Cel C.1. Tworzenie warunków do rozwijania turystyki, sportu i rekreacji**

Przedsięwzięcie jest naturalnym kierunkiem działania przy posiadanych bogatych walorach przyrodniczych, turystycznych i – co ważne – uzdrowiskowych. Obszar ma odpowiedni potencjał do rozwoju sektora turystycznego a wspieranie turystyki prozdrowotnej jest priorytetem rozwojowym województwa świętokrzyskiego zapisanym w dokumentach strategicznych regionu. Ważnym dla rozwoju obszaru i zwiększenia liczby turystów jest stworzenie odpowiedniej bazy technicznej na potrzeby usług turystycznych. Od poziomu atrakcyjności obszaru w sferze sportu i turystyki zależy to, czy wykorzysta on szanse związane z powyższymi atutami. Oferta turystyczna i rekreacyjna wymaga ciągłego rozwoju i podnoszenia standardów (zarówno dla wewnętrznych i zewnętrznych odbiorców), a także zwiększenia dostępności, aby zapewnić wysoką i trwałą renomę w sferze turystyki. Rosnące zainteresowanie aktywnym spędzaniem czasu wolnego na świeżym powietrzu oraz prowadzenie zdrowego trybu życia wskazuje na potrzebę inwestycji w zakresie infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, które to powinny być skierowane zarówno do mieszkańców, jak i turystów. Należy więc kontynuować dążenie do zaspokojenia potrzeb rekreacyjnych i kulturalnych mieszkańców, ich chęci do prowadzenia aktywnego stylu życia oraz tworzenia miejsc pracy związanych z realizacją usług turystycznych. Rozwój zaplecza sportowego i rekreacyjnego będzie podstawą do utrzymania turystycznego wizerunku obszaru, a tym samym przyciągnięcia nowych turystów. Funkcja turystyczna obszaru LGD powinna rozwijać się obok funkcji uzdrowiskowej. Sektor turystyczny powinien bazować na potencjale jaki tworzy statut obszaru uzdrowiskowego. Turystyka musi wykorzystywać uzdrowisko jako podstawę dla swojego rozwoju.

Cel C.2 Rozwijanie aktywnych postaw obywatelskich służących włączeniu społecznemu to cel uwzględniający wnioski z konsultacji wskazujący, że ważnym elementem rozwoju jest wspieranie demokracji lokalnej, odradzania się aktywności środowisk lokalnych, a także wspieranie działań takich społeczności. Inicjatywy lokalne powinny mieć wpływ na samoorganizację małych społeczności. Podejmowane w ten sposób działania mogą mieć charakter edukacyjny, wychowawczy, kulturalny, rekreacyjny czy też sportowy. Poprzez wzmacnianie tożsamości lokalnej należy zwiększać identyfikację z miejscem urodzenia, zamieszkania oraz środowiskiem lokalnym. Więzy powinny być oparte na świadomości i pielęgnowaniu wspólnego dziedzictwa kulturowego, poszanowaniu praw i tradycji oraz rozwijaniu postaw tolerancji. Na wysoką jakość kapitału społecznego wpływa kształcenie oraz współpraca. Poprzez wzmacnianie tożsamości lokalnej należy zwiększać identyfikację z miejscem urodzenia, zamieszkania oraz środowiskiem lokalnym. Więzy powinny być oparte na świadomości i pielęgnowaniu wspólnego dziedzictwa kulturowego, poszanowaniu praw i tradycji oraz rozwijaniu postaw tolerancji. Kształtowanie regionalnej i lokalnej tożsamości to obowiązek wspólnego działania najważniejszych podmiotów funkcjonujących w sferze administracji, życia społecznego, gospodarczego, kulturalnego czy edukacyjnego. Integracja społeczna jest podstawową składową w procesie kształtowania społeczeństwa obywatelskiego. Promowanie inicjatyw lokalnych może mieć miejsce poprzez organizację czasu wolnego dla dzieci i młodzieży nie objętych ofertą spędzania czasu wolnego; stworzenie oferty dla seniorów, a także nawiązywania współpracy pomiędzy organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami w celu uzyskania efektu synergii realizowanych projektów.

W oparciu o zdiagnozowane problemy oraz pomysły na ich rozwiązanie wybrano obszary, które należy objąć interwencją. Odczucia mieszkańców, które wynikają z konsultacji społecznych oraz wnioski z przedstawionych danych statystycznych są do siebie bardzo zbliżone. Na obszarze LGD widoczne jest charakterystyczne dla Polski zjawisko depopulacji. Konieczne są jednak działania, które stworzą warunki dla ludzi młodych, aby Ci pozostawali na obszarze. Działania te muszą wpływać zarówno na poprawę jakości życia, aby młodzi ludzie nie musieli szukać atrakcyjnych warunków zatrudnienia poza obszarem, jak i umożliwienie im zagospodarowania czasu wolnego. Z przeprowadzonego badania ankietowego wynikało, iż grupą objętą wsparciem powinna być młodzież do 25 roku życia oraz seniorzy, których liczba w społeczeństwie jest znaczna. Zaplanowano szereg działań pozwalających na budowanie dialogu międzypokoleniowego, aktywizacji i integracji osób w niekorzystnej sytuacji oraz edukacji lokalnych liderów – wszystko na bazie dobrze przygotowanej infrastruktury społecznej, rekreacyjnej, sportowej i turystycznej. Podjęta interwencja powinna na powrót wpłynąć na aktywność społeczną, która w czasie pandemii uległa znacznemu osłabieniu oraz ożywić relacje międzyludzkie. Aktywne społeczeństwo identyfikuje się z obszarem, na którym mieszka a swoimi działaniami przyczynia się do poprawy warunków życia na obszarach wiejskich i wymusza inwestycje społecznie użyteczne.

Określone cele przedsięwzięcia oraz przypisanie im odpowiednio wskaźników rezultatu i produktu obrazuje tabela Nr 21 .

Tabela 21 Powiązanie diagnozy z planowanymi przedsięwzięciami i wskaźnikami.

Zidentyfikowane problemy/wyzwania	Cel	Planowane przedsięwzięcia	Produkty	Rezultaty	Czynniki zewnętrzne mające wpływ na realizację działań i osiągnięcie wskaźników
Niewystarczający poziom rozwoju infrastruktury rekreacyjnej, kulturalnej i sportowej. Postępująca degradacja i niszczenie cennych obiektów dziedzictwa kulturowego.	C.1 TWORZENIE WARUNKÓW DO ROZWIJANIA TURYSTYKI, SPORTU I REKREACJI	P.1.1 Kształtowanie estetycznej i funkcjonalnej przestrzeni publicznej	Liczba nowych i/lub zmodernizowanych obiektów małej infrastruktury kulturalnej, sportowej i/lub rekreacyjnej	Liczba ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	Kłęski żywiołowe i dewastacja Ograniczone możliwości współfinansowania inwestycji ze środków publicznych Możliwość pozyskania dofinansowania z innych źródeł finansowania Zainteresowanie ofertą spędzania czasu wolnego Rosnąca liczba dzieci w wieku przedszkolnym Niszczenie obiektów ogólnodostępnych Wzrost liczby turystów.
		Liczba zachowanych obiektów dziedzictwa kulturowego			
Brak kompleksowych planów rozwoju miejscowości. Braki w dostępności obiektów pełniących funkcje społeczno – kulturalne poprawiające bezpieczeństwo oraz wykorzystujące cyfrowe i ekologiczne rozwiązania		P.1.2 Inteligentna przemiana obszaru LGD poprawiająca dostępność i bezpieczeństwo	Wskaźnik produktu: Liczba miejscowości, w których wdrożono strategię inteligentnej wsi	Liczba wspartych strategii inteligentnych wsi	
Niewystarczająca ilość obiektów małej	P.1.3 Rozwój małej infrastruktury turystycznej	Liczba nowo wybudowanych ogólnodostępnych obiektów pełniących funkcje społeczno – kulturalne		Dodatkowe środki z EFRR na rozwój małej infrastruktury turystycznej.	

infrastruktury turystycznej na obszarze LGD.				Liczba osób odwiedzających obiekty turystyczne objęte wsparciem	Wzrost liczby turystów.
<p>Oslabiona aktywność społeczna po pandemii</p> <p>Słaba integracja pomiędzy podmiotami wchodzącymi w skład III sektora</p> <p>Słabe i niespójne na obszarze oznakowanie obiektów dziedzictwa kulturowego.</p> <p>Brak ofert spędzania czasu wolnego dla młodzieży i seniorów.</p> <p>Brak ofert aktywizujących i integrujących skierowanych młodzieży oraz osób starszych</p> <p>Brak oferty edukacyjnej dla liderów życia społecznego.</p> <p>Brak poczucia więzi między mieszkańcami obszaru i wspólnych inicjatyw służących rozwojowi lokalnemu</p>	C.2 ROZWIJANIE AKTYWNYCH POSTAW OBYWATELSKICH SŁUŻĄCYCH WŁĄCZENIU SPOŁECZNEMU	P.2.1. Aktywizacja i integracja społeczna osób w niekorzystnej sytuacji	Liczba warsztatów pracy twórczej	Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	<p>Zaangażowanie, zainteresowanie i motywacja społeczności lokalnej do podejmowania inicjatyw społecznych.</p> <p>Pokonanie impasu popandemicznego.</p> <p>Możliwość pozyskania dofinansowania z innych źródeł finansowania.</p> <p>Chęć budowania dialogu międzypokoleniowego wśród mieszkańców obszaru.</p> <p>Tworzenie spójnego wizerunku obszaru.</p>
			Liczba studyjnych wyjazdów aktywizacyjno-integracyjnych		
			Liczba inicjatyw służących zachowaniu dziedzictwa kulturowego i/lub przyrodniczego		
			Liczba imprez służących włączeniu społecznemu		
		P. 2.2 Wzmacnianie edukacji liderów życia społecznego i publicznego	Liczba warsztatów edukacyjnych		<p>Zmieniające się wymogi formalne pociągające konieczność ustawicznej edukacji.</p> <p>Konieczność przenoszenia dobrych wzorców na obszar LGD.</p> <p>Możliwość czerpania inspiracji do poprawy jakości życia na obszarze.</p>
			Liczba wyjazdów studyjnych służących wymianie doświadczeń i wdrażaniu dobrych praktyk		

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 22 Cele i wskaźniki LGD „Królewskie Pomidzie” założone do realizacji w latach 2023-2027

C.1.TWORZENIE WARUNKÓW DO ROZWIJANIA TURYSTYKI, SPORTU I REKREACJI								
Wskaźniki rezultatu dla celu C.1		Jednostka miary	Stan początkowy na 2024 r.	Stan docelowy na 2029 r.	Źródło danych/ sposób pomiaru			
wsk. 1.1	Liczba ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	osoby	20975	24075	Ankiety LGD, raporty ewaluacyjne, sprawozdania z realizacji LSR,			
wsk. 1.2	Liczba wspartych strategii inteligentnych wsi (PS WPR)	sztuka	0	8	Dane LGD			
wsk. 1.3	Liczba osób odwiedzających obiekty turystyczne objęte wsparciem (EFRR)	osoby	0	800	Dane LGD			
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji	Wskaźniki produktu				
				Nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/ sposób pomiaru
				Początkowa 2024 r.	Końcowa 2029 r.			
wsk. 1.1	Kształtowanie estetycznej i funkcjonalnej przestrzeni publicznej	Mieszkańcy obszaru LGD, turyści, kuracjusze, seniorzy, młodzież, kobiety (realizatorzy: samorządy/instytucje kultury/ organizacje pozarządowe/ kościoły i związki wyznaniowe)	2 konkursy (298 000,00)	Liczba nowych i/lub zmodernizowanych obiektów małej infrastruktury kulturalnej, sportowej i/lub rekreacyjnej	Szt.	0	7	Sprawozdawczość Beneficjentów, dane LGD
wsk. 1.1			4 projekty grantowe (225 000,00)	Liczba nowych i/lub zmodernizowanych obiektów małej infrastruktury kulturalnej, sportowej i/lub rekreacyjnej	Szt.	0	24	Sprawozdawczość Beneficjentów, dane LGD
wsk. 1.1			2 projekty grantowe (100 000,00)	Liczba zachowanych obiektów dziedzictwa kulturowego	Szt.	0	10	Sprawozdawczość Beneficjentów, dane LGD

wsk. 1.2	Inteligentna przemiana obszaru LGD poprawiająca dostępność i bezpieczeństwo	Mieszkańcy obszaru LGD, turyści i kuracjusze, seniorzy, młodzież, kobiety (realizatorzy samorządy/instytucje kultury/ organizacje pozarządowe/ kościoły i związki wyznaniowe)	Konkurs	Liczba miejscowości w których wdrożono strategię inteligentnej wsi	Szt.	0	8	Dane LGD
wsk. 1.2		Mieszkańcy obszaru LGD, turyści, kuracjusze, seniorzy, młodzież, kobiety (realizatorzy: samorządy)	Konkurs	Liczba nowo wybudowanych ogólnodostępnych obiektów pełniących funkcje społeczno - kulturalne	Szt.	0	1	Sprawozdawczość Beneficjentów, dane LGD
wsk. 1.3	Rozwój małej infrastruktury turystycznej	Mieszkańcy obszaru LGD, turyści, kuracjusze, seniorzy, młodzież, kobiety (realizatorzy: samorządy)	Projekt grantowy dla jst EFRR (218 742,00)	Liczba nowych i/lub zmodernizowanych obiektów małej infrastruktury turystycznej	Szt.	0	8	Sprawozdawczość Beneficjentów, dane LGD

C.2. Rozwijanie aktywnych postaw obywatelskich służących włączeniu społecznemu

Wskaźniki rezultatu dla celu C.2			Jednostka miary	Stan początkowy na 2024 r.	Stan docelowy na 2029 r.	Źródło danych/ sposób pomiaru			
wsk. 2.1, 2.2	Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego		osoby	6268	10168	Sprawozdawczość Beneficjentów/ dokumentacja fotograficzna			
Przedsięwzięcia			Grupy docelowe	Sposób realizacji	Wskaźniki produktu			Źródło danych/ sposób pomiaru	
					Nazwa	Jednostka miary	wartość		
					Początkowa 2024 r.	Końcowa 2029 r.			
wsk. 2.1	Aktywizacja i integracja społeczna osób w niekorzystnej sytuacji		Mieszkańcy obszaru LGD, turyści, kuracjusze, seniorzy, młodzież, kobiety	2 projekty grantowe (115 200,00)	Liczba warsztatów pracy twórczej	Szt.	0	8	Sprawozdawczość Beneficjentów, dane LGD
					Liczba integracyjno – aktywizacyjnych wyjazdów studyjnych	Szt.	0	8	

		(realizatorzy: instytucje kultury/ organizacje pozarządowe/ samorządy/LGD)	2 operacje własne (80 000,00)	Liczba inicjatyw służących zachowaniu dziedzictwa kulturowego i/lub przyrodniczego	Szt.	0	2	Dane LGD
			3 projekty grantowe (180 800,00)	Liczba imprez służących włączeniu społecznemu	Szt.	0	35	Sprawozdawczość Beneficjentów, dane LGD
wsk. 2.2	Wzmacnianie edukacji liderów życia społecznego i publicznego	Mieszkańcy obszaru LGD, turyści, kuracjusze, seniorzy, młodzież, kobiety (realizatorzy: instytucje kultury/ organizacje pozarządowe/ samorządy/LGD)	2 projekty grantowe (98 000,00)	Liczba warsztatów edukacyjnych	Szt.	0	9	Sprawozdawczość Beneficjentów, dane LGD
				Liczba wyjazdów studyjnych służących wymianie doświadczeń i wdrażaniu dobrych praktyk	Szt.	0	3	Sprawozdawczość Beneficjentów, dane LGD
			Operacja własna (20 000,00)	Liczba szkoleń dla liderów	Szt.	0	1	Dane LGD
SUMA			2 218 742,00 €					

Źródło: Opracowanie własne na bazie wniosków z konsultacji społecznych prowadzonych metodami partycypacyjnymi w okresie sierpień 2022 - maj 2023 r.

*2 000 000,00 € - PS WPR

218 742,00 € - EFRR

W odniesieniu do kosztów bieżących związanych z funkcjonowaniem biura zakłada się osiągnięcie następujących wskaźników produktu i rezultatu, które poddawane będą monitoringowi:

Tabela 23 Wskaźniki LGD „Królewskie Pomidzie” założone do realizacji w latach 2023-2027 w ramach kosztów bieżących.

Wskaźniki rezultatu		Jednostka miary	Stan początkowy na 2024 r.	Stan docelowy na 2029 r.	Źródło danych/ sposób pomiaru			
Liczba osób/ podm. które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze		Osoba/ podmiot	0	120	Sprawozdania Beneficjentów, rejestr doradztwa			
Liczba osób, które odbyły szkolenia		osoby	0	20	Dane LGD			
Przedsięwzięcie	Grupy docelowe	Sposób realizacji	Wskaźniki produktu					
			Nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/ sposób pomiaru	
					Początkowa 2024 r.	Końcowa 2029		
1	Podnoszenie kompetencji zespołu odpowiedzialnego za wdrażanie LSR	Pracownicy, członkowie organów LGD	Koszty bieżące	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników	Osobodni	0	15	Certyfikaty, zaświadczenia
				Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD	Osobodni	0	24	Certyfikaty, zaświadczenia
2	Doradztwo w biurze LGD	Mieszkańcy obszaru, potencjalni Beneficjenci	Koszty bieżące	Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	Szt.	0	300	Rejestr doradztwa
3	Funkcjonowanie biura LGD	Mieszkańcy, potencjalni beneficjenci		Liczba funkcjonujących biur LGD	Szt.	1	1	Dane LGD
SUMA			462 500,00 €					

W ramach kosztów bieżących utrzymane będzie biuro z zatrudnionymi pracownikami na umowę o pracę, którzy będą m.in. podnosić swe kompetencje zgodnie z Planem szkoleń dla organów i pracowników LGD. Limit dla LGD „Królewskie Pomidzie” wynosi **462 500 €**, z czego na realizację Planu komunikacyjnego zaplanowano 28 800,00 €.

Wybór wskaźników jest adekwatny do przedsięwzięć wchodzących w skład określonej grupy celów.

W odniesieniu do ustalania stanów początkowych wskaźników produktu i rezultatu, które zamierzamy docelowo osiągnąć tworząc nową jakość, produkt, infrastrukturę przyjęto wielkość 0. W odniesieniu do liczby osób korzystających z infrastruktury turystycznej, okolo-turystycznej, rekreacyjnej, sportowej i kulturalnej; odwiedzających dla tych wskaźników rezultatu przewidujących wzrost pewnych wielkości jako początkową wartość przyjęto posiadane dane zebrane przez LGD w okresie programowania 2014-2020 wg stanu na koniec 2022 r. Wartości oszacowano na bazie sprawozdań końcowych LGD, sporządzonych na podstawie sprawozdań Beneficjentów.

Stan docelowy wskaźników ustalono na podstawie podzielenia założonej na dane przedsięwzięcie kwoty pomocy przez średnią zakładaną wartość przypadającą na pojedynczy wskaźnik. W odniesieniu do wskaźników rezultatu innych niż wzrost liczby osób korzystających z infrastruktury opierano się na doświadczeniu z realizacji strategii w poprzednim okresie programowania (tj w kwestii uczestników szkoleń, spotkań, liczby osób objętych działaniami integracyjnymi i aktywizacyjnymi)

Realizacja wskaźników będzie monitorowana zgodnie z Procedurą ewaluacji i monitoringu, w czasie określonym w tejże procedurze. Monitoringowi podlegał będzie zarówno proces realizacji operacji przez Beneficjentów, osiągania wskaźników, jaki i funkcjonowanie samej LGD. Źródłem pomiaru i weryfikacji realizacji wskaźników będą ankiety monitorujące i ewaluacyjne. Stopień osiągania wskaźników liczony będzie narastająco w poszczególnych latach, w miarę realizacji LSR. Zakładany postęp rzeczowy oraz finansowy w odniesieniu do czasu realizacji i budżetu zobrazowany jest w Planie działania.

Przedsięwzięcia określają ściśle rodzaj projektów, które przyczynią się do realizacji poszczególnych celów. Przedsięwzięcia są ze sobą zintegrowane, a każdy z nich określa obszar interwencji, który prowadzi do osiągnięcia celu. Wskaźniki produktu dobrano w taki sposób, żeby wprost realizowały przedsięwzięcia, przy wykorzystaniu różnego rodzaju działań w ich realizacji (np. szkolenia, wyjazdy studyjne, warsztaty, imprezy oraz działania infrastrukturalne). W matrycy określono również sposoby realizacji celów, po przeanalizowaniu ich adekwatności w stosunku do grup docelowych (projekty grantowe, konkursy, operacje własne). Diagnostyka oraz analiza potrzeb wskazała grupy w niekorzystnej sytuacji, którymi na obszarze LGD okazały się:

- **seniorzy** (w wieku poprodukcyjnym), dla których przewidziano działania w ramach włączenia społecznego;
- **osoby młode do 25 roku życia**, dla których przewidziano działania w ramach włączenia społecznego oraz edukacji lokalnych liderów;
- **kobiety**, szczególnie te, które nie mogą podjąć zatrudnienia ze względu na opiekę nad dziećmi – dla nich prowadzone będą warsztaty i zajęcia dla ich dzieci a także budowana infrastruktura pozwalająca na aktywne spędzanie czasu wolnego.
- **osoby z niepełnosprawnościami**, dla których budowana będzie infrastruktura poprawiająca dostępność i bezpieczeństwo

W ramach realizacji LSR zamierzamy animować, integrować i włączać do współpracy osoby w niekorzystnej sytuacji. Z diagnozy obszaru widzimy, że zapotrzebowanie na wsparcie społeczne wzrasta w sytuacjach trudnych. Starość, niepełnosprawność i problemy z nimi związane, tj. utrata dotychczas pełnionych ról społecznych, zmiany w strukturze rodziny, opuszczanie przez dzieci domu (puste gniazdo), utrata prestiżu i pozycji, brak aktywności zawodowej, bariery architektoniczne oraz nasilające się z wiekiem dolegliwości i choroby, są niewątpliwie dla osoby, która ich doświadcza sytuacjami trudnymi i stresującymi. Dlatego też, w tym okresie szczególnie wzrasta zapotrzebowanie na szeroko rozumiane wsparcie, które swą formą musi być dostosowane do grupy odbiorców. W przypadku zaburzeń czynnościowych występujących u osób starszych i niepełnosprawnych, ważne są instytucjonalne formy wsparcia, natomiast przy problemach emocjonalnych najważniejszą rolę odgrywa nieformalna sieć wsparcia seniora, czyli środowisko lokalne. Diagnostyka obszaru, w szczególności struktura wiekowa ludności ze względu na płeć, pokazuje, że na obszarze jest więcej kobiet w wieku nieprodukcyjnym i po 65 roku życia. Dla tej grupy społecznej dedykowane będą działania aktywizacyjne i integracyjne w ramach C.2 a także poprawy dostępności infrastrukturalnej w ramach C.1.

Dla osób młodych skierowane są działania edukacyjne, kształtujące lokalnych liderów życia społecznego oraz integracyjno – aktywizacyjne. Ważne jest, by osoby młode poczuły związek z obszarem, na którym mieszkają i nie planowali emigracji do ośrodków miejskich. Rozwój branży uzdrowiskowej i turystycznej obszaru oraz duży ruch turystyczny generuje miejsca pracy w branży. Dlatego chcemy w ramach LSR oraz współpracy z samorządami tworzyć optymalne warunki infrastrukturalne (żłobki, przedszkola, place zabaw, obiekty pełniące funkcje społeczno – kulturalne) dla zagospodarowania czasu wolnego oraz opieki nad dziećmi. Chcemy budować lokalną tożsamość i przeciwdziałać odpływowi osób młodych.

Formułując poszczególne cele i wskaźniki wzięto pod uwagę opinię społeczności lokalnej, która aktywnie włączyła się w ten proces. Tabela celów i wskaźników poddana konsultacjom (spotkania na gminach i strona internetowa) uległa znacznym modyfikacjom i po uwzględnieniu sugestii i wniosków z konsultacji przybrała zaprezentowaną powyżej formę.

Niniejsza LSR jest **strategią wielofundusową**, opartą na PS WPR w ramach Europejskiego Funduszu na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz FEW. W swych założeniach kontynuuje dotychczasowe kierunki rozwoju przyczyniając się sukcesywnego rozwiązywania problemów w obszarze. Wszystkie dane zawarte w matrycy celów mają przyczynić się do osiągnięcia misji LGD.

VII. SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU

Planując realizację LSR przyjęto Plan działania, który odzwierciedla postępowanie finansowy i rzeczowy wdrażania strategii. Po licznych konsultacjach prowadzonych różnymi metodami określono harmonogram ogłaszanych konkursów, grupy docelowe, ilościowo określono wskaźniki produktu, przypisano im odpowiednie wskaźniki rezultatu oraz zaplanowano budżet.

Zaprojektowana powyżej matryca celów wskazuje, że LGD będzie prowadziła nabory wniosków w ramach konkursów, projektów grantowych i operacji własnych.

LGD planuje 13-krotny nabór projektów grantowych w ramach przedsięwzięć:

P.1.1. Kształtowanie estetycznej i funkcjonalnej przestrzeni publicznej (6 grantów)

P.2.1. Aktywizacja i integracja społeczna osób w niekorzystnej sytuacji (5 grantów)

P 2.2 Wzmacnianie edukacji liderów życia społecznego i publicznego (2 granty)

Granty o wartości 300 000,00 będą ogłaszane pod poszczególne przedsięwzięcia i zaplanowano dla nich 90% poziom dofinansowania. Projektami grantowymi chcemy szczególnie zaktywizować organizacje pozarządowe, które w poprzedniej perspektywie finansowej wykazały duże zainteresowanie dotacjami. Tą tendencję rozwojową chcemy utrzymać, tym bardziej, że podczas spotkań roboczych w trakcie pracy nad LSR, samorzady zadeklarowały duży poziom wsparcia dla inicjatyw społecznych realizowanych przez III sektor. Opracowanie koncepcji inteligentnych wsi zostało wdrożone za pomocą projektu grantowego, a ich realizacja zaplanowana jest w obecnym LSR w drodze konkursu.

Matryca określa szczegółowo przedsięwzięcia, które realizowane będą w drodze **konkursów** (4 szt.). Konkursy będą ogłoszone głównie w zakresie rozwoju infrastruktury rekreacyjnej, sportowej i kulturalnej oraz realizacji koncepcji inteligentnych wsi.

W matrycy wykazano, że LGD zamierza realizować **3 Operacje własne** w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego oraz edukacji społecznych liderów – chcemy aby efekty realizacji tych projektów objęły cały obszar LGD i miały tym samym lepsze oddziaływanie.

Zadania finansowane w ramach **EFRR będą realizowane wg wytycznych Programu**.

Cele ogólne i szczegółowe oraz odpowiadające im przedsięwzięcia zaplanowano tak, aby wszystkie one w sposób spójny i kompleksowy, z użyciem różnych metod (konkurs, projekt grantowy, operacja własna) i zaangażowaniem różnych sektorów (organizacje pozarządowe, JST, mieszkańcy) realizowały misję LGD. Wskaźniki produktu określone zostały w sposób mierzalny i ambitny w odniesieniu do planowanych środków finansowych. Plan działania zakłada ich racjonalny stopień wdrażania w podziale na poszczególne lata realizacji, w których przeprowadzane będzie ewaluacja wewnętrzna LSR oraz Planu komunikacyjnego.

Sposobu oceny operacji oraz kryteria wyboru zostaną opracowane po podpisaniu umowy z udziałem społeczności lokalnej co gwarantować będzie ich akceptowalność, przejrzystość, niedyskryminujący charakter oraz nie będą budziły wątpliwości.

W okresie programowania 2023-2027 za pośrednictwem LGD realizowane będzie wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach podejścia RLKS. LGD w ramach LSR zakłada realizację następujących typów operacji:

1). Operacje realizowane indywidualnie w ramach wniosków składanych przez beneficjentów innych niż LGD i wybieranych przez Radę, a następnie przedkładanych do weryfikacji do Samorządu Województwa w drodze **konkursów** przy **90%** dofinansowaniu kosztów całkowitych. Dla **jednostek sektora finansów publicznych** w każdym konkursie intensywność pomocy w ramach operacji nie przekroczy **75%**. W ramach projektu finansowanego z EFRR przewiduje się – zgodnie z założeniami Programu **85%** poziom finansowania dla wnioskodawców będących jst.. Konkursy skierowane do JSFP nie będą przekraczały 40% wartości budżetu LSR.

2). Projekty grantowe – są małymi projektami komplementarnymi i łącznie przyczyniają się do realizacji, założonych dla danej "operacji grantowej", celów i wskaźników. Zaplanowano ogłoszenie 13 konkursów grantowych i LGD „Królewskie Pomieście” zakłada wsparcie w formie zaliczki i dofinansowanie na poziomie do **90 %** kosztów całkowitych.

3) Operacje własne - operacje własne są akurat dla LGD „Królewskie Pomieście” nowym narzędziem realizacji założeń LSR i zgodnie z definicją, pomoc na ich realizację może być przyznana pod warunkiem, że nikt inny uprawniony do wsparcia, nie zgłosił LGD zamiaru realizacji takiej operacji.

Przyjęty w większości zakresów poziom finansowania w wysokości do **90%** jest świadomą decyzją LGD, gdyż wychodzimy z założenia, że wymaganie wkładu własnego (rzeczowego bądź finansowego) spowoduje, że projekty będą bardziej przemyślane i rozsądnie planowane. Poza tym uchroni to LGD przed przypadkowością wniosków składanych przez Beneficjentów, dla których główną motywacją jest atrakcyjna forma finansowania, a niekoniecznie interes społeczny. **100%** finansowanie założone jest tylko w realizacji operacji własnych gdyż tu nie ma mowy o przypadkowości,

Jednym z ważniejszych aspektów wdrażania strategii jest sprawny przebieg procesu oceny wniosków, stosowanych w oparciu o lokalne kryteria oceny.

Procedury Lokalnej Grupy Działania mają na celu zagwarantowanie prawidłowości wyboru operacji. Rada obraduje na posiedzeniach zwoływanych zgodnie z postanowieniami § 19 ust.5 Statutu.

Procedura wyboru i oceny operacji, wdrażania operacji własnych oraz przeprowadzania konkursów grantowych w ramach wdrażania Lokalnych Strategii Rozwoju na lata 2023-2027 będzie w pełni spójna z Wytycznymi szczegółowymi w zakresie przyznawania, wypłaty i zwrotu pomocy finansowej w ramach PS WPR

Członkowie Rady zobowiązani będą złożyć oświadczenia o bezstronności w podejmowaniu decyzji, przynależności do grup interesów.

Powyższe procedury opracowane będą w taki sposób, aby żadnych wątpliwości nie budził sposób przyznawania punktów oraz tworzenia list rankingowych projektów poddanych ocenie przez Radę LGD.

W związku z ogłaszanymi przez LGD projektami grantowymi oraz konkursami na operacje w zakresie innym niż granty opracowane zostaną lokalne kryteria wyboru operacji. Zasady tworzenia i zmiany kryteriów zostaną skonsultowane ze społecznością lokalną. Kryteria będą ustalone zgodnie z wymogami określonymi w programach/przepisach dla poszczególnych Funduszy. Posiadać będą metodologię wyliczenia, będą mierzalne oraz zawierać będą szczegółowy opis wyjaśniający sposób oceny wskazujący wymagania konieczne do spełnienia danego kryterium, niebudzące wątpliwości interpretacyjnych. Posiadać będą dodatkowe uzasadnienia (wynikające z diagnozy obszaru), ich sposób przyznawania wag nie będzie budził wątpliwości. Zasady ustalania lub zmiany kryteriów będą przejrzyste. Lokalne kryteria wyboru uwzględniać będą powiązania z diagnozą obszaru oraz celami i wskaźnikami. Zakłada się stosowanie tych samych kryteriów w całej procedurze wyboru w ramach danego naboru.

Kryteria wyboru operacji i grantobiorców z pewnością będą: obiektywne, niedyskryminujące, przejrzyste, powiązane z diagnozą obszaru, bezpośrednio przyczynią się do wyboru operacji.

Procedury ustalania i zmiany kryteriów zawierać będą w szczególności tryb uchwalania i zmiany kryteriów wyboru ze wskazaniem kompetencji poszczególnych organów LGD oraz wymogi odnośnie wnioskowania o zmianę kryterium wyboru.

LGD planuje premiowanie operacji spełniających w szczególności jedno lub kilka kryteriów:

1. Operacja wykorzystuje innowacyjne rozwiązania:
 - Operacja zakłada wykorzystanie innowacji, które zdefiniowano w LSR. Preferowane będą projekty proponujące oryginalne i nowatorskie rozwiązania nastawione na innowacyjne działania i niestandardowe rozwiązania. Członkowie Rady decydować będą o tym, że operacja spełnia definicję innowacyjności na podstawie przedstawionej argumentacji wnioskodawcy, własnej wiedzy oraz znajomości obszaru objętego LSR.
2. Zastosowanie działań mających pozytywny wpływ na środowisko:
 - Dbłość o środowisko i przeciwdziałanie niekorzystnym zmianom klimatu jest szczególnie ważne w takim jak nasz – obszarze uzdrowiskowym. Dlatego preferowane będą operacje wykazujące prośrodowiskowy charakter.
3. Realizacja operacji na wpływ na sytuację grupy w niekorzystnej sytuacji na obszarze.
 - Preferowane będą operacje mające wpływ na sytuację osób w niekorzystnej sytuacji zdiagnozowanych na obszarze LGD, a którymi są: seniorzy, osoby do 25 roku życia, kobiety, osoby z niepełnosprawnościami. Kryterium będzie premiowało wnioskodawców z tych grup lub działania, których odbiorcami będą te osoby.
4. Operacje z zakresu infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej, kulturalnej gwarantują spójność terytorialną w zakresie włączania społeczności, LGD w kryteriach wyboru preferuje operacje realizowane w miejscowościach zamieszkałych przez mniej niż 5 tys. mieszkańców.
5. Partnerstwo
 - Premiowane będą operacje realizowane w partnerstwie, gdyż dzięki temu można uzyskać lepszy efekt, zaktywizować większą liczbę osób i podmiotów do realizacji pomysłów społecznie użytecznych i podnoszących jakość życia na obszarze. Kryterium mające przede wszystkim zastosowanie przy konkursie przewidującym realizację koncepcji inteligentnych wiosek.

Stosowane w LGD procedury oraz lokalne kryteria wyboru będą zgodne z przepisami obowiązującymi dla RLKS, niedyskryminujące, przejrzyste, pozwalające uniknąć ryzyka konfliktu interesów tj. będą zawierać: wzory deklaracji bezstronności, regulacje zapewniające zachowanie parytetu sektorowego, szczegółowe regulacje sytuacji wyjątkowych (określać co najmniej sposób postępowania w przypadku takiej samej liczby punktów), zapewnienie stosowania tych samych kryteriów w całym procesie wyboru w ramach danego naboru, określenie trybu wniesienia przez wnioskodawców protestu od rozstrzygnięć organu decyzyjnego w sposób zapewniający możliwość skutecznego wniesienia protestu.

VIII. PLAN DZIAŁANIA

Plan działania jest ściśle związany z celami i wskaźnikami zawartymi w matrycy celów. Poprzez cele i przedsięwzięcia wskazano ilościową oraz kwotową realizację wskaźnika na osi czasu 2024 – 2029. Harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników produktu został podzielony w rocznych odstępach czasu, które w sposób ciągły będą świadczyć o realizacji LSR. Na cel C.1 Tworzenie warunków do rozwijania kultury, turystyki, sportu i rekreacji przewidziano 75,3% budżetu w ramach PROW i 100% budżetu w ramach EFRR, gdyż w poprzednim okresie programowania 2014-2020 obszar infrastruktury był w dużym stopniu pominięty, a braki w tym zakresie są znaczne. W ramach tego celu przewidziano realizację opracowanych koncepcji inteligentnych wsi, co daje możliwość realnej zmiany na obszarach posiadających taką koncepcję. Zgodnie z ustaleniami z

Instytucji Zarządzającej programem EFRR, środki z tego przedsięwzięcia będą skierowane wyłącznie na małą infrastrukturę turystyczną, aby zachować linię demarkacyjną pomiędzy Programami. Budżet drugiego celu C.2 Rozwijanie aktywnych postaw obywatelskich służących włączeniu społecznemu rozkłada się w proporcjonalnie do zgłoszonych potrzeb, dostosowując się w pełni do wskaźników produktu, w taki sposób, aby ich realizacja miała przełożenie na realizację przedsięwzięć a w konsekwencji na pełnowartościową realizację Lokalnej Strategii Rozwoju. LSR jako dokument wieloletni będzie podlegał ciągłemu monitoringowi ze szczególną uwagą zwróconą na obserwację możliwych do wystąpienia ryzyk oraz podejmowania działań zapobiegawczych.

Tabela 24 Ryzyka w Planie działania - sposoby zapobiegania i/lub niwelowania

Lp.	Ryzyka	Sposoby zapobiegania i/lub niwelowania
1	<i>Brak zainteresowania mieszkańców podziałaniem Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność</i>	1) <i>Monitoring Planu działania zakończony raportem ewaluacyjnym.</i> 2) <i>Monitoring Planu Komunikacyjnego i zintensyfikowanie działań promocyjnych.</i> 3) <i>Uproszczenie procedury składania wniosków.</i>
	<i>Zbyt duża liczba składanych wniosków</i>	1) <i>Zaostrzenie kryteriów.</i> 2) <i>Szczegółowe uzasadnienie decyzji odmownych.</i>
	<i>Zbyt duża liczba odrzuconych</i>	1) <i>Złagodzenie kryteriów.</i> 2) <i>Intensyfikacja Planu działania.</i>
2	<i>Niska jakość zrealizowanych projektów</i>	1) <i>Monitoring.</i> 2) <i>Interwencja bezpośrednia – szkolenia dla beneficjentów.</i> 3) <i>Stosowanie kar umownych.</i> 4) <i>W ostateczności odebranie wsparcia i zwrot przyznanej pomocy.</i>

IX. PLAN FINANSOWY LSR

Opracowana przez LGD „Królewskie Pomieście” LSR jest strategią dwufundusową, opartą na Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2013-2027 oraz Europejskim Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Wysokość oraz podział budżetu LSR na poszczególne zakresy wsparcia tj. realizację LSR koszty bieżące i aktywizację obrazują Załączniki do LSR. Kwoty tam zapisane mają swe odzwierciedlenie w Planie działania, który precyzuje jakie strumienie środków finansowych zakładane są na poszczególne cele, jakie wskaźniki chcemy nimi osiągnąć i w jakim czasookresie. W załącznikach określono również sposoby realizacji tj. granty, konkursy, operacje własne. Wszystkie koszty związane z aktywizacją korespondują z Planem komunikacyjnym i przypisanymi mu wskaźnikami.

Budżet poszczególnych celów ogólnych (wdrażanie LSR bez kosztów aktywizacji), zgodnie z Planem działania przedstawia się następująco:

Cel C.1 – 1 506 000,00 € z PROW oraz 218 742,00 € z EFRR

Cel C.2 – 494 000,00 €

Koszty bieżące zaplanowane w oparciu o dostępne środki.

Prowadząc liczne konsultacje społeczne oraz spotkania robocze określono również naszych potencjalnych Beneficjentów. W większości będą to jednostki spoza sektora finansów publicznych. W sposobach realizacji LSR (matryca celów) wskazano grupy docelowe i wstępnie założono realizatorów poszczególnych przedsięwzięć/Beneficjentów. Powiązanie **Budżetu i Planu działania** jest logiczne i zaplanowane w sposób pozwalający osiągnąć poszczególne cele przy wykorzystaniu dostępnych środków. Plan działania dzieli zaplanowane kwoty wsparcia w ramach poszczególnych celów na ilość planowanych do realizacji wskaźników produktu określając jednocześnie ich realizację w czasie. W odniesieniu do większości konkursów nie będących grantami oraz konkursów grantowych w matrycy celów przymierzono również wysokość dotacji, która pozwoli osiągnąć wskaźniki produktu. Budżet LSR w takiej formie jak prezentuje Załącznik jest w pełni akceptowalny i możliwy do realizacji w założonych czasookresach. Planowany harmonogram ogłaszania konkursów pozwoli na sukcesywne osiągnięcie wskaźników przy

wykorzystaniu dostępnych środków finansowych. Na operacje dedykowane bezpośrednio grupom w niekorzystnej sytuacji zakłada się wsparcie w ramach całego celu C.2. Jednakże kryteria wyboru premiją operacje, które również w sposób pośredni w celu C.1 będą miały wpływ na poprawę sytuacji osób z tej grupy.

Lokalna Grupa Działania zamierza również w toku swej działalności aplikować w ramach innych dostępnych na rynku funduszy w ramach EFS+ oraz krajowych środków publicznych i funduszy prywatnych – głównie na wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

X. MONITORING I EWALUACJA

Ewaluacja to systematyczne badanie wartości albo cech konkretnego programu, planu, działania bądź obiektu z punktu widzenia przyjętych kryteriów, w celu jego usprawnienia, rozwoju lub lepszego zrozumienia. Jednym z głównych celów ewaluacji jest ocena rzeczywistych lub spodziewanych efektów realizacji danych interwencji publicznej. Ewaluacja jest zatem próbą znalezienia odpowiedzi na pytania, czy nasze działania przyniosły efekty (lub czy je przyniosą w przypadku ewaluacji ex-ante). Podziału na poszczególne rodzaje ewaluacji dokonujemy ze względu na moment, w którym ewaluacja jest realizowana, poziom, którego dotyczy, oraz sposób jej organizacji. Podstawowym podziałem jest klasyfikacja według momentu realizacji w cyklu interwencji publicznej, w którym ewaluacja jest podejmowana.

Ze względu na termin przeprowadzania badania względem programu, projektu możemy wyróżnić:

- ewaluację bieżącą (**on-going**),
- ewaluację śródkresową (**mid-term**),
- ewaluację końcową (**ex-post**)

Ewaluacja obejmuje analizę zrealizowanych działań i operacji pod kątem określenia ich efektów oraz wpływu jakie miała ich realizacja na osiągnięcie założonych celów LSR. W trakcie przeprowadzania ewaluacji uwzględniono wskaźniki rezultatu w odniesieniu do poszczególnych przedsięwzięć.

Ewaluacja działalności LGD „Królewskie Ponidzie” dotyczy przede wszystkim efektywności działań LGD, związanych z wdrażaniem LSR, w tym w szczególności:

- stopnia realizacji przedsięwzięć zaplanowanych w ramach LSR (ilość i rodzaj zrealizowanych zadań w stosunku do założeń),
- poziomu realizacji wskaźników zakładanych dla poszczególnych przedsięwzięć,
- wpływu zrealizowanych przedsięwzięć na osiągnięcie przyjętych głównych celów Strategii.

Funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania „Królewskie Ponidzie” jest na bieżąco monitorowane i poddawane autoewaluacji (samoocenie) w celu stałego podnoszenia jakości i efektywności działania. Ewaluacja taka jest konieczna do sprawnego i efektywnego wydatkowania środków publicznych w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju, a także do szybkiego reagowania na zmieniające się warunki otoczenia społeczno – gospodarczego.

Głównym celem ewaluacji jest ocena, w jakim stopniu działania podjęte przez „Królewskie Ponidzie” w okresie 2023 -2027 są adekwatne, użyteczne i przyczyniają się do efektywnego wykorzystania środków Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego a także zwiększenia świadomości społeczeństwa w zakresie podejścia Leader.

Zakres badania:

➤ **przedmiotowy**

Przedmiotem ewaluacji jest efekt rzeczowy i finansowy wdrażania LSR oraz zadań zrealizowanych przez „Królewskie Ponidzie” pod kątem skuteczności, efektywności i trafności w stosunku do założeń poczynionych w LSR.

➤ **czasowy**

Raport dotyczy okresu realizacji LSR i funkcjonowania LGD, tj. od 2024 roku.

➤ **przestrzenny**

Zakres przestrzenny raportu obejmuje obszar funkcjonowania LGD „Królewskie Ponidzie” , czyli 8 gmin: Pacanów, Stopnica, Solec-Zdrój, Nowy Korczyn, Wiślica, Busko-Zdrój, Tuczepy, Gnojno.

Do ewaluacji LSR i LGD konieczne jest zastosowanie, zarówno danych pierwotnych jak i wtórnych oraz danych ilościowych i jakościowych. W celu zapewnienia rzetelności uzyskanych informacji, zbierania jak najpełniejszego materiału badawczego oraz formułowania poprawnych logicznie i metodologicznie wniosków konieczne jest bieżące zestawianie i porównywanie ze sobą danych.

Działanie takie przebiega w trzech etapach:

- 1) zbieranie dostępnych danych,
- 2) zbieranie informacji od różnych grup respondentów (potencjalnie prezentujących różny punkt widzenia),
- 3) realizacja badania i analiza danych przez zespół badawczy.

Monitoring to proces systematycznego zbierania i analizowania informacji ilościowych i jakościowych na temat funkcjonowania LGD oraz stanu realizacji strategii w aspekcie finansowym i rzeczowym, którego celem jest uzyskanie informacji zwrotnych na temat skuteczności i wydajności wdrażanej strategii, a także ocena zgodności realizacji operacji z wcześniej zatwierdzonymi założeniami i celami.

Proces monitoringu obejmuje:

a). monitorowanie rzeczowej realizacji LSR polegającej m.in. na:

- analizie stopnia osiągnięcia mierzalnych i weryfikowalnych wskaźników wykonalności celów strategii,
- monitorowaniu operacyjnym na podstawie bezpośrednich rozmów z beneficjentami i wizji lokalnych na miejscu realizacji operacji,
- wykorzystaniu partycypacyjnych metod ewaluacji (tj. angażowaniu społeczności lokalnej w proces ewaluacji),

b). monitorowanie wydatkowania środków na poszczególne operacje.

Prowadzony jest monitoring stopnia realizacji LSR narastająco od pierwszego ogłoszonego konkursu począwszy, również w zakresie operacji będących w trakcie realizacji wg wnioskowanych kwot pomocy.

Wypełnione przez Beneficjentów Ankiety monitorujące są przedmiotem analiz Zarządu Stowarzyszenia. Wnioski z uwag zawartych w Ankietach monitorujących mogą stać się przyczyną m.in. do:

- uruchomienia mechanizmów wsparcia dla beneficjenta w przypadku wystąpienia trudności w realizacji projektu,
- aktualizacji niektórych zapisów LSR.

SPIS TABEL

TABELA 1. SKŁAD OSOBOWY RADY LGD „KRÓLEWSKIE PONIDZIE”	6
TABELA 2 LUDNOŚĆ I POWIERZCHNIA OBSZARU OBJĘTEGO LOKALNĄ STRATEGIĄ ROZWOJU WG STANU NA DZIEŃ 31.12.2020R.	9
TABELA 3 STRUKTURA LUDNOŚCIOWA OBSZARU LGD „KRÓLEWSKIE PONIDZIE”	10
TABELA 4 PRZYROST NATURALNY NA OBSZARZE GMIN LGD „KRÓLEWSKIE PONIDZIE” W LATACH 2014-2020.	11
TABELA 5 SALDO MIGRACJI NA OBSZARZE GMIN LGD „KRÓLEWSKIE PONIDZIE” W LATACH 2014-2020.	12
TABELA 6 LUDNOŚĆ W WIEKU NIEPRODUKCYJNYM NA OBSZARZE LGD „KRÓLEWSKIE PONIDZIE”	12
TABELA 7 PARTYCYPACYJNE METODY WŁĄCZANIA LOKALNEJ SPOŁECZNOŚCI W PROCES TWORZENIA LSR	17
TABELA 8 PODMIOTY GOSPODARCZE NA OBSZARZE LGD ZE WZGLĘDU NA LICZBĘ ZATRUDNIANYCH PRACOWNIKÓW W ROKU 2020	20
TABELA 9 WSKAŹNIKI DOTYCZĄCE PRZEDSIĘBIORCZOŚCI DLA OBSZARU LGD „KRÓLEWSKIE PONIDZIE”, WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO I POLSKI W LATACH 2014 I 2020.	21
TABELA 10 DOCHÓD PODATKOWY GMIN LGD „KRÓLEWSKIE PONIDZIE” NA 1 MIESZKAŃCA W ROKU 2020	22
TABELA 11 WSKAŹNIKI DOTYCZĄCE BEZROBOTNYCH I PRACUJĄCYCH NA OBSZARZE POLSKI, WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO I LGD „KRÓLEWSKIE PONIDZIE” NA DZIEŃ 31.12.2020 ROK.	23
TABELA 12 LICZBA OSÓB BEZROBOTNYCH Z PODZIAŁEM NA WIEK NA OBSZARZE LGD „KRÓLEWSKIE PONIDZIE”	24
TABELA 13 BENEFICJENCI ŚRODOWISKOWEJ POMOCY SPOŁECZNEJ NA OBSZARZE LGD „KRÓLEWSKIE PONIDZIE” W 2020 R.	26
TABELA 14 LICZBA GOSPODARSTW DOMOWYCH KORZYSTAJĄCYCH ZE ŚWIADCZEŃ POMOCY SPOŁECZNEJ NA OBSZARZE LGD „KRÓLEWSKIE PONIDZIE”	26
TABELA 15 ZESTAWIENIE WSKAŹNIKA DEPRYWACJI LOKALNEJ Z WSKAŹNIKIEM OSÓB DŁUGOTRWALE KORZYSTAJĄCYCH ZE ŚWIADCZEŃ W UJĘCIU GMINNYM I POWIATOWYM W 2020 R.	27
TABELA 16 STRUKTURA WIELKOŚCIOWA GOSPODARSTW OBSZARU LGD "KRÓLEWSKIE PONIDZIE" W LATACH 2016-2020.	29
TABELA 17 LICZBA UCZNIÓW OBJĘTYCH SZKOLNICTWEM PRZEDSZKOLNYM, PODSTAWOWYM, PONADPODSTAWOWYM I POLICEALNYM NA OBSZARZE LGD „KRÓLEWSKIE PONIDZIE” W LATACH 2014 – 2020.	31
TABELA 18 TURYŚCI KORZYSTAJĄCY Z NOCLEGÓW NA OBSZARZE LGD „KRÓLEWSKIE PONIDZIE”, WOJEWÓDZTWIE ŚWIĘTOKRZYSKIM I KRAJU.	35
TABELA 19 MIEJSCA NOCLEGOWE NA OBSZARZE LGD „KRÓLEWSKIE PONIDZIE”, WOJEWÓDZTWIE ŚWIĘTOKRZYSKIM I KRAJU	36
TABELA 20 LICZBA GOSPODARSTW AGROTURYSTYCZNYCH NA OBSZARZE LGD „KRÓLEWSKIE PONIDZIE” Z PODZIAŁEM NA GMINY W ROKU 2014 I 2020.	37
TABELA 21 POWIĄZANIE DIAGNOZY Z PLANOWANYMI PRZEDSIĘWZIĘCIAMI I WSKAŹNIKAMI.	45
TABELA 22 CELE I WSKAŹNIKI LGD „KRÓLEWSKIE PONIDZIE” ZAŁOŻONE DO REALIZACJI W LATACH 2023-2027	47
TABELA 23 WSKAŹNIKI LGD „KRÓLEWSKIE PONIDZIE” ZAŁOŻONE DO REALIZACJI W LATACH 2023-2027 W RAMACH KOSZTÓW BIEŻĄCYCH.	50
TABELA 24 RYZYKA W PLANIE DZIAŁANIA - SPOSOBY ZAPOBIEGANIA I/LUB NIWELOWANIA	54

SPIS WYKRESÓW

WYKRES 1 STRUKTURA LUDNOŚCI OBSZARU LGD ZE WZGLĘDU NA PŁEĆ;	9
WYKRES 2 STRUKTURA LUDNOŚCI OBSZARU LGD ZE WZGLĘDU NA WIEK;	10
WYKRES 3 LICZBA MIESZKAŃCÓW OBSZARU LGD "KRÓLEWSKIE PONIDZIE" W LATACH 2014-2020	11
WYKRES 4 LUDNOŚĆ WG EKONOMICZNYCH GRUP WIEKU W % LUDNOŚCI OGÓŁEM W 2020 ROKU – PORÓWNANIE ŚREDNIEJ DLA, WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO	12
WYKRES 5 PIRAMIDA LUDNOŚCI OBSZARU LGD „KRÓLEWSKIE PONIDZIE”	13
WYKRES 6 LICZBA PODMIOTÓW WPISANYCH DO REJESTRU REGON NA OBSZARZE LGD "KRÓLEWSKIE PONIDZIE" W LATACH 2014-2020	20
WYKRES 7 ILOŚĆ BEZROBOTNYCH W LATACH 20014-2020	22
WYKRES 8 PROCENTOWY STOSUNEK LICZBY BEZROBOTNYCH DO LICZBY OSÓB W WIEKU PRODUKCYJNYM NA OBSZARZE LGD „KRÓLEWSKIE PONIDZIE” W PORÓWNANIU ZE ŚREDNIĄ DLA WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO I POLSKI WG DANYCH NA 31.12.2020 ROK.	23
WYKRES 9 LICZBA UCZNIÓW OBJĘTYCH SZKOLNICTWEM PRZEDSZKOLNYM, PODSTAWOWYM, PONADPODSTAWOWYM I POLICEALNYM NA OBSZARZE LGD „KRÓLEWSKIE PONIDZIE” W LATACH 2014 – 2020.	28

SPIS RYSUNKÓW

RYSUNEK 1 OBSZAR LGD „KRÓLEWSKIE PONIDZIE	8
---	---

Cele i przedsięwzięcia

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.1 Tworzenie warunków do rozwijania kultury, turystyki, sportu i rekreacji	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
298000,00	P.1.1 Kształtowanie estetycznej i funkcjonalnej przestrzeni publicznej (wsk. Liczba nowych i/lub zmodernizowanych obiektów małej infrastruktury kulturalnej, sportowej i/lub rekreacyjnej)	Mieszkańcy obszaru LGD, turyści, kuracjusze, seniorzy, młodzież, kobiety	Konkurs
225000,00	P.1.1 Kształtowanie estetycznej i funkcjonalnej przestrzeni publicznej (wsk. Liczba nowych i/lub zmodernizowanych obiektów małej infrastruktury kulturalnej, sportowej i/lub rekreacyjnej)	Mieszkańcy obszaru LGD, turyści, kuracjusze, seniorzy, młodzież, kobiety	Projekt grantowy
100000,00	P.1.1 Kształtowanie estetycznej i funkcjonalnej przestrzeni publicznej (wsk. Liczba zachowanych obiektów dziedzictwa kulturowego)	Mieszkańcy obszaru LGD, turyści, kuracjusze, seniorzy, młodzież, kobiety	Projekt grantowy
563000,00	P.1.2 Inteligentna przemiana obszaru LGD poprawiająca dostępność i bezpieczeństwo (wsk. Liczba miejscowości, w których wdrożono strategię inteligentnej wsi)	Mieszkańcy obszaru LGD, turyści, kuracjusze, seniorzy, młodzież, kobiety	Konkurs
320000,00	P.1.2 Inteligentna przemiana obszaru LGD poprawiająca dostępność i bezpieczeństwo (wsk. Liczba nowo wybudowanych ogólnodostępnych obiektów pełniących funkcje społeczno - kulturalne)	Mieszkańcy obszaru LGD, turyści, kuracjusze, seniorzy, młodzież, kobiety	Konkurs
218742,00	P.1.3 Rozwój małej infrastruktury turystycznej (wsk. Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej)	Mieszkańcy obszaru LGD, turyści, kuracjusze, seniorzy, młodzież, kobiety	Projekt grantowy

	Przedsięwzięcia w ramach C.2 Rozwijanie aktywnych postaw obywatelskich służących włączeniu społecznemu	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
115200,00	P.2.1. Aktywizacja i integracja społeczna osób w niekorzystnej sytuacji (wsk. Liczba warsztatów pracy twórczej i Liczba wyjazdów aktywizacyjno-integracyjnych studyjnych)	Mieszkańcy obszaru LGD, turyści, kuracjusze, seniorzy, młodzież, kobiety	Projekt grantowy
80000,00	P.2.1. Aktywizacja i integracja społeczna osób w niekorzystnej sytuacji (wsk. Liczba inicjatyw służących zachowaniu dziedzictwa kulturowego i/lub przyrodniczego)	Mieszkańcy obszaru LGD, turyści, kuracjusze, seniorzy, młodzież, kobiety	Operacja własna
180800,00	P.2.1. Aktywizacja i integracja społeczna osób w niekorzystnej sytuacji (wsk. Liczba imprez służących włączeniu społecznemu)	Mieszkańcy obszaru LGD, turyści, kuracjusze, seniorzy, młodzież, kobiety	Projekt grantowy
98000,00	P.2.2. Wzmacnianie edukacji liderów życia społecznego i publicznego (wsk. Liczba warsztatów edukacyjnych i Liczba wyjazdów studyjnych służących wymianie doświadczeń i wdrażaniu dobrych praktyk)	Mieszkańcy obszaru LGD, turyści, kuracjusze, seniorzy, młodzież, kobiety	Projekt grantowy
20000,00	P.2.2. Wzmacnianie edukacji liderów życia społecznego i publicznego (wsk. Liczba szkoleń dla liderów)	Mieszkańcy obszaru LGD, turyści, kuracjusze, seniorzy, młodzież, kobiety	Operacja własna
2218742,00	RAZEM		

Przedsięwzięcie P.1.3 Rozwój małej infrastruktury turystycznej	Wskaźnik produktu: Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej	0 szt.	0%	8 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	FEW
C.2.	Rozwijanie aktywnych postaw obywatelskich służących włączeniu społecznemu													
Przedsięwzięcie P.2.1. Aktywizacja i integracja społeczna osób w niekorzystnej sytuacji	Wskaźnik produktu: Liczba warsztatów pracy twórczej	0 szt.	0%	4 szt.	50%	0 szt.	50%	4szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	PS WPR
	Wskaźnik produktu: Liczba studyjnych wyjazdów aktywizacyjno-integracyjnych	0 szt.	0%	4 szt.	50%	0 szt.	50%	4 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	
	Wskaźnik produktu: Liczba inicjatyw służących zachowaniu dziedzictwa kulturowego i/lub przyrodniczego	0 szt.	0%	1 szt.	50%	0 szt.	50%	0 szt.	50%	1 szt.	100%	0 szt.	100%	
	Wskaźnik produktu: Liczba imprez służących włączeniu społecznemu	11 szt.	31%	0 szt.	31%	13 szt.	69%	0 szt.	69%	11szt.	100%	0 szt.	100%	
Przedsięwzięcie P.2.2 Wzmacnianie edukacji liderów życia społecznego i publicznego	Wskaźnik produktu: Liczba warsztatów edukacyjnych	0 szt.	0%	0 szt.	0%	6 szt.	67%	0 szt.	67%	3 szt.	100%	0 szt.	100%	
	Wskaźnik produktu: Liczba wyjazdów studyjnych służących wymianie doświadczeń i wdrażaniu dobrych praktyk	0 szt.	0%	0 szt.	0%	2 szt.	67%	0 szt.	67%	1 szt.	100%	0 szt.	100%	
	Wskaźnik produktu: Liczba szkoleń dla liderów	0 szt.	0%	0 szt.	0%	1 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	

Wskaźnik rezultatu W.1.1	Liczba ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	500		1100		800		700		0		0		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.2	Liczba wspartych strategii inteligentnych wsi	8		8		0		0		0		0		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.3	Liczba osób odwiedzających obiekty turystyczne objęte wsparciem	0		800		0		0		0		0		FEW
Wskaźnik rezultatu W.2.1	Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	1100		200		1300		200		1100		0		PS WPR

Budżet LSR

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	Program/Fundusz			Środki ogółem (EUR)
	PS WPR	EFRR*	EFS+*	
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	2000000,00	218742,00	0,00	2218742,00
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	462500,00	0,00	0,00	462500,00
Razem	2462500,00	218742,00	0,00	2681242,00

* Wysokość środków danego funduszu na RLKS dostępnych dla LGD w danym województwie będzie wyższa o wartość wkładu krajowego, którego procentowy udział w tej kwocie jest określony dla danego FEW.

** W wierszu odpowiadającemu danemu EFSI, z którego LSR nie będzie finansowana, należy wstawić „0”.

Plan wykorzystania budżetu LSR

fundusz	środki zakontraktowane (w Euro) do:													
	2024-12-31		2025-12-31		2026-06-30		2026-12-31		2027-12-31		2028-12-31		2029-12-31	
	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
EFRROW	999325	50	382600	69	1381925	69	199000	79	228600	90	190475	100	0	100
EFS+	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
EFRR	0	0	218742	100	0	100	0	100	0	100	0	100	0	100
RAZEM	999325	50	601342	69	1381925	69	199000	79	228600	90	190475	100	0	100

